

**GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ELEKTRONİK DERGİSİ**

ISSN: 1309-7423

**GÜMÜŞHANE UNIVERSITY
ELECTRONIC JOURNAL OF THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES**

Cilt/Volume: 2 Sayı/Number: 3

Yıl/Year: 2011

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ ELEKTRONİK DERGİSİ

Cilt: 2
Sayı: 3
Ocak 2011

Sahibi

Prof. Dr. İhsan GÜNAYDIN
Gümüşhane Üniversitesi Rektörü

Editör

Yrd.Doç. Dr. Ekrem CENGİZ

Dergi Sekreteryası

Öğr.Gör. Salih YILDIZ
Arş.Gör. Emel Özgenç YILDIZ

İletişim Adresi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi Sekreteryası
Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bağlarbaşı 29100 / GÜMÜŞHANE
Tel: 0456 233 7501 Dahili: 1198
Fax: 0456 233 7551
sbedergi@gumushane.edu.tr

ISSN

1309-7423

HAKEM KURULU LİSTESİ

- Prof. Dr. Gültekin RODOPLU..... İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi
Prof. Dr. Harun GÜNGÖR Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Haydar AKYAZI Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. İhsan GÜNAYDIN Gümüşhane Üniversitesi
Prof. Dr. Osman KARAMUSTAFA..... Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Osman PEHLİVAN Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer TORLAK Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Salih ŞİMŞEK..... Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Serpil AYTAÇ Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Süleyman KAYIPOV..... Manas Üniversitesi
Prof. Dr. Taner ACUNER..... Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Veysel BOZKURT..... Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Yusuf ALPER..... Uludağ Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet Vecdi CAN..... Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Aşkın KESER..... Kocaeli Üniversitesi
Doç. Dr. Birdoğan BAKİ Karadeniz Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Celalettin VATANDAŞ Karadeniz Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Cevahir UZKURT Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Doç. Dr. Hayati BEŞİRLİ Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Hüseyin ALTUNBAŞ Selçuk Üniversitesi
Doç. Dr. Hüseyin Sabri KURTULDU Karadeniz Teknik Üniversitesi
Doç. Dr. Mahmut ZORTUK Dumlupınar Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet YÜCE..... Uludağ Üniversitesi
Doç. Dr. Mikail ALTAN..... Selçuk Üniversitesi
Doç. Dr. Rasim YILMAZ..... Namık Kemal Üniversitesi

Doç. Dr. Uğur KAYA.....	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Hamdi TOPAL.....	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Alper Veli ÇAM	Gümüşhane Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Atila DOĞAN.....	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ekrem CENGİZ.....	Gümüşhane Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Elbeyi PELİT	Afyon Kocatepe Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Fazıl KIRKBİR	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Hasan AYYILDIZ	Karadeniz Teknik Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Hasret AKTAŞ.....	Selçuk Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Hilmi Erdoğan YAYLA.....	Gümüşhane Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. İsmail ULUTAŞ.....	Balıkesir Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mahmut ERDOĞAN	Gümüşhane Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. M. Nejat ÖZÜPEK.....	Selçuk Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Rahmi YÜCEL.....	Abant İzzet Baysal Üniversitesi

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

- 1.) Kavram Haritası ve Vee Diyagramı Kullanımının İlköğretim 7. Sınıf Matematik Eğitiminde Öğrenci Başarısına Etkisi
Adile OĞRAŞ
Ali BOZKURT 1-13
- 2.) Kobi'lerin Basel Kriterlerinin Etkileri Hakkındaki Görüşleri:
Konya İlinde Faaliyet Gösteren Firmalar Üzerinde Bir Araştırma
Ayşe AKDAM
Mikail ALTAN 14-34
- 3.) Historical Development of Nato Stanag 6001 Language Standards and Common European Framework (Cef) and The Comparison of Their Current Status
Ekrem SOLAK 35-46
- 4.) Globalization and Its Effects on Nation-State
Ekrem Yaşar AKÇAY 47-61
- 5.) Ukrayna'da Turuncu Devrim'in Sonu
Göktürk TÜYSÜZOĞLU 62-79
- 6.) Okul Güvenliğinin İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Kaygı, Motivasyon ve İş Doymu Düzeyleri Üzerindeki Etkisi
İbrahim H. ÇANKAYA
Fatih TÖREMEN
Önder ŞANLI 80-98

7.) Muhasebe Meslek Mensuplarında Strese Neden Olan Faktörlerin

İncelenmesi: Yalova ve Bilecik İlleri Örneği

Mustafa ZEYTİN

Ahmet GÖKGÖZ..... 99-118

8.) Eğitim Kurumlarında Yönetmel ve Bireysel Krize Müdahalenin

Planlanması ve Eğitimi

Yener ÖZEN 119-140

KAVRAM HARİTASI VE VEE DİYAGRAMI KULLANIMININ İLKÖĞRETİM 7. SINIF MATEMATİK EĞİTİMİNDE ÖĞRENCİ BAŞARISINA ETKİSİ

Adile OĞRAŞ¹

Ali BOZKURT²

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, ilköğretim 7. sınıf matematik dersi “Çember ve Daire” konusunun öğretiminde üst biliş araçları olarak nitelendirilen kavram haritası ve Vee diyagramı kullanımının öğrenci başarısı üzerindeki etkisini araştırmaktır. Çalışmanın örneklemini 25’i kontrol, 25’i deney grubunda olmak üzere toplam 50 öğrenci oluşturmaktadır. Ön-test son-test kontrol gruplu deney deseni kullanılan bu çalışmada veriler SPSS istatistik paket programında bağımlı t-testi ile analiz edilmiştir. Çalışmanın bulguları, daha çok fen bilimleri eğitiminde kullanılan kavram haritası ve Vee diyagramının öğrencilerin matematik başarısını da olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Kavram haritası ve Vee diyagramı, kavramsal ve işlemsel bilginin birbirine entegre edilmesine, ilişkilendirilmesine ve bilginin yanılıgsız bir biçimde yapılandırılmasına fırsat verdiği için öğrenci başarısına önemli bir etkisinin olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kavram haritası, Vee diyagramı, Matematik eğitimi, Öğrenci başarısı

THE EFFECT OF USING CONCEPT MAPPING AND VEE DIAGRAMS IN PRIMARY SCHOOL GRADE 7 MATHEMATICS COURSE UPON STUDENT SUCCESS

ABSTRACT

The aim of this study is to analyze the effect of using concept mapping and Vee diagrams which are identified as meta-cognitive tools in teaching “circle and chamber” in primary school grade 7 mathematics course upon student success. 50 students participated in the study, 25 of whom were taken as the control group and 25 as the experimental group. The study was based on a pretest-posttest experimental research design and the data were analyzed with paired two-sample t-test on SPSS program. Findings of the study suggest that teaching subjects through concept mapping and Vee diagrams which are usually used in science education have positive effects on the students’ performance in Mathematics. It was found out that concept maps and Vee diagrams have significant effect on student success due to the fact that they enhance the integration and association of conceptual and procedural information and faultless construction of information.

Keywords: Concept mapping, Vee diagrams, Mathematics education, Student achievement

¹ Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, ela_erdio606@gmail.com

² Yrd.Doç.Dr., Gaziantep Üniversitesi Gaziantep Eğitim Fakültesi İlköğretim Matematik Öğretmenliği, alibozkurt@gantep.edu.tr

GİRİŞ

Bilginin ilişkilendirilerek sarmal bir biçimde yapılandırıldığı, nesnel ve mutlak bilgidен ziyade kişisel deneyimlere dayalı transfer edilen öznel bilginin ön plana çıktığı günümüzde okulların da bu yönde işlevlerini değiştirmeleri gerektiği açıktır. Okullar geleneksel öğretim verilen bilgi aktarıcı rolünden farklı olarak çağın gerektirdiği bilgiye ulaşma yollarını öğreten sosyal bir reform aracı halini almalıdır (Çetin, 2004). Bilgi toplumuna uygun bireylerin yetişmesi, ancak bilgi aktaran, ezberleten ve bilgileri yaşama yansıtmaktan ziyade yapılan sınavlarda kullanmasını öngören okulların işlevlerinin iyileştirilmesiyle mümkün olacaktır. Bu noktada öğrenilen durağan bilgiyi işlevsel kılan bireylerin yetiştirilmesinde dikkate alınacak kavramlar; “öğrenmeyi öğrenme (Flavel, 1979)” ve “anamlı öğrenme (Fidan ve Erden, 1986)” dir. Bu çerçevede günümüzde okulların işlevinde hem öğretmene hem de öğrenciye süreçte yardımcı olabilecek üst biliş araçlar önem kazanmaktadır.

Eğitim programları bireylerin kendi öğrenmelerini yönlendirerek sorunlara analitik, eleştirel, araştırmacı ve sorgulayıcı yaklaşımlarını, problemleri doğru algılayarak kendi düşüncelerini planlamalarını ve yansıtmaını hedeflemektedir (MEB, 2009). Hızla değişen ve gelişen birçok alanda olduğu gibi matematikte de sadece işlemsel bilgiye sahip olmak yeterli olmamakta, bundan daha ötede matematiksel düşünebilmek ve düşündüklerini hayata geçirebilme becerisine sahip olmak gerekmektedir (İşleyen ve Işık, 2003). Matematiksel düşünmeyi ve düşündüklerini ifade etmeyi öğrenemeyen öğrenci, matematiği anlamaya çalışmanın aksine ezberle ya da sınav odaklı öğrenmeye yönelmektedir. Bu yüzden matematik eğitiminde öğrencilerin kendi öğrenmelerinin farkına varabilmesi, zihinsel yapılarına uygun üst biliş stratejilerini seçebilmesi ve kontrol ederek kendini yönlendirebilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda öğretmenlere önemli sorumluluklar düşmektedir.

Matematik eğitiminde öncelikle temel matematik olgularının ve kurallarının anlaşılması ve bilinen algoritmaların kullanılması önemsenmektedir. (Karaca, 2004). Bu süreçte öğrenilen kural ve algoritmaların ne tür problemlerde nasıl ve neden kullanılacağı olgusu üzerinde durulmamakta, matematiksel muhakeme ve düşünme becerilerinin geliştirilmesine ve düşüncelerini planlayıp yansıtmaına fırsat verilememektedir. Matematiğin sadece sayı ve sembollerden değil ayrıca birbiriyle ilişkili kavramlardan ve örüntülerden oluştuğunun farkına

varmalarını ve bunları yansıtılmalarını sağlamak için anlamlı öğrenmeye ve öğrenmeyi öğrenmeye olanak sağlayacak üst biliş araçlara gereksinim vardır. Çünkü kavramsal ve işlemsel bilgiden oluşan matematiğin öğrenilmesi; ancak kavramların ve aralarındaki ilişkilerin anlaşılması ile gerçekleşmektedir (İşleyen ve Işık, 2003; Bossé ve Bahr, 2008). Bu bağlamda bu çalışmada üst biliş araçları olarak nitelendirilen *kavram haritası* ve *Vee diyagramı* destekli eğitiminin öğrencilerin matematik dersindeki başarıları üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Nitekim bu araçlar literatürde pek çok araştırmaya konu olmuş ve etkili oldukları ve üst biliş araçları olduklarına dair genel bir yargıya varılmıştır. Ancak kavram haritası ve Vee diyagramının daha çok fen bilimleri içerisinde biyoloji, fizik ve kimya alanları ve laboratuvar uygulamalarında ve sosyal bilimlerde kullanılmasının öğrenci başarılarını arttıracığına dair çalışmalara rastlanmaktadır (Alvarez, 1987; Nakiboğlu ve Meriç, 2000; Nakiboğlu, Benlikaya ve Karakoç, 2001; Ayvaci ve Devocioğlu, 2002; Kazancı vd.; Çıldır, 2006; Johnstone and Otis, 2006; Alvarez and Risko, 2007; Altıntaş ve Altıntaş 2008; Çelikler vd., 2008; Demirci ve Çınkı, 2009). Matematik alanında kavram haritası ve Vee diyagramının eğitim sürecine entegre edilmesi yakın bir tarihe dayanmaktadır (Thiessen, 1993; Uzel, 2003; Özsoy, 2004; Afamasaga-Fuata’i, 2004a; 2004b; 2004c; Gürbüz, 2006; Bütüner, 2006; Calais, 2009; Özdemir, 2009).

Bu çalışmada öncelikle üstbiliş araçları olan kavram haritası ve Vee diyagramının teorik çatısı hakkında bilgi verilecek daha sonra ilköğretim 7. sınıf matematik dersine ait “Çember ve Daire” konusunun öğretiminde kavram haritası ve Vee diyagramı kullanımının öğrenci başarıları üzerindeki etkisi geleneksel öğretimle karşılaştırılarak verilecektir.

I. TEORİK ÇATI

Kavram Haritası

Kavram haritası daha geniş bir kavram başlığı altındaki kavramların birbirleriyle ilişkilerini gösteren iki boyutlu bir şemadır (Gürdal, 2002). Kavram haritası, Joseph Novak ve Cornell Üniversitesi mezunu öğrenciler tarafından yürütülen bir araştırma sırasında geliştirilmiştir. Novak kavram haritası üzerindeki çalışmalarını Ausubel’in anlamlı öğrenme teorisine dayandırmıştır. Novak’a göre kavram haritaları anlamlı öğrenmeyi kolaylaştıran oldukça faydalı bir araştırma aracı ve öğretim tekniğidir (Kılıç ve Sağlam, 2004).

İnsanların nasıl öğrendikleri ile anlamlı öğrenmeleri arasında köprü kuran bir öğrenme, öğretme stratejisi olan kavram haritası üzerine literatürde farklı bakış açılarına rastlamak mümkündür: Kavram haritaları öğrencinin düşündüklerini organize etmeye ve yansıtmaya yarayan, düşündükleri ile doğru kavramlar arasındaki uyumun farkına varması sağlayan, kavram arasındaki ilişki ve örüntüleri ortaya koyan bir üst biliş araçtır (Chrobak, 2001). Öğretmen için başlangıçta öğrencinin yapılandığı kavramları ortaya çıkararak ve bunların tartışılmasını sağlayan kullanışlı bir araçtır Ayrıca kavram haritaları kolay öğrenmenin yanı sıra öğrenilenleri etkili kılan ve öğrenmeyi öğrenmeyi sağlayan bir stratejidir. Kavram haritasına bakan bir öğrencinin şekildeki ve kendi kafasındaki fikirler arasında bağıntı kurması beklenir (Ritchhart ve diğ. , 2008). Kavram haritaları semiyotik özellik taşıyan dil, müzik, resim gibi iletişim araçlarına benzer şekilde insanlar arasındaki bilgi iletişimini sağlayan grafiksel bir yoldur. Kavram haritaları öğrencilerin kavramları nasıl algıladığını ve yapılandığını, ön kavramlarını, kavramsal anlamaları değerlendirmede, kavram yanlışlarını belirlemede ve gidermede kullanılabilir. Yapılandırılan kavram haritaları esas itibariyle aşağıdaki özellikleri içermelidirler (Gürbüz, 2006):

- Bir konunun anlaşılması için gerekli olan önemli kavramların tespiti
- Gerekli yerlerde bir kavramın öğrenciler tarafından doğru belirlenebilmesi için ipuçlarının verilmesi
- Seçilen kavramları en genel olandan özele doğru sıralama
- Hiyerarşik akışı gösteren, kavramlar arasında ilişkilerin oklarla belirlenmesi
- Aynı veya farklı hiyerarşik seviyelerdeki kavramlar arasındaki bağlantı
- Oklarla belirtilen kavramlar arasındaki ilişkilere sahiptir, içerir, ...den oluşur, çeşitlidir gibi fiillerin konması.

Kavram haritalarının kullanım alanlarının geniş olmasının yanı sıra değişik düzeyde ve değişik amaçlar için de oluşturulabilmektedir. Öğretmen tarafından yapılandırılabilirdiği gibi öğrenci tarafından bireysel ve grup olarak da oluşturulabilir. Kavram haritaları farklı amaçlar için çizilebilir (Gürdal ve Kulaberoğlu, 1998):

- Konu anlatılırken kavram haritası adım adım çizilir. Böylece öğrencilerin kavramlar arasındaki hiyerarşiyi görmeleri sağlanır.

- Konu anlatımı bittikten sonra kavram haritası çizilir. Böylece konunun özetlenmesi sağlanır.
Kavram haritası öğrenciye iki amaçla çizdirilir:
- Sınav amacı ile öğrencilerin konuları nasıl ve ne kadar öğrendiklerini anlamak için çizdirilir.
- Öğretme amacı ile çizdirilir ki bu da; bireysel olarak veya grup çalışması şeklinde olabilir.

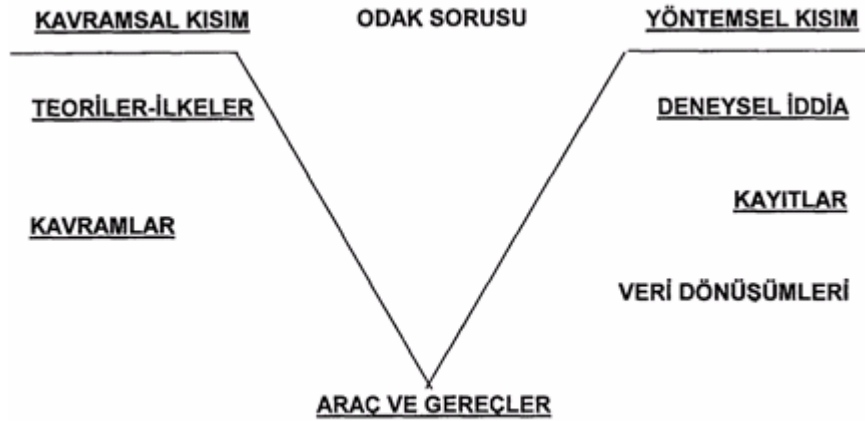
Öğrenme sürecinde kavram haritalarının yararlarının etkin bir şekilde ortaya çıkması için haritayı yapılandırma sürecinde kullanılan dilin özelliklerinin göz önüne alınması gerekmektedir. Kavram haritalarında kavramlar arası ilişkileri göstermek için oklar üzerine bağlayıcı sözcükler yazılırken kullanılan dilin cümle yapısını dikkate alınmalıdır. Matematiksel dil öğrenilmesi gereken bir takım kurallardan oluşmuşsa da bu kurallardan çok öğrencilerin olguları matematiksel dille ifade etme ve yorumlama yeteneğinin geliştirilmesi gerekmektedir (Gürbüz, 2006).

Vee Diyagramı

Vee diyagramı Gowin'in, öğrencilerin bilgiyi daha iyi anlayıp yapılandırması amacı ile 70'li yıllardaki çalışmaları sırasında geliştirdiği V-şeklinde bir diyagramdır (Novak ve Gowin, 1984). Bu diyagramla Gowin, öğrencilerinin teorik bilgi ile uygulamaya yönelik laboratuvar çalışmaları arasında ilişki kurmaları sağlayarak, durağan bilgiye neden olan geleneksel yöntemlerle yapılandırılan laboratuvar raporlarını daha anlamlı ve uygulama dönük hale dönüştürülebileceğini dile getirmiştir. Böylece beklenen ve hedeflenenden ziyade, el becerilerini geliştirme gibi farklı öğrenme çıktılarına neden olan geleneksel laboratuvar ve deney etkinliklerinin gerçek bir öğrenme ortamı sunması amaçlanmıştır. Böylece bilgiler anlamlı bir biçimde aktif olarak yapılandırılacak, teori ve uygulama arasındaki boşluk doldurulacaktır. Vee diyagramı sadece bir öğrenmeyi öğrenmeye fırsat veren üst biliş bir araç değil aynı zamanda öğretmenlere süreç içerisinde öğrencilerin gelişimlerini yakından izlemelerine olanak sağlayan alternatif bir ölçme aracıdır. Ayrıca öğrenciye laboratuvar öğrencisi hazırlığı öngören bir strateji

olduğundan öğrencilerde var olan kavram yanlışlarının belirlenmesinde ve giderilmesinde kullanılan araçlardır (Nakiboğlu ve Meriç, 2000).

Büyük bir V harfinin çizimiyle başlayan Vee diyagramı herhangi bir alandaki bir bilgiyi ortaya koymak için oluşturulan bir şemadır. Vee diyagramı “V” şeklinde bir diyagramdır ve iki temel kısımdan oluşur. V'nin sol tarafı kavramsal kısım, sağ tarafı ise uygulamaya dönük olup yöntemsel kısımdır:

Şekil 1. Vee Diyagramı ve Bölümleri (Nakiboğlu ve Meriç, 2000).

“V” şeklinin ortasında odak sorusu ve şeklin sivri ucunda süreçte ihtiyaç duyulan araç ve gereçler yer almaktadır. Odak sorusuna cevap hazırlamada ya da deneyi gerçekleştirmede ihtiyaç duyulan araç ve gereçlerin listesinin bulunduğu kısımdır. Vee diyagramının tabanında V-şeklinin alt sivri ucunda yer alır. Vee diyagramında kavramsal kısımda teoriler, ilkeler ve kavramlar; yöntemsel kısımda ise iddialar (bilgi ve değer), dönüşümler ve kayıtlar bulunmaktadır (Thiessen, 1993; Chrobak, 2001):

Kavramsal kısım

Teoriler ve ilkeler: Vee diyagramının sol tarafına, kavramlar üst kısmına yazılır. Odak sorusunun ilişkili olduğu konuyla ilgili teori ve ilkeler bu kısma yazılır (Karaca, 2004). Odak sorusunun cevaplandırılmasında ya da deneyin uygulanmasında kullanılacak bilgilerin fark edilmesinde yol göstericidir. Nelerin kullanılacağını gösterir.

Kavramlar: Konu ile bilinmesi gereken kavramların, bunlarla ilgili terimlerin ve ifadelerin ve bunların gösterimde kullanılan sembollerin yer aldığı bölümdür. Odak sorusuna ilişkin deneye, problem çözmeye başlanmadan önce gerekli olan kavramlar gözden geçirilir ya da öğrenilir.

Yöntemsel kısım

İddia (Bilgi / Değer): İddia, odak sorusuna cevap niteliğindedir. İddia, odak sorusuna yön veren kavramsal ve yöntemsel bilgiyle tutarlı olmalıdır. En geçerli iddialar, odak sorusuna cevap verenler ya da sağlayanlardır (Nakiboğlu ve Meriç, 2000). Burada bilinen kavram ve ilkelerin uygulanarak bilgilerin yapılandırılması gerekliliğine dikkat çekilmelidir. Yanlış anlamalar varsa değiştirilmesine ya da yeni ve eski bilgilerin ilişkilendirilmesine fırsat tanınmalıdır.

Veri dönüşümleri: Odak sorusunun, sorunun çözülmesinde kullanılacak teori ve ilkelerin doğru çözüme ulaşmada yeniden yapılandırıldığı bölümdür. Öğrenci var olan bilgilerini, kullanması gerekenlerle ilişkilendirerek düşündükleri tablo, grafik, modelleme, çizim gibi kendince yapılandığı anlamlı yapılara dönüştürür. Dönüşümler aslında olayların daha başarılı ve anlamlı bir şekilde yeniden sunulan, yeniden düzenlenen veya düzeltilen kayıtlardır.

Kayıtlar: Deney, araştırma ve problem çözüme sürecinde elde edilen tüm sonuçlar, ölçümler ve gözlemler bu kısımda ortaya konur.

Özetle Vee diyagramı bilginin nasıl ispat edildiğini veya problemin nasıl çözüldüğünü, bu süreçte var olan bilgiler ile ihtiyaç duyulan bilgilerin nasıl ilişkilendirildiğini ve yeniden yapılandığını gösteren; kavram yanlışlarını belirlemede ve gidermede kullanılan; teori ve uygulama arasındaki boşluğu dolduran ve var olan kavramları sistematize eden hem uygulama hem de alternatif ölçme aracı olarak kullanılır (Afamasaga-Fuata'i, 2004a). Eğer öğrenci nasıl öğrendiğini bilmiyor ve buna dair farkındalığa sahip değilse en ideal öğrenme ortamı bile öğrenme sürecini verimsiz ve sonuçsuz kılar. Bu noktada keşfe ve bulgusal öğrenmeye dayalı olan Vee diyagramı öğrencinin bilgiyi yapılandırmasına fırsat veren ideal bir öğrenme ve öğretme stratejisidir (Calais, 2009).

II. YÖNTEM

Bu çalışmada deneysel bir araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışma deseni olarak ön test -son test kontrol gruplu model kullanılmıştır. Araştırma grubunu oluşturan öğrenciler, deney ve kontrol grubu olarak rastgele seçilmiştir. Oluşturulan kontrol ve deney gruplarının denkliği, yapılan başarı ön testi sonuçlarında görülmüştür. Çalışma 2 hafta süresince devam etmiş olup “Çember ve Daire” konusu kontrol grubuna geleneksel öğretim yöntemi ile deney grubuna ise *kavram haritası* ve *Vee diyagramı* destekli öğretim yöntemi ile ders yapılmıştır. Çalışma sonunda ön test olarak verilen başarı testine eş değer bir son test uygulanmıştır. Her iki öğretim tekniği ile ders işlendikten sonra gruptaki öğrencilerin seviyeleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını tespit etmek amacıyla SPSS istatistik paket programında bağımlı t-testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar tablolar halinde sunulmuştur.

Örneklem

Bu araştırmanın örneklemini 2009-2010 öğretim yılının 2. dönemde Gaziantep ili Şehitkâmil ilçesi Ömer Asım Aksoy İlköğretim Okulu 7. sınıfta okuyan 50 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada ilköğretim 7. Sınıf şubelerinden biri deney (N=25), biri kontrol grubu (N=25) olarak belirlenmiştir.

III. BULGULAR VE YORUMLAR

Çalışmanın sonuçları tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır. Uygulamadan önce kontrol ve deney gruplarının ön bilgilerinin denkliğini ortaya koymak için ön test uygulanmıştır. Kontrol ve deney grubundaki öğrencilerinin ön test sonucundaki başarı ortalamalarını karşılaştırmak amacıyla t-testi kullanılmıştır. Bu testten elde edilen veriler aşağıda Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilere uygulanan ön testin t-testi sonuçları

Gruplar	N	\bar{X}	Ss	t	p
Kontrol	25	48,8	15,895	0,396	0,695
Deney	25	46,6	19,187		

Kontrol grubunun ön test sonuçlarının ($\bar{X}=48,8$), deney grubunun ön test sonuçlarından ($\bar{X}=46,6$) daha yüksek olduğu görülmüştür. Ancak, istatistiksel olarak deney grubunun ön test sonuçları ile kontrol grubunun ön test sonuçları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>0,05$). Bir başka deyişle, kontrol grubunun ve deney grubunun “Çember ve Daire” konusuna ilişkin ölçülen kazanımları birbirine benzerdir, fark yoktur. Bu bulgular deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin uygulamaya başlamadan önceki konu ile ilgili hazır bulunuşluluk düzeylerinin birbirine yakın seviyede olduklarını göstermektedir.

Yapılan uygulama sonunda gruplara uygulanan son test sonucunda elde edilen sonuçlarına t-testi uygulanmıştır. Test sonucunda elde edilen veriler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilere uygulanan son testin t-testi sonuçları

Gruplar	N	\bar{X}	Ss	t	p
Kontrol	25	62,2	12,083	3,276	0,03
Deney	25	74,2	12,473		

Deney grubunun son test sonuçları ortalamasının ($\bar{X}=74,2$), kontrol grubunun son test sonuçlarının ortalamasından ($\bar{X}=62,2$) daha yüksek olduğu görülmüştür. İstatistiksel olarak deney grubunun son test sonuçları ile kontrol grubunun son test sonuçları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0,05$). Buradan deney grubuna uygulanan kavram haritası ve Vee diyagramı destekli eğitimin başarıyı büyük oranda artırdığı tespit edilmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışmanın bulguları, konuların kavram haritası ve Vee diyagramı ile öğretilmesinin öğrencilerin matematik başarısını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Sadece öğretmenin aktif olduğu bir derste öğrenciler dinleyen ve not tutan durumda oldukları geleneksel öğretimin yapıldığı sınıf ortamında yer olan öğrencilerin başarıları daha düşük olduğu görülmüştür. Kavram haritaları ve Vee diyagramı, kavramsal ve işlemsel bilginin birbirine entegre edilmesine ve ilişkilendirilmesine ve bilginin yanılısız bir biçimde yapılandırılmasına

fırsat verdiği için öğrenci başarısının geleneksel eğitime oranla daha yüksek olmasını sağlamıştır.

Yapılandırmacılık, öğrenci merkezlik ve aktiflik ilkeleri benimsenerek hazırlanan yeni müfredat programı matematikle ilgili kavramları, kavramların kendi aralarındaki ilişkilerini, işlemlerin altında yatan anlamları ve işlem becerilerinin kazandırılmasını vurgulamaktadır. Ayrıca programda öğrencilerin matematik yapma sürecinde etkin katılımcı olabilecekleri, çözümlerini ve düşüncelerini paylaşabilecekleri, araştırma yapabilecekleri, keşfedebilecekleri, çözüm ve yaklaşımlarını paylaşıp tartışabilecekleri ortamların sağlanmasının önemine değinilmektedir (MEB, 2009). Bu bağlamda öğretim sürecine kavram haritası ve Vee diyagramının entegre edilmesi programda amaçlanan üst düzey becerilerin kazanılmasında kullanılacak önemli stratejilerdendir. Ancak öğrencilere bu becerilerin ve stratejilerin kazandırılmasında öğretmenlere oldukça büyük sorumluluklar düşmektedir. Öncelikle öğretmenlerin bu stratejileri öğretim sürecinde kullanabilmeleri için önemli yeterliklere ve bilgi bileşenlerine sahip olması gerekmektedir. Öğretmen süreç içerisinde öğrenciyi aktif kılmalı, üst biliş becerilerini kullanmasına fırsat tanımalı ve bu süreçte öğrencinin gelişim düzeyine ve konu alanına uygun bir dil geliştirmelidir. Kavram haritası ve Vee diyagramının yapılandırılması sürecinde kullanılan dilin yapısal nitelikleri göz önüne alınmalıdır. Aksi takdirde yapılandırılan kavram haritalarının eksik ve yanlış olması eksik ve yanlış kavramsallaştırma gibi sorunları beraberinde getirecektir. Bu bağlamda öğretmen ve öğretmen adaylarına, kavram haritası ve Vee diyagramı gibi üst biliş stratejiler ve bunların öğretme sürecine nasıl entegre edilecekleri konusunda eğitim verilmelidir.

Öğretmenlerin ihtiyaç duyduğu bu tür stratejileri geliştirme çalışmalarının, diğer matematik konularının öğretiminde de yaygınlaşması gerekmektedir. Bu tür materyallerin geliştirilmesi ve öğretim sürecinde kullanılması; öğrencilerin konuyu daha kolay öğrenmelerini, matematiksel muhakeme yeteneklerini, anlamlı öğrenmeyi ve yanılgılardan uzak bir biçimde konuya ilişkin kavramları ve kavramları arası ilişkileri doğru bir biçimde yapılandırmalarını olumlu yönde etkileyebilecektir.

KAYNAKÇA

- AFAMASAGA-FUATA'I, Karoline (2004a). Concept maps and vee diagrams as tools for learning new mathematics topics, In A. J. Canäs, J. D. Novak and Gonázales (eds). Concept Maps: Theory, Methodology, Technology. Proceedings of the First International Conference on Concept Mapping September 14-17, (pp. 13 – 20)
- AFAMASAGA-FUATA'I, Karoline (2004b). An Undergraduate's Understanding of Differential Equations Through Concept Maps and Vee Diagrams. In A. J. Canäs, J. D. Novak & Gonázales (eds). Concept Maps: Theory, Methodology, Technology. Proceedings of the First International Conference on Concept Mapping September 14-17, (pp. 21– 29)
- AFAMASAGA-FUATA'I, Karoline (2004c). Using Concept Maps and Vee Diagrams to Analyse the “Fractions” Strand in Primary Mathmatics. In A. J. Canäs, J. D. Novak & Gonázales (eds). Concept Maps: Theory, Methodology, Technology. Proceedings of the First International Conference on Concept Mapping September 14-17, (pp 59-86)
- ALTINTAŞ, Gülşen ve Altıntaş, Uğur (2008). İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde “Kavram Haritası” Kullanımının Öğrenci Akademik Başarısı Üzerindeki Etkisi. Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi, 16 (1), 61-66.
- ALVAREZ, Marino C. and Risko, Victoria J. (2007). The Use of Vee Diagrams with Third Graders as a Metacognition, Tool for Learning Science Concepts
- AYVACI, Şevki H., Devocioğlu, Yasemin (2002). Kavram Haritasının Fen Bilgisi Başarısına Etkisi, IV. Ulusal Fen ve Matematik Eğitimi Kongresi, 16-18 Eylül, Ankara.
- BOSSÉ, Michael J., Bahr Damon L. (2008). Running head: Procedural and Conceptual Balance The State of Balance Between Procedural Knowledge and Conceptual Understanding in Mathematics Teacher Education, International Journal for Mathematics Teaching and Learning, November 25th
- BÜTÜNER, Suphi Ö. (2006). Açılar ve Üçgenler Konusunun İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerine Vee Diyagramları ve Zihin Haritaları Kullanılarak Öğretimi., Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Balıkesir.

-
- CALAIS, Gerald J. (2009). The Vee Diagram as a Problem Solving Strategy: Content Area Reading/Writing Implications, National Forum Teacher Education J., sayı:19 cilt: 3
- CHROBAK, Ricardo (2001). Metacognition and Didactic Tools in Higher Education, (alıntı tarihi: 04. 09.2010 <http://www.eecs.kumamoto-u.ac.jp/ITHET01/proc/082.pdf>)
- ÇELİKLER, Dilek, Güneş, M.Handan, Güneş, Tohit ve Şendil, Kıvılcım (2008). V Diyagramı Uygulamalarının Temel Kimya Laboratuvarı Dersinde Öğrenci Başarısına Etkisi. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, sayı: 9 Cilt: 2, 51-58.
- ÇETİN, Şaban (2004). Değişen Değerler ve Eğitim, Milli Eğitim Dergisi, sayı: 161
- ÇILDIR, Sezai (2006). Ders Materyali Olarak Örnek Bir Vee Diyagramının Fizik Laboratuvarı İçin Geliştirilmesi, AÜ. Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 1 Cilt: 1, 102-110
- DEMİRCİ, Nazan, Çınkı, Ayşe (2009). V-Diyagramları Kullanımının İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Fen Deneylerindeki Başarılarına Etkisi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı, 28, Sayfa: 23-36.
- FİDAN, Nurettin ve Erden, Münire (1986). Eğitim Bilimine Giriş, Kadioğlu Matbaası
- FLAVELL, J. H. (1979). Metacognitive and Cognitive Monitoring: A New Area of Cognitive Developmental Inquiry, American Psychologists, sayı: 34, 906-911.
- NOVAK, Joseph D. and Gowin D.B. (1984). Learning How to Learn, Cambridge University Press, New York.
- GÜRBÜZ, Ramazan (2006). Olasılık Konusunun Öğretiminde Kavram Haritaları, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Sayı: 3 cilt: 2, 133-151
- GÜRDAL, Ayla (2002). Fen Öğretiminde Metot ve Teknikler, İlköğretimde Fen/Fizik Eğitimi Sempozyumu ve İşlik Çalışması, Tekirdağ.
- GÜRDAL, Ayla ve Kulaberoğlu, N. (1998). Fen Öğretiminde Kavram Haritaları, Milli Eğitim Dergisi, sayı: 140, sayfa: 47-53.
- İŞLEYEN, Tevfik ve Işık, Ahmet (2003). Conceptual and Procedural Learning in Mathematics, Journal of the Korea Society of Mathematical Education Series D: Research in Mathematical Education, Vol. 7, No. 2.
- JOHNSTONE, Alex H., Otis, Karel H. (2006). Concept Mapping in Problem Based Learning: A Cautionary Tale. Chemistry Education Research and Practice, sayı: 7 cilt: 2, 84-95.

-
- KARACA, Denizhan (2004). Matematik Öğretmen Adaylarının Matematik Eğitiminde Vee Diyagramı Kullanımı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Matematik Eğitimi Anabilim Dalı, Balıkesir.
- KAZANCI, Mübeccel, Atılboz, Gökben, Bora, Nihal D. ve Altın, Meryem (2003). Kavram Haritalama Yönteminin Lise 3. Sınıf Öğrencilerinin Genetik Konularını Öğrenme Başarısı Üzerine Etkisi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25, 135-141.
- KILIÇ, Didem ve Sağlam, Necdet (2004). Biyoloji Eğitiminde Kavram Haritalarının Öğrenme Başarısına ve Kalıcılığına Etkisi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 27.
- MEB. (2009). İlköğretim Matematik Dersi 6-8. Sınıflar Öğretim Programı. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Ankara.
- NAKİPOĞLU, Canan , Benlikaya, R. ve Karakoç, Ö. (2001). Ortaöğretimde Kimya Öğretiminde Vee Diyagramı Uygulamaları, Hacettepe Eğitim Dergisi, sayı: 21, 97-104
- NAKİPOĞLU, Canan ve Meriç, Gürsoy (2000). Genel Kimya Laboratuvarında Vee Diyagramı Kullanımı ve Uygulamaları, Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, sayı: 2 cilt: 1, 58-73.
- ÖZDEMİR, Ahmet (2009). İlköğretim 6. Sınıf Matematik Dersi “Kesirler” Konusunun Öğretiminde Kavram Haritası Kullanımının Öğrenci Başarısına Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Ankara.
- ÖZSOY, Nesrin (2004). Using Concept Maps and Vee Diagrams as a Teaching and Learning Tool on the Unit of Functions, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, sayı: 24, cilt: 2, 15-24.
- RITCHHART, Ron, Turner, Terri and Hadar, Linor (2008). Uncovering Students’ Thinking About Thinking Using Concept Maps. American Educational Research Association, New York, sayı: 26.
- THIESSEN, Richard (1993). The Vee Diagram: A Guide for Problem Solving, Aims Newsletter, May/June.
- UZEL, Didem (2003). Kavram Haritası ve Vee Diyagramı Kullanımının İlköğretim 7. Sınıf Matematik Öğretiminde Öğrenci Başarısına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Matematik Eğitimi Anabilim Dalı, Balıkesir.

**KOBİ'LERİN BASEL KRİTERLERİNİN ETKİLERİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ:
KONYA İLİNDE FAALİYET GÖSTEREN FİRMALAR ÜZERİNDE BİR
ARAŞTIRMA¹**

Ayşe AKDAM²

Mikail ALTAN³

ÖZET

Basel II düzenlemeleri tüm işletmelerin olduğu kadar KOBİ'lerin de kredi bulma olanaklarını etkileyen önemli düzenlemelerdir. Yapılan bir düzenlemenin başarısı bu düzenlemenin uygulayıcıları tarafından bilinirliği ile doğrusal bir ilişki içerisinde. KOBİ'lerin Basel II düzenlemeleri konusunda ne ölçüde bilgi sahibi olduğu, bu düzenlemelerin hayata geçirilmesine ve başarıyla uygulanmasına katkı sağlayacaktır. Bu çalışmada Konya ilinde faaliyet gösteren KOBİ'lerin Basel II düzenlemeleri konusunda ne kadar bilgi sahibi olduğu ve bu düzenlemelerin muhtemel etkilerinin neler olabileceği konularındaki görüşleri alınmıştır. Konya organize sanayi bölgelerinde faaliyet gösteren 466 firmadan 110 firma ile anket yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Konya'da faaliyet gösteren KOBİ'lerin Basel II düzenlemeleri konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve genel anlamda Basel II düzenlemelerinin olumsuz etkilerinin daha fazla olacağı kanaatinde oldukları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Basel Düzenlemeleri, Basel II, KOBİ.

**THOUGHTS OF SMEs ABOUT THE EFFECTS OF BASEL II REGULATIONS: A
RESEARCH STUDY ON FIRMS THAT OPERATING IN KONYA**

ABSTRACT

Basel II consists of important regulations that will affect the loan facilities. The level of information of the SMEs on these regulations is an important fact for contribution to commence of these regulations. In this study, data how much the SMEs in Konya know about Basel II regulations and what would be the outcomes of these regulations' possible effects is collected. A questionnaire is applied to 110 firms out of 466 in Konya Organized Industrial Zones. According to our findings, it is observed that; SMEs in Konya have not sufficient information about Basel II regulations and in their opinion, unfavourable effects of these regulations will be much more intense.

Keywords: Basel Regulations, Basel II, SMEs.

¹ Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme ABD'de Ayşe Akdam tarafından 2010 yılında hazırlanan "Basel II Düzenlemeleri'nin KOBİ'lere Etkileri ve Konya İlinde Bir Araştırma" adlı yüksek lisans tezinden özetlenmiştir.

²e-mail: ayseakdam@hotmail.com.tr

³ Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi –İİBF- İşletme Bölümü, e-mail: maltan@selcuk.edu.tr

GİRİŞ

Küreselleşmenin bir sonucu olarak tüm ülke ekonomilerinin bir bütün haline dönüşmesi ile küresel ekonomiye uyum zorunlu hale gelmiştir. Basel II düzenlemeleri de bankacılık alanında birçok ülkenin katılımı ile oluşturulmuş küresel anlamda uygulaması giderek artan bir uzlaşma halini almıştır. Basel II kredilendirme sürecinde kredi fiyatının belirlenmesi aşamasında, teminat odaklı fiyatlama anlayışından risk odaklı fiyatlama anlayışına geçilmesi yönündeki düzenlemeleri ile kredi kullanıcılarını da önemli ölçüde etkileyen düzenlemeler bütünü olmuştur. Özellikle sınırlı sermaye ile kurulan KOBİ'lerin küçük ve riskli yapıları nedeniyle önemli bir dış finansman kaynağı olan kredi imkânlarının Basel II sonrası ne yönde gelişeceği birçok çalışmaya konu olmuştur.

Son yıllarda yaşanan finansal krizler sadece finansal sistemi değil, tüm ekonomiyi etkilemektedir. Türkiye'de Basel II'ye geçiş önce 2008'de 2009 yılına ertelenmiş ve son olarak 2009 yılında küresel kriz nedeniyle de ileri bir tarihe ertelendiği duyurulmuştur. En kısa zamanda uygun şartlarda uygulamaya geçirilmesi planlanan Basel II'nin –birçok ülke ekonomisinde reel sektördeki işletme sayısının % 95'inden fazlasını oluşturan ve büyük öneme sahip olan – KOBİ'lere etkilerinin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada öncelikli olarak Basel kriterlerine ve muhtemel etkilerine yer verilmiştir. Sonrasında Konya ilinde faaliyet gösteren firmalar üzerinde yapılan ampirik çalışma sonuçlarına yer verilip, KOBİ'lerin değerlendirmelerinden yola çıkılarak Basel II 'ye geçilmesi durumunda KOBİ'lerin karşı karşıya kalacağını düşündüğü olumsuz etkileri azaltmaya yönelik öneriler sunulmuştur.

I. BASEL II KRİTERLERİ VE KOBİ'LERE ETKİLERİ

Basel II bankalar ve diğer finansal kurumların karşı karşıya oldukları risklerin farkına varması ve ölçülmesi için küresel alanda uygulanması öngörülen standartlar getiren uluslar arası bir anlaşmadır. Basel Komitesi olarak bilinen başlangıçta on gelişmiş ülkenin merkez bankası temsilcilerinden oluşan ve diğer ülkelerin katılımıyla üye sayısı giderek artan komite tarafından getirilen düzenlemeler aracılığıyla Basel II Uzlaşısı oluşturulmuştur. 1988 yılında yayımlanan Basel I standartlarının zamanla mali piyasaların gelişmesi ile yetersiz görülmesi ve eleştirilerin artmasıyla 1999 yılında yeni uzlaşma için çalışmalar başlamıştır (BCBS, 2006). Çalışmalar

sonucunda getirilen yenilikler ve değişiklikler ile Basel II nihai metni 2004 yılında yayımlanmıştır. Basel II, asgari sermaye gereksinimi, banka ve denetim otoritesinin incelemesi ve piyasa disiplini olmak üzere üç temel dayanak üzerine kurulmuştur.

Asgari sermaye gereksinimi ile bankaların bulundurmaları gereken minimum sermaye miktarının % 8 olması öngörülmüştür. Basel II uzlaşısında hesaplama içinde kredi riski hesaplama şekli tamamen değiştirilirken, sermaye yeterlilik oranının hesaplanmasında kredi riski ve piyasa riski yanında operasyonel risk yeni bir risk unsuru olarak dikkate alınmıştır. (Babuşcu, 2005). Basel II ile birlikte risklerin ölçülmesine alternatif yaklaşımlar getirilmiştir. Özellikle kredi risklerinin ölçülmesinde kullanılması öngörülen yaklaşımlar ile kredinin analizi değerlendirilmesi ve yapılandırılması süreçlerine risk odaklı bir anlayış getirilmiş, kredi fiyatının belirlenmesinde firmanın risk derecesi ve kredinin risk derecesi olmak üzere iki unsur ortaya koyulmuştur. Bu durum uygulamaya geçilen ülkelerde bankalarla kredi ilişkisinde bulunan firmaları dolaylı olarak önemli ölçüde etkileyecek bir düzenlemedir. Bu noktada Basel II düzenlemeleri ile KOBİ tanımına getirilen yenilikler neticesinde Basel II'nin birçok ülke ekonomisinde önemli bir yere sahip olan KOBİ'lere etkileri en çok üzerinde durulan konular arasında olmuştur.

Avrupa Komisyonu Basel II'yi birlik içerisindeki tüm bankalar için zorunlu tutmuştur. Bu nedenle AB yolundaki Türkiye için Basel II'ye uyum kaçınılmaz hale gelmiştir (Yılmaz, 2007). Türkiye'de önce 2008 yılında uygulamaya geçilmesi planlanmış ancak daha sonra 01.01.2009 tarihine ertelenmiştir. 01.01.2009 tarihinde geçişine yönelik BDDK tarafından yürütülen çalışmalar sonucunda, önemli mesafelerin kaydedildiği, ancak 2008 döneminde uluslararası finansal piyasalarda yaşanan sebepleri ve etkileri derin küresel kriz nedeniyle uygulamanın ileri bir tarihe ertelendiği ancak uyum çalışmalarının devam edeceği duyurulmuştur (BDDK, 2008).

Basel II'nin KOBİ'lere muhtemel etkilerine, getirilen kriterler çerçevesinde değinirsek başlıca 4 bölümde incelemek mümkündür. Bunlar Basel II'nin KOBİ tanımı, KOBİ'lerin finansmanı, KOBİ'lerin derecelendirilmesi ve kurumsal yönetim anlayışı ve KOBİ'lerin istihdam anlayışı üzerindeki etkileridir.

A. Basel II'nin KOBİ Tanımı Üzerindeki Etkisi

Tablo 1'de Türkiye, AB ve Basel II KOBİ tanımları karşılaştırmalı olarak görülmektedir. Yıllık ciro kriteri baz alındığında AB tarafından getirilen KOBİ tanımı ile Basel II KOBİ tanımı uyumludur. Türkiye'de uzun zaman KOBİ tanımı konusunda karmaşa yaşanmış olmakla birlikte, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından yapılan bir düzenleme ile getirilen ortak KOBİ tanımına göre; KOBİ'ler 250 kişiden az çalışanı istihdam eden ve net satış hâsılatı ve/veya mali bilançosu 25 milyon YTL'yi aşmayan işletmeler olarak tanımlanmıştır. Avrupa Birliği KOBİ tanımlamasında ise 250'ye kadar çalışanı olan ve cirosu 50 milyon Euro'ya, mali bilançosu 43 milyon Euro'ya kadar olan işletmeler KOBİ tanımı kapsamına alınmıştır (Çavuş, 2007; Aras, 2005: 13). KOBİ tanımlaması konusunda AB tanımı ile Basel II tanımının uyumlu olduğu görülmektedir. Basel II KOBİ olma şartlarına göre Türkiye'deki işletmeleri değerlendirirsek, büyük işletme olarak nitelendirilen birçok işletme ciro büyüklükleri nedeniyle KOBİ sınıflandırılmasına dahil olacaktır. Bunun yanında, yıllık cironun firma büyüklüğünü ifade etmede anlamlı olmadığı durumlarda, bankalara yıllık ciro yerine toplam bilanço büyüklüğünü dikkate almaları için denetim otoriteleri tarafından izin verilebilecektir (Yüksel, 2005: 16).

Tablo 1: Türkiye – AB KOBİ Tanımı ve Basel II KOBİ Olma Şartları**

	Tanım Kriteri	Mikro İşletme	Küçük İşletme	Orta Ölçekli İşletme
Türkiye	Çalışan Sayısı	0-9	10-49	50-249
	Yıllık Ciro	≤ 1 Milyon TL	≤ 5 Milyon TL	≤ 25 Milyon TL
Avrupa Birliği	Çalışan Sayısı	≤ 10	≤ 50	≤ 250
	Yıllık Ciro	≤ 2 Milyon Euro	≤ 10 Milyon Euro	≤ 50 Milyon Euro
	Tanım Kriteri	Perakende KOBİ	Kurumsal KOBİ	
Basel II	Yıllık Ciro	≤ 50 Milyon Euro		
	Kredi Miktarı*	≤ 1 Milyon Euro	> 1 Milyon Euro	

*Tek bir bankadaki toplam kredi miktarını ifade etmektedir.

** “International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards(BIS,2006)”, “The New SME Definiton: User Guide and Model Declaration(EC, 2005)” ve “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik(T.C. Resmi Gazete, 2005)” kaynaklarından derlenmiştir.

Türkiye'de KOBİ'ler toplam işletmelerin %99,4'ünü oluşturmaktadır. Türkiye'deki tanım dikkate alındığında cirosu 25 milyon TL'nin altında bulunan firmalar KOBİ statüsünde iken Basel II'ye göre yıllık cirosu 50 milyon TL'yi geçmeyen firmalar KOBİ olarak sınıflandırılmaktadır. Basel II kriterlerine göre Türkiye'deki KOBİ'lerin toplam işletmeler içindeki payında da ciddi artış olmaktadır.

B. Basel II'nin KOBİ'lerin Finansmanı Üzerindeki Etkisi

Basel II'nin KOBİ'lerin finansmanı üzerindeki etkileri başlıca kredi miktarı, kredi maliyeti, teminatlandırma ve vade üzerinde olacaktır. Tablo 1'de kredi miktarı kriterine göre ayrıma değinecek olursak; firmanın yıllık cirosu 50 milyon Euro'nun altındaysa kullanılan kredi miktarına göre KOBİ'ler perakende ve kurumsal KOBİ olmak üzere tekrar sınıflandırılmaktadır. Burada önemli olan nokta firmaların kullandıkları kredi miktarının 1 milyon Euro limitine göre sınıflandırılması yanında belirlenmiş olan bu kredi miktarının firmaların tüm bankalardaki toplam kredi miktarı yerine, her bir bankadaki kredi miktarını ifade etmesidir. Bu durumda farklı bankalardan kredi kullanan KOBİ'ler kullandıkları kredi miktarına göre farklı bankalarda perakende KOBİ veya kurumsal KOBİ olarak nitelendirilip kredi fiyatlandırması da bu ayrıma göre değişecektir. Öncelikli olarak uygulamaya geçilmesi planlanan standart yaklaşıma göre perakende KOBİ'ler için krediler % 75 risk ağırlığı ile fiyatlandırılırken kurumsal KOBİ'lerden derecelendirme notu istenilecek veya derecelendirme notu bulunmayan kurumsal KOBİ'ler % 100 risk ağırlığı ile fiyatlandırılacaktır (Tablo 2). Bu durumda Basel II'ye geçilmesi durumunda Türkiye'de birçok KOBİ daha düşük risk ağırlığı için 1 milyon Euro'nun üstünde kredi kullanmak istediğinde çalıştıkları banka sayısını artırarak kredi fiyatlarını önemli ölçüde düşürebileceklerdir. Bu durum doğrudan bankaların kredi maliyetini etkileyen bir unsur olmaktadır. Çünkü risk odaklı fiyatlama anlayışı ile çalışan bankaların kullandırdıkları kredilerde risk oranı azaldıkça ayırmaları gereken sermaye miktarı ve dolayısıyla sermaye maliyetleri de azalacaktır.

Basel II uygulamasına geçilmesi ile riski yüksek olan KOBİ'lerin kredi maliyetleri artacaktır. Bu noktada KOBİ'lerin uygulamaya geçildikten sonra bankalar dışında diğer finansman kaynaklarına yönelmeleri gerekecektir. KOBİ'lerin alternatif finansman yöntemleri

arasında factoring, forfaiting, vadeli işlemler borsası, leasing, satıcı finansmanı, devlet teşvikleri ve yeni kurulan KOBİ Borsası gibi aktif yöntemler olabilecektir (Çelik ve Kızıllı, 2008: 29). Sonuçta farklı finansman kaynağı tercihindeki artış nedeniyle KOBİ kredilerinde miktar ve oran bakımından düşüş yaşanabilecektir.

Tablo 2. Standart Yaklaşımında KOBİ'ler için Risk Ağırlıkları

Derece	AAA / AA-	A+ / A-	BBB+ / BB-	BB-' nin Altı	Derecesiz
Perakende KOBİ Risk Ağırlığı	75 %				
Kurumsal KOBİ Risk Ağırlığı	20%	50%	100%	150%	100%

Kaynak: BDDK, 2007: "Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması Gözden Geçirilmiş Düzenleme (Yeni Sermaye Uzlaşısı-Kapsamlı Versiyon) adlı çalışmadan derlenmiştir.

Basel II ile getirilen en önemli değişikliklerden bir diğeri bankalar tarafından risk azaltıcı unsurlar olarak kabul edilen teminatlardır. Basel II sonrasında firmalar tarafından yoğun olarak kullanılan müşteri çek senetleri ortak ve grup kefaleti gibi teminatlar risk azaltıcı unsur olarak kabul edilmeyecek nakit, altın, mevduat sertifikası ve ana endeksteki hisse senetleri gibi daha likit ve güvenilir kaynaklar kabul edilecektir.

Kredinin vadesi konusunda Basel II'de kullanılan kredi risk azaltım araçları ile kredi vadesinin uyumsuzluğu konusuna değinilmiştir. Vade 1 yıla kadar ise kredi risk azaltım araçları dikkate alınmazken vade 1 yılın üstünde iken vade uyumsuzluğu söz konusu ise uzlaşıda belirlenmiş olan formülasyon aracılığı ile kredi risk azaltım araçlarının fiyatlandırmaya etkisi hesaplanmakta ve hesaplama neticesinde teminatın risk azaltıcı etkisi düşmektedir. Bu da doğrudan kredinin riskliliğini ve fiyatını etkileyen bir unsur olmaktadır. Tüm bu düzenlemeler KOBİ'lerin finansman tercihlerini doğrudan etkileyecektir.

C. Basel II'nin KOBİ'lerin Derecelendirilmesi ve Kurumsal Yönetim Anlayışı Üzerindeki Etkisi

Derecelendirme, belirli bir borçlunun kredi değerliliğinin belirlenmesini, başka bir ifade ile borçlunun krediyi geri ödeme olasılığının değerlendirilmesini ifade etmektedir. Değerlendirme sonucunda verilen derecelendirme notları borçlunun taşıdığı riskin matematiksel bir ifadesi olmaktadır. Yapılan değerlendirmelerde belirli kategoriler kullanılmakta olup, bu kategoriler harf, sayı, simge veya bunların karışımından oluşan ve kullanıcılar tarafından kolaylıkla anlaşılabilir ve yorumlanabilir sembollerle gösterilmektedir (EC, 2005b: 12; Anderson, 2007: 5).

Basel II uygulamasının başlaması ile firmaların ve kullanılacak kredinin risk seviyesi ve bu noktada firmalara bağımsız dış denetim kuruluşları veya bankalar tarafından verilen derecelendirme notunun önemi kredi kullanan tüm firmalar için artmıştır (Arslan, 2007: 64-65). Bir firmanın derecelendirme sürecinde, firmanın finansal verilerinden yönetsel niteliklerine, geçmiş performanslarından gelecekteki projelerine kadar pek çok faktör bir arada değerlendirilmektedir. Derecelendirme notları ortak bir dilin oluşmasını sağlamakta ve fiyat farklılıklarını azaltmaktadır. Firmanın mali yapısı ile ilgili analizler genellikle finansal oranlarının analizini içermektedir. Bir firmanın borç oranı veya finansal kaldıraç oranı ve bunların yanında likidite ve karlılık oranı firma değerlendirilmesinde önemini koruyan göstergeler olmaya devam etmektedir. Niteliksel faktörlerde ise yönetim kalitesi ve faaliyette bulunduğu sektör içindeki durumu/payı önemli göstergelerdir (EC, 2005b: 27-28). Derecelendirmede önemli bir gösterge de firmanın sermaye yapısıdır. Derecelendirilme konusu ve süreci, güçlü sermaye yapısına sahip büyük firmalar için çok yabancı bir konu olmayıp, KOBİ'lerin büyük çoğunluğunun gündemine ise Basel II süreci ile girmektedir.

Güçlü sermaye yapısına sahip firmaların temerrüt olasılığı da düşük olacaktır. Bu nedenle firmaların sermaye seviyesi yükseldikçe genellikle derecelendirme notu da iyileşmektedir. Eğer bir firma AA seviyesinde belirli bir dış derecelendirme notu almayı hedefliyorsa, belirli oranda sermayeyi bünyesinde tutmak durumundadır. Hatta ekonomik sermaye tanımı, bazı kaynaklarda verilen/verilecek kredi notu için gerekli sermaye tutarı olarak tanımlanmaktadır (Sundmacher ve Ellis, 2008: 5). Basel II uygulamasında da bankaların asgari

sermaye tutarı firmanın derecelendirme/kredi notuna göre belirlenmektedir. Dolayısıyla derecelendirme notu hem firmanın hem de bankanın sermaye gereğinin belirlenmesinde önemli bir araç olmaktadır.

Basel II ile kredi verilen firmanın derecelendirme notu düştükçe banka daha çok risk alacak, karşılık olarak bu risk oranında daha çok sermaye tutacak ve dolayısıyla tutulan sermayeyi getiriden mahrum bırakmış olacaktır. Bunun sonucu olarak yüksek risk nedeniyle ayrılan ve kullanılmayan kaynakların maliyeti derecelendirme notu düşük olan firmalara kullandırılan kredilere yansıtılacaktır. Basel II sürecinde firmaların/KOBİ'lerin maliyetlerini düşürebilmeleri için iyi bir derecelendirme notuna sahip olmaları ve iyi bir derecelendirme notu için ise kurumsallaşmaya yönelik olarak faaliyetlerini düzenlemeleri gerekmektedir.

Ekonominin büyük bir bölümünü oluşturan KOBİ'lerin kurumsal yönetim anlayışıyla yönetilmesi, piyasa ekonomisinde sürdürülebilir bir büyümeyi sağlayabilmek için de en önemli şartlardan birisidir. Kurumsal yönetim (corporate governance), “en geniş anlamda modern yaşamda insanların bir amaca ulaşmak için oluşturduğu herhangi bir kurumun yönetiminin düzenlenmesidir. Daha dar anlamda ise, bir kurumun beşeri ve mali sermayeyi çekmesine, etkin çalışmasına ve böylece ait olduğu toplumun değerlerine saygı gösterirken uzun dönemde ortaklarına ekonomik değer yaratmasına imkan tanıyan her türlü kanun, yönetmelik, kod ve uygulamaları” ifade etmektedir. Kurumsal yönetimin evrensel anlamda kabul edilen ve geçerliliği olan dört ana ilkesi vardır. Bu ilkeler adillik, hesap verebilirlik, şeffaflık ve sorumluluktur. Bu ilkeler çerçevesinde kurumsal yönetim, firmaların en yüksek performansı göstermesini, en karlı, en başarılı ve en rekabetçi olmasını hedeflemektedir (TÜSİAD, 2002: 9, 35).

Derecelendirme gereğinin giderek artması maliyetlerini düşürmek isteyen KOBİ'lerin kurumsallaşma eğilimlerini de artıracaktır. Yukarıdaki ilkelere yola çıkarsak, Basel II sonrası kurumsallaşma çalışmalarında bulunan KOBİ'lerin finansal raporlama süreci önemli ölçüde değişecektir. Bu noktada kurumsal yönetimin KOBİ'lerde benimsenmesi ile finansal raporlama sürecinin şeffaflığı, bağımsız denetim, iç kontrol sistemi, iç denetim ve risk yönetimi KOBİ'ler için daha da önemli hale gelecektir (Uyar ve Aygören, 2006: 63). KOBİ'ler genellikle işletme sahibi ile yöneticinin aynı olduğu aile şirketlerinden oluşmaktadır. Sonuçta birçok KOBİ

sahibi/ortağı yönetimi kaybetme, karı paylaşma ve hesap verme zorunluluğu gibi nedenlerle kurumsallaşmaya sıcak bakmamaktadırlar. Ayrıca KOBİ'lerin küçük yapıları nedeniyle birçoğunun düzenli ve uluslar arası standartlara uygun raporlama için yeterli altyapıları ve nitelikli insan kaynağı mevcut değildir. Basel II ile birlikte iyi bir derecelendirme için gerekli olan kurumsal yönetim, KOBİ'lerin altyapılarında, uygulama ve sistemleri ile istihdam yapısında da farklılıklara yol açacaktır. Başlangıçta her ne kadar kurumsallaşmanın getirdiği maliyetler KOBİ'ler için ek bir külfet gibi görünse de kurumsal yapıya sahip olmanın uzun dönemde sağladığı getiriler ile uluslararası alanda rekabet gücüne sahip KOBİ'lerin ekonomi içindeki oranı artacaktır. Basel II uygulaması ile uluslararası standartlarda güvenilir mali tablolar üreten, yönetim kalitesi yüksek ve sermaye yapıları sağlam olan KOBİ'ler bankalardan daha kolay ve daha avantajlı kredi alabileceklerdir.

Ayrıca bankalar risklerini sürekli izleme, denetleme ve kontrol noktasında kredi kullanan KOBİ'lerin derecelendirme notunun yenilenmesini talep edebileceklerdir. İçsel derecelendirme yaklaşımını benimseyen bankalar zaman zaman –genellikle yılda bir – firmalardan derecelendirme notlarının güncellenmesi için gerekli olan bilgi ve belgeleri isteyerek yeniden değerlendirme yapacaklardır. Bu noktada kurumsal yönetim anlayışının firmada/KOBİ'de sürekli kılınması oldukça önem arz eden bir konu olmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalarda görüldüğü gibi kurumsal yönetimin temel ilkeleri arasında yer alan kavramlar, Basel II ilkeleri çerçevesinde öngörülen düzenlemelerle uyum sağlamaktadır. KOBİ'lerin kurumsal yönetim uygulamalarını hayata geçirmesi Basel II'ye hazırlık ve Basel II'nin etkilerini olumlu yöne çevirmek için atılabilecek ilk ve en önemli adımdır. Kurumsal yönetim anlayışının KOBİ'lerde benimsenmesi ve şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkesinin sağlanması ile Türkiye'de de önemli bir sorun olan kayıtdışı ekonomi sorunu belirli oranda çözümlenebilecektir. Kayıt dışı işlemleri azalan işletmelerin risk primleri ve dolayısıyla kredi maliyetleri azalacaktır.

Kayıt dışılığın önlenmesinde KOBİ bilançolarında dikkate alınacak başlıca kalemler; aktif kalemleri arasında ticari alacaklar ve stoklar, pasiflerinde ise mali borçlar, ticari borçlar, ödenmiş sermaye ve dönem net karı/zararıdır (TBB, 2006: 27). Özellikle konunun başında bahsedildiği gibi özsermaye yapısı güçlü firmalar Basel II uygulamasına geçişle kredi

maliyetleri yönünden büyük avantaj elde edeceklerdir. Bu nedenle ilerleyen dönemde sermaye yapılarını güçlendirmek amacıyla karların ortaklara dağıtılması yerine işletmede bırakılması KOBİ'lerin lehine olacaktır.

Genellikle aile şirketi niteliğindeki KOBİ'lerin kurumsal yönetim ilkeleriyle yönetilmesi yanında esas faaliyet konularında çalışmaları da önerilmektedir. Kurumsallaşan ve alanında uzmanlaşan şirketlerin ömrü ortakların ömrü ile sınırlı olmayacağından gelişme, büyüme ve rekabetçi ortamda ayakta kalma şansları daha fazla olacaktır. Başarılı olmanın temelinde bir işi çok iyi bilmek yatmaktadır. Ancak konusunda uzmanlaşan işletmeler neyin, nasıl ve hangi teknoloji ile yapılacağını bilebilmektedir. KOBİ'ler esas faaliyet alanlarının dışındaki alanlarda faaliyet göstermeye başladıklarında verimli ve etkin yönetimden uzaklaşarak çeşitli yönetim sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu yüzden KOBİ'lerin en iyi bildikleri iş olan esas faaliyet alanlarında çalışarak daha verimli ve başarılı olmaları işletmenin niteliksel ve niceliksel faktörlerini etkileyen önemli bir unsur olduğu için Basel II sürecinde de öne çıkan hususlar arasında yer almaktadır (ATO, 2007: 53; Yılmaz ve Selimoğlu, 2008: 134). Tüm bu etkenler dikkate alındığında Basel II'nin esasını oluşturan riskin yönetilmesi hususu bankalar kadar diğer kredi kullanıcılarını da ilgilendirmelidir. Basel II sürecinde kurumsal yönetim ve risk yönetimi anlayışının KOBİ'lere kazandırılması, bu işletmelerin farklı finansal enstrümanlar konusunda bilgi sahibi olma ve risk yönetim aracı olarak bu kaynaklardan yararlanma oranını artıracaktır.

Sonuç olarak Basel II KOBİ'lere derecelendirilmeleri konusunda yasal bir zorunluluk getirmese de Basel II ile birlikte, kredi maliyetlerini azaltmak isteyen KOBİ'lerde derecelendirme gereği artacak, Basel II uygulaması iyi derecelendirme notuna sahip KOBİ'lerin lehine olurken, derecelendirme notu kötü olan veya yapı itibarıyla güçlü olmayan firmaların aleyhine olacaktır. Basel II uygulamasının etkilerini olumluya çevirmek için KOBİ'lerin bu süreye dek, uzman kişilere finansal tablolarının analizlerini yaptırmaları, eksikliklerini belirlemeleri ve bu eksikleri gidermeleri gereklidir. KOBİ'lerin – özellikle finansman ihtiyaçlarını banka kredilerinden sağlayan KOBİ'lerin – uygun maliyetler ile kredi temin edebilmeleri için mali ve yönetsel yapılarında gerekli bu düzenlemeleri kurumsal yönetim ilkelerine uyum çalışmaları ile destekleyerek en kısa zamanda yapmaları gerekmektedir.

D. Basel II'nin KOBİ'lerin İstihdam Anlayışı Üzerindeki Etkisi

KOBİ'lerin finansal zorluklarla karşılaşmasındaki temel sebeplerden biri, işletme yöneticilerinden kaynaklanan sorunlardır. İşletme sahibinin işletme yöneticisi olarak tüm işleri üstlenmiş ve teknik kökenli yöneticiler olması sorunların daha büyük boyutlara ulaşmasına neden olmaktadır. İşletme sahipleri yönetim ile ilgili sorumlulukları dışarıdan bir uzmana devretme konusuna sıcak bakmamakta ve bu tür sorumlulukların kendilerinde kalması gerektiğini düşünmektedirler. Eğitim seviyesi daha yüksek olan işletme sahipleri arasında bu görüşün çok da desteklenmediği görülmüştür (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2008). Bir diğer üzerinde durulan konu da bilgiye ulaşma güçlüğü ve kalifiye çalışan eksikliği nedeniyle KOBİ'lerin değişen düzenlemelere uyumunun yetersiz ve yavaş olmasıdır.

Büyük işletmelerde genel olarak ayrı bir finansman veya malî işler bölümü mevcut olup bu bölümlerde istihdam edilen uzmanlar, alternatif finansman imkânlarını ve kredi şartlarını değerlendirerek işletme için en uygun finansal kararların alınmasını sağlamaktadır. KOBİ'lerde ise genellikle finansman alanında ayrı bir bölüme rastlanmazken finansman ile ilgili konular da profesyonel olmayan işletme sahipleri tarafından yürütülmektedir. Finansman ile ilgili konuların takibi için "Malî İşler, İdari İşler ve Muhasebe Bölümü" bulunsa da bu bölümlerde de finansal işlere bir "yan iş" gözüyle bakılır. Bu bölümde istihdam edilen personel de finansal konularda uzman olmaktan ziyade; işletmenin tüm idarî, malî ve muhasebe işlerinden sorumlu kişi konumundadır(Ekinci, 2003: 46-47). Böyle bir durumda KOBİ'lerin etkin bir finans yönetimi için gerekli olan finansal kararların verilmesinde finansal analiz gibi yöntemlerin kullanılarak karar alınması, alternatif finansman kaynaklarının araştırılması ve işletmenin uygulanabilir finansal düzenlemeler yapması zorlaşmaktadır.

Ancak Basel II'ye uyum sürecinde KOBİ'lerin mali yapıları ile yönetsel yapılarındaki düzenlemelerin bir gereği olarak alanında uzman kişilerin KOBİ'lerde istihdam edilmesi önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nitelikte personelin istihdam edilemeyişinin sebebi olarak işletmeye maliyetinin yüksek oluşu dile getirilmektedir. Basel II uygulamasının bir sonucu olarak bankalardan kredi kullanmak isteyen KOBİ'lerin personel maliyetleri ile kredi maliyetleri arasında bir seçim yapması söz konusu olacaktır. Çünkü kredilendirme için iyi bir derecelendirme notunun gereği olan kurumsal yönetimin önemli bir

parçası da nitelikli insan kaynağıdır. Bu noktada bankalar tarafından talep edilen bilgi, belge ve verilerin sağlanmasında önemli bir araç olan uluslararası kabul görmüş mali tabloların üretilmesi ve uluslar arası rekabet imkânının oluşmasına hizmet edebilmek için düzgün bir bilgi akışını sağlamak amacıyla raporlama ve veri tabanı yönetimi konusunda teknolojik alt yapının sağlanması ve bu yapıya uygun yeterli ve sağlıklı bilgiyi sunabilecek uzman kişilerin istihdam edilmesi gerekliliği de ortaya çıkmaktadır (Arslan, 2007: 66).

KOBİ'lerde bağımsız denetim uygulamaları yaygınlaşacaktır. Günümüzde sadece banka ve aracı kurumlar için zorunlu olan iç denetim, Basel II ilkeleri ile birlikte aranan bir özellik haline gelecektir. Bu nedenle işletmeler iç kontrol sistemi ve iç denetim birimi oluşturmaya yönelik çalışmalar yoğunlaşacaktır. Basel II düzenlemelerinin temelini oluşturan risk yönetimi konusunun sadece bankaları ilgilendirmediğinden önceki bölümlerde bahsetmiştik. Bankalar veya bağımsız derecelendirme kuruluşları tarafından firmanın risklilik seviyesi ölçülürken sadece firmanın taşıdığı riskler değil, firmanın bu riskleri yönetmek adına neler yaptığı da göz önüne alınır. Neticede risk odaklı fiyatlama risklerin toplamı ve bu riskleri yönetebilmek adına yapılanların beraberce değerlendirilmesi ile bulunacak "Net" risk seviyesine bağlı olacaktır (Kendirli vd., 2008: 72; TBB, 2005: 21). İç denetim ve risk yönetimi konusunda da uzmanlaşmayı sağlamak üzere nitelikli insan kaynağına yatırım burada önemli olmaktadır.

Uyum sürecinde KOBİ'lerdeki mevcut çalışanların eğitim projeleri ile desteklenmesi, eğitim düzeyi yüksek kişilerin KOBİ'lerde istihdam edilmesi, uzman kişi ve kuruluşlardan danışmanlık hizmetleri alınması, kurumsal yönetim ve risk yönetim kültürünün en üst yöneticiden tüm çalışanlara kadar yerleştirilmesi ile ilgili çalışmalar yapılması gerekmekte ve ilerleyen yıllarda KOBİ'lerin istihdam anlayışının bu yönde değişeceği öngörülmektedir.

Kurumsal yönetim ilkelerinden biri olan şeffaflık ilkesi ve kurumsal yönetim anlayışını benimseyen ve uygulayan KOBİ'ler sayesinde kayıt dışı istihdam oranı düşecektir. Kayıt dışı istihdam oranının düşmesi kayıt altına alınan KOBİ çalışanlarını artıracığı için KOBİ'lerin istihdam içindeki payında artış olacaktır. Kayıt dışı istihdamın azalması ile çalışan sayısı kriterine göre yapılan KOBİ sınıflandırmalarında ölçek değişimleri olacaktır. İstihdam destek

kredileri ile nitelikli eleman desteğinin yarattığı istihdam oranlarını⁴ göz önünde bulundurursak, yüksek maliyetler nedeniyle uzman insan kaynağı yatırımı yapamayan KOBİ'lerin devlet teşvik ve destekleri ile de desteklenmeye devam edilmesi Basel II öncesinde nitelikli insan kaynağının yaratılabilmesi için atılması gereken önemli bir adım olmaktadır.

Sonuç olarak, kredilendirme sürecini belirleyen fazla sayıda değişkenin olduğu dikkate alındığında, KOBİ'lerin Basel II düzenlemelerinden etkilenme oranı ve şekli KOBİ'lerin mali yapıları yanında yönetim yapılarına ve değişen şartlara uyum sağlayabilme yeteneklerine bağlıdır.

Daha iyi koşullarla kredilendirilme için yüksek bir derecelendirme notunun gereği olan kurumsal yönetimin önemli bir parçası da nitelikli insan kaynağının işletmede varlığıdır. Bu noktada bankalar tarafından talep edilen bilgi, belge ve verilerin sağlanmasında önemli bir araç olan uluslararası kabul görmüş mali tabloların üretilmesi ve bilgi akışını sağlamak amacıyla raporlama ve veri tabanı yönetimi konusunda teknolojik alt yapının sağlanması ve bu yapıya uygun yeterli ve sağlıklı bilgiyi sunabilecek uzman kişilerin istihdam edilmesi gerekliliği de ortaya çıkmaktadır (Arslan, 2007). Bunun bir sonucu olarak nitelikli insan kaynağına olan ihtiyaç artacak ve bunun yanında iyi yönetilen KOBİ'lerin rekabet gücünde de dolaylı bir artış olacaktır. Kurumsal yönetim ilkelerinden biri olan şeffaflık ilkesi sayesinde kurumsal yönetim anlayışını benimseyen KOBİ'lerde kayıt dışı istihdam oranında da düşüş olacaktır.

II. KOBİ'lerin BASEL KRİTERLERİNİN ETKİLERİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

A. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Türkiye'de 1960'lı yıllarda organize sanayi bölgeleri kurulmaya başlanmıştır. Konya'da ilk organize sanayi bölgesi 1967 yılında, II. Organize Sanayi Bölgesi 1976 yılında ve son olarak da III. Organize Sanayi Bölgesi 1995 yılında kurulmuştur. IV. Organize Sanayi Bölgesi ve Konya'nın diğer ilçelerinde de organize sanayi bölgelerinin oluşturulmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Konya'daki gelişmiş sektörlerin başında, otomotiv yan sanayi ve makine

⁴ Bu konu hakkında daha detaylı bilgiye <http://www.treasury.gov.tr/irj/go/km/docs/documents/Hazine%20Web/Arastirma%20Yayin/S%C3%BCreli%20Yay%C4%B1nlar/Kobi%20Raporu/KOB%C4%B0%20Raporu-2007.doc> adresinden ulaşılabilir.

sanayi gelmektedir. Tarım alet makineleri imalat sanayi, plastik boya ve kimya sanayi, döküm sanayi, inşaat malzemeleri sanayi, kağıt ve ambalaj sanayi, gıda ve ayakkabıcılık sektörü diğer gelişmiş sektörleridir. Konya sanayisi hızla gelişen KOBİ'lere dayalı sanayi altyapısı ile bir KOBİ Başkenti konumundadır (KTO, 2007). Bu nedenle bankalar yanında önemli ölçüde KOBİ niteliğindeki firmaları etkileyecek olan Basel II'nin KOBİ başkenti olarak adlandırılan Konya'daki KOBİ'lere etkisinin ne yönde olacağını belirlenmesi oldukça önemli bir husus olmaktadır.

Çalışmanın amacı; banka-KOBİ ilişkilerini farklılaştıran Basel II kriterlerinin KOBİ'lere muhtemel etkilerinin neler olabileceği konusundaki düşüncelerini belirlemek, uygulamaya geçilmesi durumunda KOBİ'lerin Basel II'nin olumsuz etkilerinden korunmaları hususunda neler yapabileceği hususunda önerilerde bulunmaktır.

B. Araştırmanın Kapsamı Ve Yöntemi

Çalışma kapsamında Konya Organize Sanayi Bölgelerinde 20'ye yakın farklı sektörde faaliyet gösteren 466 firma evren olarak alınmış, bunlardan tesadüfi örnekleme tekniğiyle belirlenen 110 adet firma ile yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak bir anket yapılmıştır. Çalışmada elde edilen veriler SPSS 15.0 programında değerlendirilmiştir

C. Araştırma Bulguları

1. Araştırmaya Katılan Firmaların Genel Özellikleri

Araştırmaya katılan firmaların % 60'ı limited şirket; % 33,6'sı anonim şirket; % 0,9'u kolektif şirket ve % 5,5'i şahıs işletmesidir. % 10,1'i 1-5 yıl; % 11,9'u 6-9 yıl; % 18,3'ü 10-15 yıl; % 59,6'sı 15 yıldan fazla süredir faaliyet göstermektedir. Firmaların % 62,7'si aile üyeleri tarafından yönetilirken % 25,5'i ortaklar; % 11,8'i profesyonel yöneticiler tarafından yönetilmektedir. Firmaların % 46,4'ünün finansman sorumlusu firma sahibi iken, % 53,6'sının finansman sorumlusu muhasebe ve idari işler departmanıdır.

Araştırmaya katılan firmaların yıllık net satış ciroları, Türkiye'deki KOBİ tanımına göre; % 15,5'inin yıllık cirosu 1 milyon TL veya daha az olup mikro işletme; % 49,1'i 1,1 milyon TL ile 5 milyon TL arası olup küçük işletme; % 26,4'ü 5,1 milyon TL ile 25 milyon TL

arası olup orta büyüklükteki işletme; % 8,2'si 25,1 milyon TL ile 50 milyon TL arası ve % 0,9'u 50,1 milyon TL ile 105 milyon TL arası olup büyük işletme sınıflandırmasındadır. Ancak Basel II KOBİ tanımına göre, 105 Milyon TL (50 Milyon Euro) altındaki tüm firmalar KOBİ olarak nitelendirileceği için tüm firmalar Basel II kriterlerine göre KOBİ sınıflandırmasındadır. KOBİ sınıflandırmasında olan tüm firmalar banka kredisi ile finansmanı tercih ettiklerinde kullanacakları kredi miktarı 1 milyon Euro'yu geçmiyorsa derecelendirme notu istenilmeden % 75 risk ağırlığı ile değerlendirileceklerdir. Bu da firmalar açısından değerlendirilme maliyetini indirgeyen önemli bir avantaj olmaktadır.

Araştırmaya katılan firmaların %20,9'una göre finansman sağlamada kredi çok önemli iken %62,7'sine göre çok önemli değil, %16,9'üne göre ise hiç önemli değildir. Daha çok özsermaye ile finansmanı tercih ettikleri anlaşılan firmalar avantajlı koşullarda kredi bulamamaları yanında sık sık yaşanan ekonomik dalgalanmalar nedeniyle de banka kredisi ile finansmanı tercih etmediklerini belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan firmaların sadece bir bankadan kullandıkları kredi miktarı ve birden fazla bankadan toplamda kullandıkları kredi miktarına baktığımız zaman kredi kullanımlarının çok kısıtlı olduğunu görmekteyiz. Her bir bankadan kullandıkları kredi miktarına göre; %97'si 2,1 Milyon TL (1 Milyon Euro) veya daha az; %3'ü ise 2,1 Milyon TL (1 Milyon Euro) 'den fazla kredi kullanmaktadır. Buna göre Basel II kriterlerinden yıllık ciro kriterine göre % 100'ü KOBİ olarak sınıflandırılan firmaların; kullandıkları kredi miktarına göre %97'si perakende KOBİ olurken, % 3'ü ise kurumsal KOBİ sınıflandırmasına girmektedir. % 3'ü oluşturan kurumsal KOBİ'ler uygulamaya geçilmesi durumunda her bir bankadaki kredi miktarı 2,1 Milyon TL (1 Milyon Euro) veya daha az olacak şekilde kredi kullanmayı tercih etmeleri durumunda % 75 risk ağırlığı ile değerlendirilecek olan firmanın bankanın ayırması gereken sermaye miktarının düşmesi ile kredi maliyeti düşecektir. Araştırmaya katılan firmalardan kredi kullanan firmaların tüm bankalardan kullandıkları kredi miktarlarına göre; %64,6'sı 1 milyon TL veya daha az; %15,2'si 1,1 milyon TL ile 2 milyon TL arası; %15,2'si 2,1 milyon TL ile 3 milyon TL arası; %2'si 3,1 milyon TL ile 4 milyon TL arası; %3'ü 4 milyon TL'den fazla kredi kullanmaktadırlar. Firmaların % 10'unun hiç kredi kullanmadığını ve kalan % 90'ının da

toplamda kullandıkları kredi miktarlarını dikkate alırsak, firmaların kredi ile finansmanı tercih etmediklerini görmekteyiz.

2. Araştırmaya Katılan Firmaların Basel II Değerlendirmeleri

Araştırmaya katılan firmaların %30,9 'u Basel II düzenlemelerinin kendilerini olumsuz , %55,5'i olumlu etkileyeceğini belirtirken %13,6'sı etkilemeyeceğini ifade etmiştir. Ancak bu firmaların Basel II düzenlemeleri konusunda bilgi sahipliği düzeyi oldukça düşüktür. Firmaların % 3,7'si tam olarak, % 13'ü büyük ölçüde Basel II düzenlemeleri konusunda bilgi sahibi iken % 45,4'ü sadece duyum sahibi, % 38'i hiçbir şekilde bilgi ve duyum sahibi değildir. Araştırma esnasında denekler, getirilen Basel II düzenlemeleri konusunda bilgilendirilerek, kriterlerin etkilerinin ne yönde olacağı hakkındaki düşünceleri alınmış ve aşağıda detaylı olarak bu düşüncelere yer verilmiştir.

a) Araştırmaya katılan firmaların Basel II düzenlemelerinin kredi teminatlarına etkisi hakkındaki düşünceleri

Basel II kriterleri kabul edilen teminatları değiştirmiştir. Daha önceden teminat olarak kabul edilen ve firmaların çokça kullandıkları müşteri çek ve senetleri ile ortak –grup şirketi kefaleti teminatlar arasından çıkarılmış, Basel II kriterleri, kapsamında bunların yerine; nakit, mevduat veya mevduat sertifikası, altın, borçlanma senetleri, ana endeksteği hisse senetleri, yatırım fonları, ana endeks dışında ancak organize piyasalarda işlem gören senetler ve gayrimenkul ipoteği teminat olarak kabul edilmiştir.

Araştırmaya katılan firmalardan, % 63,6'sı bu düzenlemenin KOBİ'lerin kredi teminini olumsuz etkileyeceğini, %19'u olumlu etkileyeceğini düşünürken, %17,4'ü hiç etkilemeyeceğini düşünmektedir. Bu durum teminatlandırma ile ilgili kriterlerin KOBİ'leri önemli ölçüde etkileyecek bir durum olduğu açıktır. Çünkü olumsuz etkileyeceğini düşünen firmalar nakit, mevduat veya mevduat sertifikası, altın, borçlanma senetleri, ana endeksteği hisse senetleri, yatırım fonları, ana endeks dışında ancak organize piyasalarda işlem gören senetler ve gayrimenkul ipoteği gibi kabul edilen teminatlarını sağlayamayacaklarını belirtmişlerdir. Finansman sıkıntısı yaşayan çok dayıdaki KOBİ'nin söz konusu teminatları

risklerini(fiyatlarını) azaltıcı bir unsur olarak gösterememesi ve yeni teminat yapısına uyum sağlayamayacak olması, finansman sıkıntılarını, artan kredi fiyatları nedeniyle, daha da artıracaktır.

b) Araştırmaya katılan firmaların Basel II düzenlemelerinin kredi maliyetlerine etkisi konusundaki düşünceleri

Basel II düzenlemelerine göre, firmaların kredi maliyetlerini düşürebilmeleri için kurumsal yönetim ilkelerinden şeffaflık, hesap verilebilirlik, sorumluluk ve adillik ilkelerine uygun şekilde faaliyette bulunmaları gerekmektedir. Basel II uygulaması ile uluslararası standartlarda güvenilir mali tablolar üreten firmalar bankalardan daha kolay ve daha avantajlı kredi alabileceklerdir. Diğer taraftan firmaların, bankadan kullandığı kredilere, derecelendirme kuruluşlarından aldıkları puanlara göre faiz uygulanacaktır. Basel II ile getirilen firmaların derecelendirilmesi esnasında, finansal yapısı incelenirken kayıt dışı faaliyette bulunan firmaların yeterli özsermaye ve aktif büyüklüğüne sahip olmamaları nedeniyle kredi imkânları önemli ölçüde daralırken firmaların kredi maliyetlerinde de ciddi artış olacaktır. Derecelendirme yapılması durumunda iyi bir kredi notuna sahip olamayan firmaların kredi maliyeti artacaktır.

Araştırmaya katılan firmaların % 66,3'ü; kurumsal yönetim ilkelerine uygun davranmanın zorunlu hale getirilmesinin kredi maliyetlerini olumlu yönde(azaltıcı) etkileyeceğini, bu nedenle de kurumsallaşma yönünde çalışmalarının devam ettiğini belirtirken, yalnız %12 si olumsuz yönde etkileyeceğini ve kurumsal bir firma olmamaları nedeniyle kredi maliyetlerinin artacağını belirtmişlerdir. Geriye kalan %21,7 ise bu düzenlemenin kredi maliyetine hiç etkisinin olmayacağını ifade etmiştir

Diğer taraftan araştırmaya katılan firmaları %55,5'i derecelendirmenin mecbur tutulmasının kredi maliyetlerine etkisinin olmayacağını ifade ederken, %25,5'i olumsuz etkileyeceğini, %19'u ise olumlu etkileyeceğini ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan firmaların %74,6'sı uluslararası standartlarda güvenilir mali tablolar hazırlamanın kredi maliyetlerini olumlu etkileyeceğini belirtirken %8,2'si olumsuz etkileyeceğini, %17,'si etkilemeyeceğini ifade etmiştir. Buna göre firmalar uluslararası standartlara uygun tabloların hazırlanmasında ve

gerekli bilgilerin ilgili kuruluşlara zamanında, yeterli, güvenilir ve sağlıklı bir şekilde sunulması hususunda oldukça arzuludurlar.

Araştırmaya katılan firmaların %40,9'u Basel II düzenlemelerinin; kayıt dışı faaliyetlerini kayıt altına alacağı için, kredi imkânlarının artırmasına ve kredi maliyetlerinin azalmasına olumlu etki sağlayacağını düşünürken, %28,1'olumsuz etkileyeceğini %31'i ise hiç etkilemeyeceğini düşünmektedir. Buna göre Basel kriterleri firmaların kayıt dışı faaliyetlerini en aza indirmek için önemli bir araç olarak kullanılabilir.

c) Araştırmaya katılan firmaların Basel II düzenlemelerinin istihdama etkisi hakkındaki düşünceleri

Basel II'ye uyum sürecinde firmaların iyi bir derecelendirme notu alabilmeleri için mali yapıları ile yönetsel yapılarındaki tüm bu düzenlemelerin bir gereği olarak alanında uzman kişilerin firmalarda istihdam edilmesi önemli bir unsur olmaktadır. Araştırmaya katılan firmaların %59,1'i Basel Düzenlemesinin firmaların uzman istihdamına olumlu katkı sağlayacağını söylerken %7,3'ü olumsuz etkileyeceğini % 33,6'sı hiçbir etki yapmayacağını ifade etmiştir. Buna göre firmaların yarısından fazlası uzman insan kaynağına önem veren ve uzam insan kaynağının firmalarına önemli katkılar sağlayacağına inanan firmalardan oluşmaktadır. Bu nedenle firmalar Basel sürecine uyumu kolaylaştıracak olan uzman insan kaynağına yatırım yapmayı tercih eder konumdadırlar.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Araştırma sonuçlarına göre KOBİ'lerin %83,4 ü Basel Düzenlemeleri konusunda yeterli bilgiye sahip değil ve %30,9'u Basel düzenlemelerinin kendilerini olumsuz etkileyeceğini düşünmektedir. Bu olumsuz etkileyeceği yönündeki düşünce özellikle kredi teminatlandırması konusundadır. Bankacılık sektöründe uyumlaştırma yönünde yoğun çalışmalar devam ederken reel sektörde bu farkındalığın yakalanamamış olması önemli bir eksikliklerdir. Olumsuz etkileyeceği düşüncesinin temelinde de bu farkındalığın olmaması yatmaktadır. Bilgilendirme ve farkındalık yaratma konusunda en önemli görev en başta bankalara düşmektedir. Bankalar müşterilerini Basel II konusunda bilgilendirmeli ve uyum için yapılması gerekenler noktasında

destek vermelilerdir. Çünkü hem bankalar hem firmalar bu sürece aynı düzeyde uyumlu olduğu sürece Basel II tüm birimler için bir fırsat olacaktır.

Araştırma sonuçlarına göre KOBİ'lerin % 63,6'sı kredi teminatları konusundaki Basel II düzenlemelerinin kredi teminini olumsuz etkileyeceğini ifade etmiştir. Bunun nedeni Basel kriterleri ile getirilen teminatların işletmelere sağlayacağı katkılar konusunda yeterli bilgiye sahip olmamalarıdır. Bu durumda birçok firma yüksek kredi maliyetleri nedeniyle banka kredisi ile finansmandan diğer finansman yöntemlerine yöneleceği söylenebilir. Banka kredisi kullanmak isteyen firmaların Basel II'ye geçilmeden önce istenilen teminat araçlarına yatırım yapması hem güçlü bir yapıya kavuşmaları hem de kredi maliyetlerini düşürebilmeleri için oldukça faydalı olacaktır.

Araştırmaya katılan firmaların %66,3'ü Basel Kriterlerinin KOBİ'lerin kurumsallaşmasına olumlu katkı sağlayacağını, %74,6'sı uluslararası standartlara uygun mali tablo hazırlamalarını teşvik edeceğini, %40,9'u kayıt dışılığı azaltacağını ifade etmişlerdir. Bankaların özellikle kriz dönemlerinde öncelikli olarak daha güvenilir kaynaklara yönelip KOBİ kredilerini kısıtığını veya yüksek faizli krediler ile sermaye yapılarını korumaya çalıştıklarını görmekteyiz. Basel II bu açıdan reel sektöre getirdiği kurumsallaşma anlayışı ile KOBİ'leri de güvenilir kurumlar haline getirecek bir fırsat olarak görülürse, hem KOBİ'ler daha az finansman sorunu yaşayacak hem de uluslararası düzenlemelere uyumları neticesinde küresel rekabet ortamında da başarıyı yakalayabileceklerdir.

KAYNAKÇA

- ANDERSON, Raymond (2007), The Credit Scoring Toolkit: Theory and Practice for Retail Credit Risk Management and Decision Automation, Oxford University Press Inc.p.5
- ARAS, Güler (2007), Basel II Bankacılık Düzenlemelerinin Ekonomiye ve Reel Sektöre Yansımaları. Deloitte CEO/CFO Serisi, http://www.deloitte.com/view/tr_TR/tr/hizmetlerimiz/danismanlik/article/c9543b531a2fb110VgnVCM100000ba42f00aRCRD.htm, Erişim Tarihi: 05.04.2009.
- ARSLAN, İbrahim (2007), "Basel Kriterleri ve Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 18, ss.49-66.

-
- ATO (Ankara Ticaret Odası) (2007), BASEL II: KOBİ'lerin Kredi Riski ve Derecelendirilmesi. Yorum Basın Yayın Sanayii Ltd. Şti. s.53.
- BABUŞCU, Şenol (2005), "Basel II ve Şirketler Üzerindeki Etkileri", ASOMEDYA Dergisi, Ekim (2005/Dosya)
- BCBS (Basel Committee on Banking Supervision) (June 2006), International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: A Revised Framework. (<http://www.bis.org/publ/bcbs128.pdf>), Erişim Tarihi: 15.04.2010.
- BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu). (Haziran 2008). Basel - II Uygulamasının Ertelenmesine İlişkin Basın Açıklaması. Sayı: 2008/15. (<http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/default.aspx>), Erişim Tarihi: 14.04.2010.
- ÇELİK, Faik, KIZIL, İhsan (2008), "Banka Sermaye Yeterliliğinde Basel II Yaklaşımı ve Türk Bankacılığı", Doğu Üniversitesi Dergisi, 9 (1) Ocak 2008, ss. 19-34.
- EC (European Commission) (2005a), The New SME Definiton: User Guide and Model Declaration, Enterprise and Industry Publications.
- EC (European Comission) (2005b), How to Deal with the New Rating Culture. http://ec.europa.eu/enterprise/newsroom/cf/itemlongdetail.cfm?item_id=2078. Erişim Tarihi: 03.04.2009.
- EKİNCİ, Mehmet B. (2003), Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin (KOBİ) Kurumsal Gelişimi ve Finansal Sorunları, ASKON, İstanbul, ss.46-47
- KENDİRLİ, Selçuk, ÇAĞIRAN, Hülya , ŞANÖZ, Fatih (2008), Finansal Piyasalar ve Basel II: Yönetmel ve Mali Açından Çorum KOBİ'lerine Muhtemel Etkileri. Basel II'ye Geçiş Öncesi KOBİ'lerde Genel Durum Değerlendirilmesi Bildiriler Kitabı. İzmir Ekonomi Üniversitesi, 2-4 Mayıs 2008 İzmir, ss.68-77.
- KTO (Konya Ticaret Odası) (2007), Konya İli Sosyo-Ekonomik Görünümü. Konya: Etüd-Araştırma Servisi,(8 Aralık 2007). (http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/Konya_sosyo_ekonomik.pdf), Erişim Tarihi: 27.10.2009.

SANAYİ ve Ticaret Bakanlığı. (Nisan 2008). KOSGEB 2008-2012 Stratejik Planı. <http://www.sp.gov.tr/documents/planlar/KOSGEBSP0812.pdf>, Erişim Tarihi: 15.05.2009.

SUNDMACHER, Maïke, ELLİS, Craig (2008), Economic Capital, Loan Pricing and Ratings Arbitrage, 13th Finsia-Melbourne Centre for Financial Studies Banking and Finance Conference: Risks, Governance And Regulation in a Transforming Financial World, 29 - 30 September 2008, s.5.

TBB (Türkiye Bankalar Birliği). (Eylül 2005), Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri 3. Baskı, TBB Basel II Yönlendirme Komitesi s.238.

TBB (Türkiye Bankalar Birliği), Basel II ve KOBİ'ler Çalışma Grubu (2006), Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri. Bankacılar Dergisi (58), ss.3-62.

TÜSİAD (2002), Kurumsal Yönetim En İyi Uygulama Kodu: Yönetim Kurulunun Yapısı ve İşleyişi. Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği 12 (336). U.S. Department of State. (2009). The History of Small Business. http://economics.about.com/od/smallbigbusiness/a/small_business.htm, Erişim Tarihi: 22.10.2009.

UYAR, Süleyman , AYGÖREN, Hakan (2006), Basel II İlkelerinin KOBİ'lere Olası Etkileri: Finansman Maliyet Finansal Raporlama ve Muhasebe Açısından Değerlendirme. Mali Çözüm İSMMMOMO Yayın Organı, Ağustos – Eylül – Ekim (77), ss.52-70.

YILMAZ Biçen Hatice, SELİMOĞLU, Emel (2008), Bursa İlinde Faaliyet Gösteren KOBİ'lerin Basel II'ye Geçiş Sürecinde Yaşayabilecekleri Zorluklar ve Çözüm Önerileri. Basel II'ye Geçiş Öncesi KOBİ'lerde Genel Durum Değerlendirilmesi Bildiriler Kitabı, İzmir Ekonomi Üniversitesi, 2-4 Mayıs 2008, ss. 125-134.

YILMAZ Biçen Hatice (2007), Basel II ve KOBİ'ler Üzerindeki Etkileri. Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi 3(1). (<http://www.paradoks.org>), Erişim Tarihi: 15.04.2010.

YÜKSEL, Ayhan. (2005), Basel II'nin KOBİ Kredilerine Muhtemel Etkileri. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme ve Kurumu, Araştırma Raporları: 4.s. 16.

HISTORICAL DEVELOPMENT OF NATO STANAG 6001 LANGUAGE STANDARDS AND COMMON EUROPEAN FRAMEWORK (CEF) AND THE COMPARISON OF THEIR CURRENT STATUS

Ekrem SOLAK*

ABSTRACT

The aim of the article is to shed light on the historical development of language studies in military and social context and to compare the current status of NATO Stanag (Standard Agreement) 6001 language scale with Common European Framework (CEF). Language studies in military context date back to World War II and the emergence of Army Specialized Training Program (ASTP) can be considered the first initiative on this path. In 1976, NATO adopted a language proficiency scale related to the Interagency Language Roundtable's 1968 document and this scale was finally updated in 2003 and has been put into practice by member countries since then. On the other hand, in European context, language studies have undergone some changes since the signature of the European Cultural Convention in 1954. Finally, Common European Framework emerged for the standardization of language studies throughout Europe in 2001. When two scales are compared there are similarities in some aspects but minor differences especially in terminology and topics.

Key Words: NATO STANAG 6001 Language Standards, Common European Framework (CEF), the history of language studies in military context, comparison of military language studies with social language studies

NATO 6001 DİL STANDARTLARI İLE AVRUPA ORTAK DİL ÖLÇÜT ÇERÇEVESİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ VE MEVCUT DURUMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

ÖZET

Bu makalenin amacı askeri ve sosyal bağlamda dil çalışmalarının tarihi gelişimine ışık tutmak ve NATO ile Avrupa Birliği Dil Standartlarını karşılamaktır. Askeri bağlamdaki dil çalışmaları 2. Dünya Savaşına dayanmaktadır ve bu konuda Ordu Özel Eğitim Programı ilk teşebbüs olarak değerlendirilebilir. NATO 1976 yılında Birimler arası Dil Kurulu'nun 1968 de kabul ettiği dil yeterlilikleri ilgili ölçeği benimsemiş, son olarak 2003 yılında bu ölçeği güncellemiş ve o zamandan buyana da üye ülkelerce uygulanmaya gelmiştir. Diğer taraftan, Avrupa bağlamında dil çalışmaları 1954'te Avrupa Kültür Anlaşmasının imzalanmasından buyana bazı değişiklikler geçirmiştir. Son olarak, 2001 yılında tüm Avrupa'da dil çalışmalarının standartlaştırılması ile ilgili olarak Avrupa Dil Standartları ortaya çıkmıştır. İki ölçek karşılaştırıldığında bazı yönlerden benzerlikler, fakat konular ve teknik terimler yönüyle de farklılıklar bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: NATO STANAG 6001 dil standartları, Avrupa ortak ölçüt çerçevesi, askeri bağlamda dil eğitimi tarihçesi, askeri ve sivil bağlamda dil eğitimi karşılaştırma

*Dr. Jandarma Okullar Komutanlığı Yabancı Diller Bölüm Başkanlığı Beytepe-Ankara. ekremsolak@gmail.com

INTRODUCTION

NATO was established in 1949 and since then the military personnel of the member countries have been participating in many international joint operations in various parts of the world. Some of these missions are administrative duties and some others are combating ones requiring communication and co-operation with the members of other armed forces. The need for effective communication is particularly acute in these missions and operations where linguistic misunderstanding risk leading to mistakes, which might result in casualties.

Therefore, both NATO and member states have given importance to language learning and standardization activities by establishing professional organizations with educated staff in this field. In 2003, BILC which is a consultative and advisory body for language training matters in NATO, released a document on the standardization of language training and testing called NATO Stanag (Standard agreement) 6001 explaining the details of language proficiency levels that military personnel are supposed to have in order to participate in joint international missions. The NATO member countries deploying personnel to joint missions have been following the standards since 2003.

To follow these principles, governments allocate a large number of human and financial resources to language training and try to achieve the prescribed Standard Language Profile (SLP) through national systems. There are currently 48 nations using Stanag 6001 criteria in their language systems. They are supposed to establish their own training structure, design their syllabi and teaching materials, implement a testing framework, develop tests and monitor training outcomes.

As a kind of social version of NATO Stanag 6001 document, Common European Framework (CEF) is a guideline used to describe achievements of learners of foreign languages across Europe. According to an Intergovernmental Symposium held in Switzerland in 1991 on: 'Transparency and Coherence in Language Learning in Europe: Objectives, Evaluation, Certification', a CEF was needed to improve the recognition of language qualifications and help teachers cooperate generally in Europe. In 2001, a European Union Council Resolution recommended using the CEF to set up systems of validation of language ability.

I. HISTORICAL DEVELOPMENT OF NATO STANAG 6001 LANGUAGE STANDARDS

A. Historical Background of Language Studies in Military Context

The history of language teaching in military context which goes back to the World War II began to be developed scientifically especially by the entry of the United States into World War II. At that time, the United States Army needed personnel who were fluent in some languages to work as interpreters, code-room assistants, and translators. The government entrusted some American Universities to develop foreign language programs for military personnel. With the participation of fifty five American Universities, the Army Specialized Training Program (ASTP) was developed in 1942.

The most important characteristics of this program was to use an informant, that is why it is sometimes known as the “informant method”, since it used a native speaker of the language. The informant served as a source of phrases and vocabulary and provided sentences for imitation and memorization which were the fundamentals of the method. There was also a linguist who did not necessarily know the language, however, was trained to extract basic structure of the language from the informant. Those courses were intensive programs and students studied 10 hours a day and 6 days a week.

The Army Specialized Training Program lasted only two years; however, it attracted considerable attention especially during the World War II. The program could be considered innovative in terms of the procedures used and the intensity of teaching rather than in terms of its underlying theory. On the other hand, it inspired several linguists on the value of an intensive, oral-based approach to the learning of a foreign language. These aspects of the method contributed to the development of Audio-lingualism which was a combination of structural linguistic theory, ASTP, contrastive analysis, aural-oral procedures and behaviorist psychology (Richards & Rodgers, 1997).

1.The Historical Development of the NATO Stanag 6001 Scale

During the 50s, the United States Government needed to specify the language ability of Government employees, but at that time, there was no standardized system in the academic

community. The Government wanted to develop its own to tackle this problem. The Foreign Service Institute (FSI) formed an interagency committee that formulated a language scale ranging from level 1 to 6, but the scale was not as detailed as it is today. The scale was eventually standardized to six levels, ranging from 0 (= no functional ability) to 5 (= equivalent to an educated native speaker). In 1968, several agencies jointly wrote formal descriptions of the base levels in four skills – speaking, reading, listening, and writing. By 1985, the document was revised under the umbrella of the Interagency Language Roundtable (ILR) by including full descriptions of the plus levels that was adopted into the scoring system. Since then, the document has been known as “ILR Scale”, “ILR Guidelines”, or the “ILR Definitions” (Herzog, 2005).

In 1976, NATO adopted a language proficiency scale related to the Interagency Language Roundtable’s 1968 document. This aimed to respond to a need for defining language proficiency and to form a common understanding among member countries. In addition, authorities believed that it must be applicable to all languages and could be used by many different countries whether or not positions were military or civilian. At that time, it was thought this approach would help to meet the language needs when the great diversity of positions, tasks, and roles of military and civilian personnel were taken into consideration (Dubeau, 2006).

In the late 1990s, an opportunity emerged to update the scale with the accession of some countries after the collapse the Former Soviet Union. In 1999 a committee consisting of expert members from eleven participating countries reinterpreted the descriptors of the original 1976 STANAG. In 2000, the BILC Steering Committee approved the trial of the draft interpretation and the scale was trialed in 2000 and 2001 with participants from 15 countries who attended the first two installments of the Language Testing Seminar, in Germany (BILC Report, October, 2001). The NATO Standardizing Agency integrated the updated interpretation and published Edition 2, in 2003. In 2005, another similar international committee effort led to the development of plus levels which were added as an optional component to the six base level document in 2006 (BILC Steering Committee Minutes, June 2006). A plus level in this context is defined as proficiency that is more than halfway between two base levels and as

proficiency which substantially exceeds the base skill level but does not fully or consistently meet all of the criteria for the next higher base level.

B. Current Applications of NATO Language Issues and NATO Stanag 6001 Scale

Although English and French are official languages at NATO, English is the operational language and the teaching, testing, and using the English language within the NATO community have become more important because of the addition of new countries and increasing number of joint tasks such as peace support operations. Due to the vitality of the language issues, the Bureau of International Language Coordination (BILC) was established within the NATO Training Group (NTG) / Joint Services Subgroup (JSSG) as a consultative and advisory body for language training matters in NATO. The BILC has the following responsibilities:

- To review the work done in the coordination field and in the study of particular language topics through the convening of an annual conference and seminar for participating nations.
- To act as a clearinghouse for the exchange of information between participating countries on developments in the field of language training.
- To provide the sponsorship of STANAG 6001, Language Proficiency Levels. (www.dlielc.org/bilc/Constitution2004.doc).

It has been stressed at the BILC Conferences and Seminars that competency in English language skills is a pre-requisite for participation in exercises, operations, and positions to NATO Multinational Headquarters in all branches. The goal is to improve English language skills of all personnel who are to cooperate with NATO forces in Partnership for Peace (PfP) operations, exercises, and training with NATO staff. These individuals must be able to communicate effectively in English with added emphasis on operational terminology and procedures. Such goals state that nations should not only address special measures to increase in general the language proficiency of current officers and NCOs but also the integration of adequate language training as part of their normal career development to ensure adequate language proficiency for future officers and NCOs. (NATO Partnership Goal PG G 0355, Language Requirements, 2004). On the other hand, as an advisory body, BILC offers consultations on language training and testing issues, but

does not impose teaching and testing practices on participating nations and common testing practices are suggested. (www.bilc.org)

II. HISTORICAL DEVELOPMENT OF COMMON EUROPEAN FRAMEWORK

A. A Brief History of Language Studies in Europe

The Council of Europe has been active in the promotion of modern language learning and teaching since the signature of the European Cultural Convention in 1954.

The first initiative on language studies came in 1957, when a Committee of Experts was set up to plan the development of modern language teaching in Europe. The first Intergovernmental Symposium was held in Paris to launch *le Français fondamental*, a specification of a basic vocabulary and grammar for the French language. *Voix et images de la France*, a pioneering audio-visual course for adults learning French was also developed by the Centre de Recherche et Diffusion du Français (CREDIF). The French also pressed for the institution of a European Institute of Applied Linguistics on the American model, but the proposal was not accepted. Instead, the Council for Cultural Co-operation set up a major project in the field. This project involved all the educational committees of the Council for Cultural Cooperation. It held a series of Symposia (*Stages*) to promote:

(1) co-operation among the successive sectors of the educational system and among corresponding sectors in different European countries, (2) interaction between university language research and the language teaching profession; the establishment of applied linguistics as a recognized academic discipline and the institution of an International Association for Applied Linguistics (3) the development and use of audio-visual technology and methodology in language teaching.

A functional-notional model for specifying objectives was developed, which first set out the categories and language exponents of (1) functions performed by acts of speech in communication (e.g. explaining, questioning, apologizing, offering, congratulating, etc.); (2) general concepts (e.g. place, time, causality, etc.); (3) concrete, situation specific concepts (e.g. house, train, score, grill, etc.). The model was exemplified in respect of English in *The*

Threshold Level (Van Ek, 1975), which specified what a learner of a particular language needed to do and say in order to make their way about as independently in the foreign language environment.

The initial threshold level specification for English, together with the specification developed for French, provided the basic models which have been adapted for other languages in the light of their particular linguistic situation and further developed in the light of experience. The model has been extremely influential in the planning of language programmes, providing a basis for new national curricula, more interesting and attractive textbooks, popular multimedia courses and more realistic and relevant forms of assessment. A draft plan for a unit-credit scheme was prepared (Trim, 2001).

In this project the principles developed by the unit-credit group were applied in projects across the different sectors of general secondary, vocational and adult education, as well as in migrant education. A major Recommendation of the Committee of Ministers to Member Governments, R(82)18, was prepared. Versions of the Threshold Level were developed for further languages and an intermediate objective *Waystage* (Van Ek and Alexander, 1977) was developed as the objective for the hugely successful Anglo- German multi-media production *Follow Me*. A full report on the work of the Council *Modern Languages 1971 – 81* was published. A series of 36 international workshops was held 1984 – 87 in which 226 animators worked with some 1500 participants on the many aspects of the communicative approach to language teaching and their incorporation into programmes of initial and in-service teacher training. This programme reached the classroom through many channels and was largely instrumental in achieving a broad consensus on the aims and methods of language teaching across member states (Trim, 2001).

In 1989, member states agreed a set of issues on which it would be useful to organize programmes of research and development. These were:

- an enriched model for specifying objectives
- making use of mass media and new technologies
- bilingual education
- the role of educational links, visits and exchanges

- learning to learn and the promotion of learner autonomy

There has been a rapid expansion in the membership of the Council for Cultural Co-operation following the political changes in Central and Eastern Europe around 1990. In an Intergovernmental Symposium in 1991, the mutual recognition of qualifications and communication concerning objectives and achievement standards would be facilitated if they were calibrated according to agreed common reference standards, purely descriptive in nature. Following several years' work by an authoring team and two revisions following consultation and field trailing, the Framework was published in English (Cambridge University Press), French (Hachette) and German (Langenscheidt).

III.THE COMPARISON OF NATO STANAG 6001 LANGUAGE SCALE AND COMMON EUROPEAN FRAMEWORK (CEF)

Both NATO Stanag 6001 scale and Common European Framework consist of “can-do” statements which candidates are supposed to have at different levels in four skills. NATO proficiency skills are broken down into six levels coded 0 through 5. In general terms, skills may be defined as follows:

Level 0	No practical proficiency
Level 1 -	Elementary
Level 2 -	Fair (Limited working)
Level 3 -	Good (Minimum professional)
Level 4 -	Very good (Full professional)
Level 5 -	Excellent (Native/bilingual)

Language proficiency will be recorded with a profile of 4 digits indicating the specific skills in the following order:

Skill A (US : L)	Listening	Skill B (US : S)Speaking
Skill C (US : R)	Reading	Skill D (US : W)Writing

This number of 4 digits will be preceded by the code letters SLP (PLS in French) which is to indicate that the profile shown is the Standardised (S) Language (L) Profile (P). (Example: SLP 3321 means level 3 in listening, level 3 in speaking, level 2 in reading and level 1 in writing).

As of Common European Framework there are mainly three levels as Basic, Independent and Proficient users and each level is divided into two as 1 and 2.

A	Basic User	A1 (Breakthrough)	A2 (Waystage)
B	Independent User	B1 (Threshold)	B2 (Vantage)
C	Proficient User	C1 (Operational Proficiency)	C2 (Mastery)

The following table indicates the comparison of two scales in detail.

Table 1: Comparison Chart of STANAG 6001 Levels with CEF

Scales	
STANAG 6001	CEF
Standardized agreement 6001 (1976)	Common European Framework
NATO & BILC	COE: Council of Europe
5555 Native/ bilingual	
4444 Fully Professional	C2 Mastery <hr/> C1 Effective Operational Proficiency <hr/> Proficient User
3333 Minimum Professional	B2+ Vantage+ <hr/> B2 Vantage <hr/> Independent User
2222 Limited Working	B1+ Threshold+ <hr/> B1 Threshold <hr/>
1111 Elementary	A2+ Waystage+ <hr/> A2 Waystage <hr/> Basic User

<http://www.campaignmilitaryenglish.com>

According to the comparison table, the elementary level in NATO 6001 scale is equal to basic user (Waystage) in CEF. As an upper level, limited working and minimum professional level in NATO 6001 can be considered as the same level with independent user (Threshold and Vantage) in CEF. Finally, fully professional level in 6001 scale matches with the proficient user

(Effective Operational Proficiency and Mastery) in CEF. The equivalent levels mentioned above are nearly the same on linguistic basis but sometimes the content and the terminology of the levels can be various because of the military subject matter in NATO document.

CONCLUSION

Correct usage of language is vital both in the military and social context for mutual understanding. Especially in military context, misunderstanding can sometimes result in casualties in multi-national operations. Therefore, military forces in many countries give special importance to the language training activities and they establish language schools in their countries and allocate much time and money for the training of their personnel both at home and abroad. On the other side of the medal, language training and standardization activities across Europe are primarily important for a complete integrity of the European Union. As the history of language studies are overviewed, it can be concluded that so many efforts are spent on language studies. In other words, language studies are one of the most important agenda of the military and civilian authorities. At this point, it can be cited that rules and standards are set and the next step is to put into practice these rules in the most feasible way. As a British proverb says Practice makes perfect.

REFERENCES

- CROSSEY, M.; (2005). "Improving linguistic interoperability," NATO Review. Web:
<http://www.nato.int/docu/review/2005/issue2/english/art4.html>. (13.03.2009)
- DUBEAU, J.; (2006), An Exploratory Study of OPI Ratings across NATO Countries Using the
NATO STANAG 6001 Scale, Unpublished Masters Thesis, Canada
- HERZOG, M. ; (2005). "An overview of the history of the ILR language proficiency skill level
descriptions and scale. Interagency Language Roundtable: History of the ILR Scale",
Web http://www.govtilr.org/ILRscale_hist.html. (24.12.2008)
- <http://www.bilc.org> (09.04.2009)
- <http://www.coe.int> (Council of Europe Education) (15.01.2009)
- <http://www.campaignmilitaryenglish.com>. (26.01.2009)

<http://www.dielc.org/bilc/Constitution2004.doc> (11.02.2009)

INTERAGENCY LANGUAGE ROUND TABLE, (1985), **ILR Skill Level Descriptions**,
Washington DC

RICHARDS, J.C.; (2001), **Curriculum Development in Language Teaching**, Cambridge,
C.U.P.

RICHARDS, J. & Rodgers T.; (1997), **Approaches and Methods in Language Teaching**,
U.S.A., C.U.P.

TRIM J.; (2001), **The Work of the Council of Europe in the field of Modern Languages
1957 – 2001**, Graz, Council of Europe.

VAN EK, J.A.; (1975), **The Threshold Level. Council of Europe**, Oxford, Pergamon Press.

VAN EK, J.A. & Alexander, L.G. ;(1977). **Waystage**, Strasbourg, Council of Europe.

VAN EK, J. A.; (1975), **The Threshold Level in a European Unit/Credit System for
Modern Language Learning by Adults. Systems Development in Adult Language
Learning**. Strasbourg, Council of Europe.

GLOBALIZATION AND ITS EFFECTS ON NATION-STATE

Ekrem Yaşar AKÇAY¹

ABSTRACT

Many scientists, academicians used to several concepts to understand, to explain the world. Globalization became one of these concepts. Globalization that has been different definition, is a process that has included and effected everything. Namely it is unavoidable. Thus many structures has changed their own shape to adapt its formation. Nation-States are also one of these structures. Within the some developments that have occurred with globalization, nation-state left its former structure and changed its own shape with regard to borders and sovereignty to adapt to globalization.

Key Words: Academic, Nation-state, Globalization, Researchers.

KÜRESELLEŞME VE ULUS-DEVLETE ETKİSİ

ÖZET

Birçok bilim adamı, akademisyen, dünyayı anlamak, açıklamak için çeşitli kavramlar kullanmışlardır. Küreselleşme, bu kavramlardan bir olmuştur. Farklı tanımlara sahip küreselleşme, her şeyi içine alan, etkileyen bir süreçtir. Yani kaçınılmazdır. Bununla birlikte, birçok yapı, küreselleşmenin düzenine uymak için kendi şekillerini değiştirmiştir. Değişen bu yapılardan biri de ulus-devlettir. Küreselleşmeyle ortaya çıkan bazı gelişmelerle birlikte, ulus-devlet eski yapısını terk etti ve küreselleşmeye uyum sağlamak için sınırlar ve egemenlik hususunda kendi şekillerini değiştirmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Akademisyen, Ulus-Devlet, Küreselleşme, Araştırmacılar.

¹ Arş. Gör., Hakkari University, FEAS, International Relations, ekremyasarakcay@hakkari.edu.tr

INTRODUCTION

I. WHAT IS GLOBALIZATION?

Originally, globalization continued date from old era, although it has absenced at the beginning of the 1945's, because of some causes such as inderdependence, technological developments. But nevertheless, it is not general definition about it. Even if there ha been no systematic definition of the term globalization, some major definitions of globalization include the following:

- Shirnking of the world
- Cramming usage of the science
- Transformating
- Changing
- Differentation
- Set of Prardoxes
- Localization
- Cheapen of information and intercommunication

Actually, Globalisation derived from “*globe*” that means world. Global that derived from globe means universal. But now, it has been used different definitions such as power. (Oxford Wordpower Dictionary, 1993, p. 273, Aktel, 2003: 5, Toprak, 2001: 13)

Despite globalization is old concept, we encounter it in M. Luhan's book of Researches in Communication with concept of “*global village*” that means shrinking of the world in 1960's.(Robertson, 1998, p. 22)

Modernly, it was used in 1961, when Italy increased to quota on Italian cars. Webster Dictionary used the global or globalization.(Gürlek, 2001, p. 27)

According to OECD (Organization of Economic Cooperation and Development), it was used firstly by Theodore Levit like Globalization of Markets in 1983. In the result of this situation, it impliyed different means for everybody. For some of people, it is power of capitalism, for some of the others, it is Westernization of the world. Namely, globalisation means different things to different people.(Talas, 2008, p. 11)

Especially, economically, concept of globalization has used rather frequently. Economically, globalization became an integration of national economy with world economy. Because, in this field, cooperation has increased and profit rate was demanded the maximized. (Eroglu, Albeni, 2002: 30)

Above the problem of definition of the globalization, there is one more problem. That is about when the globalization began. Actually, Globalization contemporary with modernization, but nevertheless there are three different opinions about it.

According to first one, globalization is same age with beginning of the history, but this process has a speedy acceleration in our current time.

According to Second one, globalization is same age with modernization and capitalism and it has still continued speedily.

According to last one, globalization is new process and it has been expanded the everything .

Despite these opinions, we can see the effect of the globalization Within the aftermath of Second World War and founding of United Nations. Because, in this era, national borders began to unimportant, increased the interdependence, goods and capital began to spread everywhere speedily. (Eroglu, Albeni, 2002: 25)

Namely, in this era, globalization began to be more effective. But Why? What are the factors that globalization occurred? These factors are above.

- Development in the mass communication and intercommunication equipments.
- Demanding of the dissipation the risk of the capital in developed countries.
- Market demanding of developed countries upwards of existing.
- Decreasing of profit in the developed countries.
- Industrial investment caused some problems such as environmental problems in developed countries. These problems were demanded to move forward to underdeveloped countries by the developed countries.

- Getting a controlling of the international capital to countries.
- Development of technology.

In the light of these factors, globalization began to develop, spread and effect everything speedily. (Eroglu, Albeni, 2002: 24)

II. LEVELS OF GLBALIZATION

If we think the globalization as a liberal ideology that is based on market economy, globalisation will occur after it contaminated some levels.

The first level is Internal Market Level. Companies and firms firstly want to grow in Internal Market. The Second one is International Market Level. After they grow in internal market, they also want to grow in external market. The third one is Multinational Level. After Internal and International Level, they want to act comfortably in International Platform and all over the world. So, they try to get some advantage economically. In the result of this situation, Multinational Companies occur. The last one is Global Level. In here, they try to answer some questions such as where can we use the labour force the best rationally. In this level they begin to produce and buy some resources in different regions. Money, labour force, resources, namely everything has acted to everywhere in this level.(Çelik, 1999, p. 24-39)

However, Robertson thought the globalization like social and cultural process more the economics process and he examined the globalization in 5 levels. That is;

- Level of Formations
- Level of Beginning
- Level of Rising
- Level of Conflicting to get authority
- Level of Indefinitenes (Robertson, 1992, p. 3-35)

A. Level of Formation

According to Robertson, this level included from 1400 to 1750. In this level, individualism and humanism became important, the first maps in the world were drawn, universal calendar spread in the west, some global explorations were made and imperial activities increased.

B. Level of Begining

This level included from 1750 to 1875. In this level, some concepts such as unitary state, nationalism, integration, formation of International Relations, especially Within the Westphalia Treaty in 1648, became more clear. In addition, nation-states established, International Formal Diplomatic Relationships increased, some legal International Congresses were made and Ideas of Internationalization and Universalization spread firstly.

C. Level of Rising

This level included from 1875 to 1925. In this level, concept of National Society became acceptance and some concepts such as national and individual were discussed. However international communication, sports and cultural links increased, global calendar, was implied, became First World War, international mass migrations increased and new nation-states established that were not form Europe.

D. Level of Conflicting to Get Authority

It included from 1925 to 1969. This era became an interesting era that scene great war and conflicts like Second World War, and Cold War, occured within using the atom bomb in Hiroshima and Nagasaki and universal nuclear threaten began an some organizations such as Nations League, United Nations occured to ensure the peace. However, in this era, Third World and some concepts like war crime, crime against humanity occured.

E. Level of Indefiniteness

The lastlevel included from 1969 to 1992. In this era, some new concepts and incidents like discovery of the space, developing of space technology, spread of mass media came to order. Therefore, post-material values and rights occured, it was realized the global environmental problems such as air pollution, water pollution. (Robertson, 1992, p. 55)

However, Anthony Giddens also examined the globalization with different point of view. He examined it with dimension of time and place. Before modern era, societies created to their life as apart of their own geographic place with dimension of time and place. Namely,

concept of time was come out according to place where societies lived. In addition, in this era nobody needed to technology. Within the globalization, concepts of time and place became common usage field of all of the world society.(Giddens, 2000, p. 153)

However, Alvin Toffler, also examined the globalization differently. He implied that globalization occurred with 3 waves. That is;

- Agrarian Society
- Industrial Society
- Information Society (Toffler, 1996, p. 41).

In the first wave, people interested in agriculture to survival. Agriculture was dominant in economy. In this era, globalization began to occur. Because, ownership of land brought to ownership of assets. But with in some developments such as economic, technologic, agrarian society weakened and industrial society occurred.

Within the industrial society that has been second wave, developments in the industry effected to social, economic, politic fields. In here, aim of people became not only getting a profit but also increasing it. Therefore in this era, system of company lied to foundation. This situation caused the developing of private sector and technology.

In addition, roles and status of people began to change. Industrial people were replaced to agrarian people. In the result of this situation, specialization occurred. Thinking of the increasing to profit and market demand caused that capitalist states went towards the other states and thus colonialism /imperialism occurred.

However, in this era, in 1648, Westphalia Treaty signed and nation-states occurred and replaced to empire. The other development of this era was French Revolution in 1789 and establishing of capitalist system. Actually, this system between 1910 to 1945, faced with process of crisis, some causes such as First World War, Great Debate in 1929, unemployment. To prevent to crisis, some new politics such as Keynesian began to imply. But in 1970's because of some changes on the system of world, monetary, petroliian crisis and Neo-Liberal idea, Keynesian Politics were defected. This situation was also bankrupted to Taylorist/Fordist Politics.

The last wave is information society. It was occurred technologic developments because, Within these developments, people have reached to information easily and cheaply. This era has become to era that has the speediest spread of globalization. In industrial society industrial employee became information employee.

In the result of all of these developments people have different opinions about globalization that is;

- Radicals- positive opinion
- Skepticals- negative opinion
- Trnasformers- both positive and negative opinion.

Radicals, have seen the globalization positively. According to them, it is new concept and has increased the life standarts. Within the globalization, a top identity occurred and it included different cultures, structures, identities namely everything. It became new one world, global society, like in the End of History that written by Fukuyama. As a sub-identity, it included every identites and it saw them like cultural prosperity.

However, Within it, global market occurred. In addition, with globalization, nation-states lost their importance and supranational structure, non-governmental organizations became important. For example we can see the EU as a supranational structure and this structure hasn't destroyed. Because members of this structure such as Germany, France are still effective every field such as sovereignty, authority in the world (Giddens, 2000: 21)

Skepticals have seen the globalization negatively or suspiciously (Giddens, 2000: 20-21). According to them, it is not new process, it is continuation of imperialism. On the contrary of radicals it has not ensured one world society, global market and cooperation. It is process that has been aggravated by radicals. It has ensured polarization and conflict like Clash of Civilizations that is Samuel Huntington's book. In addition, according to them, with the globalization, nation-states haven't lost their importance. They still conservate their own beings. (Koçdemir, 2000: 48-49)

Transformers have seen the globalization both negatively and postively. But,they are closer than radical group. According to them it is not new process but is unavoidable. According to them world is a Risky Society and everything has been tried to shape them selves to new

order.(Giddens, 2000: 22-24) However, they have not refused the global market, but they saw the global society as an utopia. In addition, according to them nation-states have not destroyed, but they reacquired a shape. For example now, border violation is not important for states about capital transition (Saribay, 1998: 16, Ulagay, 2001: 62-63)

III. DIMENSIONS OF GLOBALIZATION

After globalization occurred, it effected several dimension. These are, Economic, Politica and Cultural Dimesion.

A. Economic Dimension

When the globalization recur the our mind, we always think its economic dimension. In such situations, we also consider the

- Industrialization
- Global Production
- Global Production
- Post-Fordist Production
- Mass Consumption

In addition we also consider the capitalist system with globalization. Capitalism aims the increasing the profit with cheap labour force. In this system, there is a data-processing system and this system make the currency flow, account operations easily. Actually, globalization and economy have examined with Washington Consensus and Bretten Woods System that established World Bank and IMF. Nameliy, according to some people, globalization has continued with economy. Globalization has contributed the economy, but there are some problems in this dimension such as poverty, exploitation. Because Within the globalization, some of people became the rich, the other part became the poor. (Aydın, 2003: 13-17).

B. Cultural Dimension

Cultural Dimension has contained the religion, history, culture, national identity. In addition national march, flag and language are also important subjects about to establish the cultural dimension. Except of this, mass communication equipments effect the establishing of national identity.

Within the globalization, these structures began to restructure. Classical national identity began to change. Initially, it became to Popular Culture, then Ethnic Revival, then Multiculturalization and finally Supranational Citizenship.

Popular Culture is global or McWorld Culture. Mass Communication Equipments are the most important equipments of it. This culture is American, Western or modern structure. This culture develops and grows speedily. Within this culture, consumption also increases. Actually, this culture has damaged the national identity despite some countries such as Holland, Italy, Germany, France try to protect it.

After that ethnic revival has occurred. Because, globalization has included the pluralist structure. In this structure, there is not only top identity but also there are sub-identities. (Aktel, 2003: 61)

Actually, reaching the information speedily has caused this structure. Because, this situation has decreased the control power and ensured the globalization. In addition, this structure has ensured the democratic development, individualism and independence. Except of this, if the national-state didn't resolve the some problems about sub-identity, ethnic revival and micro national movements would increase. But despite everything, this structure must moderate structure to ensure the order and the balance.

Then multiculturalism has occurred. Actually, this structure is a development that has weakened the national-states. Because, in here, there is not only one culture. This structure has based on nationalization and liberalism. Because, these opinions have seemed in poliethnic rights. For example in England, Muslim Society is dispensation from ban of the cutting the animal because of their Feast of the Sacrifice.

Actually, this is tolerance and if there is a tolerance in a state, this state becomes moderate, doesn't destroy, ensures the harmony and restructures that will protect themselves.

Finally, this structure has replaced the Supranational Citizenship. This structure has meant one world society but, this structure's pattern is only one that is EU, so, it seem to be utopic.

However, Peter L. Berger also examined this dimension differently. According to him, cultural dimension has contained 4 subjects;

- * Davos Culture
- * Club of Academicians Culture
- * Popular Culture
- * Religious Culture

Davos Culture has contained the politival elite such as businessman and politicians. In here, there are developed societies economically, politically and tecnologically such as yuppie internationale.

Club of Academians Culture has contained the educated elite groups. They have explained theirselves ideologically. Sometimes they have established some movements that has effected all of the society such as Feminism.

Popular Culture has meant global or McWorld Culture. Mass Communication Equipments are the most important equipments of it. This culture is American, Western or modern structure. This culture develops and grows speedily. Within this culture, consumption also increases. Actually, this culture has damaged the national identity despite some countries such as Holland, Italy, Germany, France try to protect it.

Religious Culture has contained the studies of missionary works and some religious orders. These structures sometimes have effected the society well. (Berger and Huntignton, 2003: 9-25)

C. Political Dimension and Transformation In The Nation- States

Globalization also effected the political structures of states. In this dimension, we consider these issues;

- Changing of Sovereignty of Apprehension
- Democratic Crisis

- Melting of Power.

Actually, changing of nation-states caused these issues. Because Within the globalization, minimal state began to discuss. According to this, state will unhand from almost every field, it will only interfere in some fields such as security and advocacy. And Therefore, melting occurs on power in state.(Aktel, 2002: 17-20)

However, some reforms make about it such as to reinforce the NGO's. Specticals claimed that these developments will damage the sovereignty of state. On the contrary, radicals calimed that they are important about preserving the power and effective of the state. (Aydın, 2002: 17-20)

Actually, these developments have based on the economic dimension. Because, economic dependence cause the political dependence. For instance, there are two groups in the world. They are Northern States and Southern States. Northern states are powerful economically. Therefore they effect everything and also they become to powerful economically, militarically, etc. On the contrary, Southern states are weak economically. Therefore, they are influenced from eveything especiallyfrom Northern states. In the result of this situation they become weak politically, militarically, etc.

However, Within the globalization, every states begin to restructure. But this situaiton can cause the democratic crisis. Because, Within the globalization and these developments that are above, states or its authority couldn't make decision on their own. And this situaiton seems to like weakness and disability.

Actually, even if the international organizations, NGO's cause the democratic crisis, they are very important about developing and establishing of democracy. But sometimes they also can move on their own. In addition, everything about authority can be as they want. Tally ho, this situation can cause the democratic crisis.

However, changes about sovereignty have also been crisised in political dimension. Because, national sovereignty and national identity are unavoidable for the states. But it is also changing. This situaiton never destroy the state. Only it implies that control power changed in the states and we encounter four sovereignty concepts. These are;

- Westphalian Sovereignty Concept

-
- Border Sovereignty Concept
 - Domestic Sovereignty Concept
 - International Official Concept.

Westphalian Sovereignty Concept has contained certain borders, nationalization, national identity, not interfere in the internal affairs, being a powerful in external affairs. But by passage of time, this concept began to change. It turned forward to Border Sovereignty Concept. According to this concept, there are borders among the states, but within the globalization border sovereignty began to change. Especially, in the result of the information revolution, some customs about goods, capital began to make without being or thinking the borders. But I have to mention that this situation didn't destroy the nation-states.

Then, Domestic Sovereignty began to emerge. Within this concept, authority, style of making and implementing the decision of states began to change. There was still a political authority in the states, but this authority didn't make and implement a decision stand-alone.

Then, International Official Concept occurred. This concept has contained the recognition of state by the other states and in the result of this situation making the International Affairs.

However, these concepts haven't destroyed the nation-states. They have tried to fall in step this situation. Formerly, in the states, borders were clear, political authority was only one and nationalization, national identity were important for them. But Within the globalization, these structures began to change. Of course, there are borders among the states and sovereignty of states about these borders. But if the borders are passed over, this situation never effects the

national entirety of state. Namely, even if a transformation, restructuring occurs, this situation never wipes out the national entirety.

In addition, Within the globalization, control power replaced the national sovereignty. Of course national sovereignty didn't destroy but now, people began to evaluate whether control power weakened or not. And register sovereignty replaced certain sovereignty. Now, membership of the states on the world system became to important. In this process, they protected their own exists, but they handed over their some rights forward to supranational structures such as EU. Some what they depended on these structures.

CONCLUSION

Despite all of these crisis and several definition that is post-modernism or continued of modernism, globalization has become concept that has been in our life. (Bolay, 2003: 63-73, Aslan and Yılmaz, 2003: 75-93) I have to mention that it is unavoidable and it effects several things. One of these is also nation-state. I have to remind again that Within the globalization it didn't destroy, it is alive. It only changed the shape especially about sovereignty and borders. We also have to know, accept and accustom to its conditions. Namely, it learned to live with globalization.

Nation-State that we couldn't give a clear time, occurred with Westphalia Treaty in 1648. It is clearly a state that self-identities as deriving its political legitimacy from serving as a sovereign entity for a nation as a sovereign territorial unit. The state is a political and geopolitical entity. The term of nation-state implies that the two geographically coincide and this distinguishes the nation-state from the other types of state which historically precede it. Within the globalization, actually, it began to live some changes especially about border and sovereignty.

As we knew formerly in the nation-state, borders were clear. Nobody could invade these borders, nobody could interfere in the other state's domestic affairs. Because this was a war crime or casus belli. Actually, this style was named as Style of Westphalian Nation-State.

Within the globalization this style began to change. Borders didn't destroy, but border sovereignty changed. In the result of the information revolution, custom of goods, capital, labor force began to make without thinking the borders. Then decision-making and implements of authority changed. Formerly there was only one political authority, but now it increased with NGO's. Namely, nation-states still continue but they contaminated the changing process.

Nation-States still continue but now supranational structures are more effective such as EU, UN and the nation-states also are member of these structures such as Germany, Holland, France. These structures can sometimes limit the sovereignty of nation-states for example about human rights. Despite this situation, we can't say that nation-states destroy. Even if they don't effect as is the case in formerly, they still effective. For example, in Germany, to be German citizenship, people have to learn German language. Thus, we can't say that, nation-states

destroy. Because this is its own decision. Therefore, they still continue, but they have only changed the shape.

REFERENCES

- AKTEL, Mehmet, (2003), **Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi**, Ankara, Asil Yayınları.
- ASLAN, Seyfettin; Abdullah YILMAZ, (2003), “Modernizme Bir Başkaldırı Projesi Olarak Post Modernizm”, **Modernizmden Post Modernizme Geçiş**, (Ed.) Can Aktan, Konya, Çizgi Kitabevi.
- AYDIN, Mehmet S., **Küreselleşmeye Genel Bir Bakış: Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme**, İstanbul, Ufuk Kitapları.
- BERGER, Peter L.; Samuel HUNTINGTON, (2003), **Bir Küre Binbir Küreselleşme: Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik**, (Çev.) Ayla Ortac, İstanbul, Kitap Yayınevi.
- BOLAY, Süleyman Hayri, (2003), “PostModernizm”, **Modernizmden Post Modernizme Geçiş**, (Ed.) Can Aktan, Konya, Çizgi Kitabevi.
- ÇELİK, Orhan, (1999), “Küreselleşme Sürecinde Firmalar Arası Stratejik İşbirliği”, **A.Ü. SBF Dergisi**, Cilt. 54, Sayı. 1, s. 23-40.
- EROĞLU, Ömer; Mesut ALBENİ, (2002), **Küreselleşme, Ekonomik Kriz ve Türkiye**, Isparta, Bilim Kitabevi.
- GIDDENS, Anthony, (2000), **Sosyoloji**, (Çev.) Hüseyin Özel, Cemal Güzel, Ankara, Ayraç Yayınları.
- GÜRLEK, Serhat, (2001), “ Küreselleşme ve Milli Devletin Geleceği Bağlamında Türk Milliyetçiliğini Yeniden Düşünmek”, **Türkiye ve Siyaset**, Küreselleşme ve Milliyetçilik Özel Sayısı, November-December, Ankara.
- HUNTINGTON, Samuel, (1998), **Clash of Civilizations on The Remaking of World Order**, New York, Simon&Schuster.
- KİBAROĞLU, Mustafa, (2007), “Fukuyama ve Tarihin Sonu”, (Ed.) Haydar Çakmak, **Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler**, Ankara, Platin Yayınları.
- KOÇDEMİR, Kadir (2000), **Küreselleşme**, İstanbul, Ötüken Yayınları. **Oxford Power Dictionary**, (1993), London, Oxford University Press.

ROBERTSON, Roland, (1992), **Globalisation**, London, Sage Press.

_____, (1998), **Küreselleşme, Sosyal Teori ve Küresel Kültür**, (Çev.) Ümit Hüsrev Yolsal, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.

SARIBAY, Ali Yaşar, (2000) **Global, Yerel Eksende Türkiye**, İstanbul, Alfa Yayınları.

STIGLITZ, Joseph E., (2002), **Küreselleşme Büyük Hayal Kırıklığı**, (Çev.) Arzu Tascioğlu, Deniz Vural, İstanbul, Plain B Yayınları.

TALAS, Mustafa, (2008), “Kavramsal Olarak Küreselleşme”, (Ed.), Mustafa Talas, Salih Bildirici, **Farklı Yönleriyle Küreselleşme**, İstanbul, Doğu Kütüphanesi.

TOFFLER, Alvin, (1996), **Üçüncü Dalga**, (Çev.) Ali Seden, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınları.

TOPRAK, Metin, (2001), **Küreselleşme ve Kriz**, Ankara, Siyasal Yayınları.

ULAGAY, Osman, (2001), **Küreselleşme Korkusu**, İstanbul, Timas Yayınları.

UKRAYNA'DA TURUNCU DEVRİM'İN SONU

Göktürk TÜYSÜZOĞLU*

ÖZET

1991'den 2004 Kasım ayına kadar inişli çıkışlı bir grafik izleyen ve Ukrayna'nın iç bütünlüğünü ve ekonomik gelişimini sağlayabilmesi için oldukça büyük önem attığı Rusya-Ukrayna İlişkileri, AB ve NATO yanlısı Viktor Yushchenko'nun cumhurbaşkanlığına ve yine aynı özelliklere sahip olan Yulia Timoschenko'nun başbakanlığa gelmesiyle bozulmuştur. Turuncu Devrim adı verilen bir halk hareketi sonrasında Rusya ile ilişkileri kopma noktasına gelen ve Batı Dünyası'na yakınlaşan Ukrayna 5 yıl boyunca bu karakterini korumaya çalışmıştır. Ne var ki, ne AB'nin ne de ABD önderliğindeki NATO'nun Rusya'yı karşılarına almaya cesaret edememeleri, Ukrayna'daki Turuncu Devrim'in sonunu getirmiştir. 2010 Şubat'ında gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı seçimleri ile iktidara gelen Rusya yanlısı Viktor Yanukovic, yaptığı açıklamalar ve ortaya koyduğu politikalar ile Turuncu Devrim'in bittiği mesajını tüm dünyaya iletmiştir.

Anahtar Sözcükler: Turuncu Devrim, Bölgeler Partisi, Kırım, NATO, AB.

THE END OF THE ORANGE REVOLUTION IN UKRAINE

ABSTRACT

From 1991 to 2004 the relationship between Ukraine and Russia can be considered as crinkled in character. In fact, Russia-Ukraine Relations is vital for the inner coherence and economical development of Ukraine. After Viktor Yushchenko and Yulia Timoschenko came into power in 2005, Ukraine's relations with Russia is deteriorated. A grassroots movement, which is called as "The Orange Revolution" had played an important role in the case of Ukrainian-Russian Relations in the last 5 years. Because of the deliberativeness and the lack of courage against Russia, EU and the US could not assist the leaders of the Orange Revolution. The presidential election of Ukraine in February 2010 marked the end of the Orange Revolution, after pro-Russian political leader Viktor Yanukovic won the election campaign.

Keywords: Orange Revolution, Party of Regions, Crimea, NATO, EU.

* Arş. Gör. Giresun Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-posta: gokkturk@hotmail.com

GİRİŞ

Karadeniz'in kuzeyinde 5 yıl önce kopan büyük fırtına dindi. Atlantik İttifakı'nın 2005'te yaptığı önemli bir hamle ile Rusya'nın emir eri olmaktan uzaklaştırdığı Ukrayna, çok uzun sürmeyen bir direnişin ardından yeniden Rusya'nın kontrolü altına girdi. 2005'te Ukrayna konusunda ortak hareket ediyor görüntüsü vermiş olan ABD ve AB bile bu defa ayrı yollara saptılar. Öyle ki, Rusya'nın elinde tuttuğu enerji kartı bu iki müttefik gücü birbirinden uzaklaştırdı. Avrupa Birliği kurmayları Ukrayna'da gerçekleşen Rusya yanlısı gelişmelere en ufak bir tepki göstermez, hatta bu gelişmeleri Rusya'dan Avrupa'ya akacak gazın ulaşımında bir sorun yaşanmayacağına garantisi olarak alırken; Karadeniz Stratejisi önemli bir darbe alacak olan ABD, Ukrayna'daki gelişmelerin endişe verici olduğu yönünde açıklamalar yaparak Rusya'yı Ukrayna'nın işlerine karışmaması yönünde uyarmıştır. Ne ilginçtir ki, ABD'nin yaptığı uyarılar dahi oldukça sessiz ve etkisiz kalmıştır.

I. UKRAYNA RUSYA İÇİN NE İFADE EDİYOR?

Bilindiği gibi Ukrayna, Rus Milliyetçiliği'nin oluşumunda **Kiev Knezliği** eliyle çok önemli rol oynamış olan bir toprak parçasını ifade etmektedir. Bu nedenle, bu toprak parçasının kontrol altında tutulması her şeyden önce Rus Kimliği'nin korunması ve tarihsel gereklilikler açısından Rusya'nın birinci önceliğidir. Bugün Ukraynalı diye bir etnik grubun var olduğu ortaya konulmuş olsa da, Ukraynalılar ile Rusların arasında çok küçük nüanslar dışında temelde hiçbir farkın olmadığı da ortadadır.

Ukrayna'nın Rusya açısından taşıdığı önem yalnızca tarih ortaklığı ile sınırlı değildir. Ukrayna'nın bulunduğu konum, Rusya'nın Karadeniz Hâkimiyeti düşüncesi açısından da çok büyük önem taşımaktadır. Rusya, Sovyetler Birliği döneminde Karadeniz'in güneyi dışında neredeyse tüm havzayı kendi denetimi altında tutuyordu. Fakat bugün gelinen noktada eski Sovyet Cumhuriyetleri'nin bağımsızlıklarını kazanmaları ile birlikte Rusya'nın Karadeniz üzerindeki etkinliği Karadeniz'in kuzeydoğu kıyılarına sıkışmıştır. Mamafih, Kuzeydoğu Karadeniz Coğrafyası'nda Rusya'nın başı hiçbir zaman dertten kurtulamayacak gibi görünmektedir. Zira Kuzey Kafkasya Bölgesi olarak adlandırılan bu bölge azgelişmişlik, etnik ayrılıkçılık ve dinsel farklılıklar nedeniyle sürekli olarak karışıklık içerisinde. Kuzey

Kafkasya Halkları'nın kendi aralarında yaşadıkları siyasal çatışmalar ve farklı zamanlarda Rusya'ya karşı verdikleri mücadele, Rusya'nın bu bölge üzerinden her istediğinde Karadeniz'e açılabilme yeteneğine büyük zarar vermektedir. Üstelik bölgenin dağlık yapısı ve doğal limanlara sahip olmaması gibi özellikler Rusya'nın Karadeniz'de bulundurmaya istediği askeri ve ticari gemilerini başka bir bölgede konumlandırmak istemesine neden olmaktadır. Bu arayış sonucunda da Rusya'nın karşısına Ukrayna çıkmaktadır. Çünkü Ukrayna zaten Sovyetler Birliği döneminden beri bir Rus Donanması barındırmaktadır. Ayrıca, bu ülkenin doğu kesimi ve Kırım Yarımadası'nda çok önemli miktarda Rus yaşıyor. Kırım Yarımadası'nın konumlanması ve genel coğrafi yapısı da büyük bir deniz üssünü barındırmaya çok uygundur. Üstelik Ukrayna ve Kırım, Karadeniz Havzası'nın tam olarak kuzeyinde yer alıyor. Bu nedenle Rusya, daha önce doğru cevabı verilmiş bir soruyu yeniden çözmeye çalışmak gibi zaman kaybettirici bir eylemin içerisine girmeye yanaşmıyor.

Yine, Ukrayna'nın doğu kesiminde yaşayan Rus kökenli Ukrayna vatandaşlarının varlığı da Rusya'yı Ukrayna konusunda aktif bir politika izlemeye itiyor. Ukrayna Nüfusu'nun 46 milyon kadar olduğunu (Karan, 2010) ve bu nüfusun %20 kadarının Rus kökenli olduğunu düşünürsek, Rusya'nın bu ülke ile ilgilenmesinin temel sebeplerinden birini daha gözler önüne sermiş oluruz. Her şeyden önce Rusya'nın Eski Sovyet Cumhuriyetleri'nde konuşlu olan diasporasına çok büyük önem verdiğini bilmeliyiz (Purtaş, 2005). Rusya, diğer devletlerde yaşayan Rus kökenlileri kendi dış politika yönelimlerinin bir parçası olarak kullanıyor. Bu durum Rusya'ya Sovyetler Birliği'nden kopan devletlerin içişlerine karışma yönünde bir imkân sağlıyor. Avrupa-Atlantik Dünyası bu durumu sıklıkla eleştirse de Rusya bu tutumundan vazgeçmiyor. Bu durumun bir örneğini de Baltık Cumhuriyetleri'nin AB'ye katılımı esnasında Rusya'nın bu ülkelerde yaşayan Rusları kullanarak katılım sürecine etki etmesi aşamasında görmüştük (Özkan, 2006: 91-104).

Rusya'nın, Ukrayna'dan geçen ve Avrupa'ya doğalgaz taşıyan çok önemli boru hatları bulunmaktadır. 2005 sonrası Ukrayna yüzünü Batı'ya dönünce, Rusya kendisi için çok maliyetli olacağını bilmesine ve siyasal anlamda da oldukça uzun bir süreç yaşanacağını öngörmesine rağmen Ukrayna'yı içermeyen iki enerji hattı üzerinde durmuş; **Kuzey Akım** ve **Güney Akım** adı verilen bu iki enerji hattının yapımı için de çalışmalara başlamıştı. Fakat Rusya'nın Ukrayna

üzerine uyguladığı baskı sonuç verip de cumhurbaşkanlığı seçimlerini Yanukovic kazanınca, Rusya'nın Ukrayna'daki boru hatlarını izole etmesine gerek kalmamıştır. Ukrayna'nın yeniden kazanılmış olmasına rağmen Rusya'nın ortaya koyduğu Kuzey ve Güney Akım Projeleri'nden vazgeçmesini gerektirecek bir sebep de yoktur. Zira Rusya her iki hattın da inşa edilmesi konusunda çok önemli ilerlemeler kaydetmiş ve Almanya ile Fransa gibi AB'nin lider ülkelerini dahi yanına çekmiştir. Üstelik Ukrayna'daki enerji hatları işlemeye devam ederken, **Kuzey Akım** ve **Güney Akım** Projeleri'nin de gerçekleştirilmesi, Avrupa Birliği'nin Rusya'ya olan bağımlılığını daha da arttıracak ve **NABUCCO** gibi Rusya karşıtı enerji projelerinin gerçekleştirilmesinin önüne set çekecektir.

Görüldüğü gibi Ukrayna, bir Avrasya Devleti olarak çok önemli bir konumda bulunmaktadır. Bu durum, Rusya'nın olduğu kadar diğer aktörlerin de ilgisini çekmektedir. ABD'nin ünlü strateji uzmanı **Zbigniew Brzezinski** de yaptığı açıklamalarla Ukrayna'nın stratejik önemini çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Ona göre, Rusya Ukrayna'yı kaybettiği anda asla bir küresel imparatorluk haline gelemeyecektir.

II. ABD'NİN RUSYA'NIN ARKA BAHÇESİNE YÖNELİK POLİTİKALARI VE UKRAYNA

Ukrayna uzun yıllar boyunca Rusya'nın yanı başında, onunla birçok konuda ittifak halinde olan ve pek de sorun çıkarmayan bir devlet olarak uluslararası gündemde yer aldı. Soğuk Savaş'ın bitişinin ardından 2005 yılına kadar Rusya ile problem yaşamayan bu devlet, 2000 sonrası dönemde özellikle de Orta ve Doğu Avrupa'da yer alan eski Sovyet Cumhuriyetleri birer birer AB ve NATO'ya girmeye başlayınca kendi konumunu yeniden gözden geçirmek zorunda kaldı. 2004 Kasım'ında gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ise, Ukrayna'nın ne kadar radikal bir dönüşüm yaşadığını açık bir şekilde gösteriyordu. Uluslararası arenada Rusya'nın bastonu olarak bilinen bu Kuzey Karadeniz Ülkesi, AB ve ABD'nin kendisine gösterdiği hedefler doğrultusunda yeniden yapılanmaya çalışmış ve Batı ile iyi anlaşabilecek bir yönetimi kansız bir sokak devrimi ile iş başına getirmişti.

Aslında Ukrayna, o dönemde moda haline gelmiş olan '**renkli devrim**' metaforunun gizemine kapılmıştır da diyebiliriz. 2003'te Gürcistan'da gerçekleşmiş olan "**Gül Devrimi**"ni

takip ederek yeni ufuklara doğru yelken açan Ukrayna, aslında ABD'nin uygulamaya çalıştığı politikanın bir aracı haline gelmişti. ABD, Rusya'nın küresel yarışta yeniden yükselmeye başladığı bir dönemde bu ülkenin işini zorlaştırmak ve yakın çevresinden soyutlamak amacıyla önce Gürcistan, sonra da Ukrayna'da renkli devrimlerin gerçekleşmesine ön ayak olmuştur.

ABD, Rusya'nın arka bahçesi denilen bölgeyi kontrol altına alabilmek için çok geniş kapsamlı bir stratejiyi uygulamaya koymuş durumdadır. Karadeniz ve Hazar Havzaları'na hâkim olmak ve bu bölgede en güçlü devlet haline gelebilmek Amerikan Dış Politikası'nın birinci önceliklerinden biridir. Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin askeri ve siyasi anlamda direkt olarak etki edemediği iki bölge Karadeniz ve Hazar Havzaları oldu. Zaten, ABD Yönetimi Karadeniz'de donanma bulundurmak amacıyla çeşitli hamleler de yapmaktadır. Romanya ve Bulgaristan'ın NATO'ya alınmaları ve bu ülkelerde birer Amerikan Donanma Üssü açılması düşüncesi bu adımlardan yalnızca biridir. Ne var ki, ABD'nin Karadeniz'e girme isteğine NATO müttefiki Türkiye karşı çıkıyor. Bu karşı çıkışın arkasında da Montrö Sözleşmesi'nin ortaya koyduğu statükonun değişmesi tehlikesi ve Karadeniz'de uzun yıllardır sürmekte olan barış ortamının bozulabileceği düşüncesi vardır (Oğan, 2010). Karadeniz'in Rusya ve ABD'nin mücadele alanı haline gelmesi, Ortadoğu ve Kafkaslar Bölgesi'nde zaten yeterince sorunla karşılaşmış olan Türkiye'nin, yeni bir sorunlar yumağı ile karşılaşması anlamına geliyor. Üstelik bu sorun çok daha ciddi bir mahiyet arz etmektedir. Zira sorunun tarafları ABD ve Rusya gibi iki küresel süper güç olacak.

Karadeniz Havzası'na direkt etki edememenin yarattığı rahatsızlık bir yana, bölgenin Avrasya Coğrafyası'nın tam olarak ortasında yer alması ve doğu-batı, kuzey-güney yönlü ticaret ve enerji ulaştırma hatlarını kontrol ediyor olması da ABD'nin bu bölgeye neden önem verdiğini göstermektedir. Karadeniz Havzası'na hâkim olmak demek, Kafkasya, Balkanlar ve Hazar Coğrafyalarına egemen olma şansını ele geçirmek anlamına geliyor. İşte, bu amaç doğrultusunda duruma göz atıldığında, 2000 sonrası ABD Dış Politikası'nın neden Gürcistan, Bulgaristan, Romanya, Moldova ve Ukrayna gibi ülkeler üzerinde yoğunlaştığını anlamak kolaylaşmaktadır. Dikkat edilirse, AB üyesi de olmuş olan Bulgaristan ve Romanya dışında Gürcistan, Moldova, Ukrayna gibi ülkelerin hepsinde siyasi ve etnik kamplaşmalar oluşmuş durumdadır. Bu kamplaşmaların en önemli sebebi de, daha önceleri Rus etkisinde kalmış ve

Sovyet kültürü ile bütünleşmiş olan bu ülkelerde 2000 sonrası bir anda artan Amerikan nüfuzu ve bu nüfuza karşı kendi dinamiklerini harekete geçirmiş olan Rusya'nın dış politika gündemlerinin çatışmasıdır. Hem Rusya, hem de ABD bu ülkeleri kendi yanlarına çekebilmek için ekonomik, siyasal ve kültürel unsurları kullanmaktadırlar. Bölgede yaşanan etnik gerginlikler ve siyasal kamplaşmalar da aslında **ABD-Rusya Mücadelesi**'nin birer ürünüdür.

Ukrayna, ABD-Rusya Mücadelesi'nin etkide bulunduğu en tipik örneklerden birisi olmuştur. 2004 yılındaki Cumhurbaşkanlığı Seçimi sonrası ortaya atılan şaibe iddiaları ardından gelen **Turuncu Devrim** ile Cumhurbaşkanlığı Koltuğu'na oturan Batı yanlısı Viktor Yushchenko ve onun Başbakanı Yulia Timoschenko, başlangıçtan itibaren AB ve NATO üyeliğini ön plana çıkarmışlardır. Üstelik bu hedeflere kilitlenirken, tarihi müttefikleri Rusya'yı da gözden çıkarmışlardır. Kuşkusuz bu durum ABD'yi ve Batı Dünyası'nı değişim yönünde umutlandırırken, Rusya'yı Ukrayna üzerine daha ciddi eğilmeye ve gerekirse cezalandırma yoluna gitmek gibi çeşitli önlemler almaya itmiştir..

III. TURUNCU DEVRİM'İN SONU

ABD'nin, AB ile birlikte uygulamaya çalıştığı doğu yönlü genişleme ve Karadeniz Havzası'na açılım politikasının bir sonucu olan 2005'teki Turuncu Devrim, 2003'te Gürcistan'da gerçekleşen Gül Devrimi ile birleştirilince, ABD-AB ikilisinin Avrasya'ya doğru ilerlemeye başladığı görülebiliyordu. Zira önce Orta ve Doğu Avrupa ile Balkanlar Batı Eksenini tercih etmiş, daha sonra da Gürcistan ile Ukrayna, Rusya'nın kontrolünden çıkmıştı. Bu durum, Orta Asya ve Hazar Havzası'nda yaşanan renkli devrim girişimleri ile birleştirilince ABD-AB ikilisinin Rusya'yı, tıpkı Soğuk Savaş Dönemi'nde olduğu gibi çevrelemeye başladıkları anlaşılıyordu. Rusya'nın arka bahçesine dahi girmeyi başaran **Avrupa-Atlantik İttifakı** aslında büyük bir başarı elde etmiş gibi görünüyordu. Ancak, bu durum uzun sürmeyecektir.

Her şeyden önce, Ukrayna'da devrimi gerçekleştiren liderler arasında büyük çaplı kişisel problemler vardı. **Viktor Yushchenko** ile **Yulia Timoschenko**, devrimden sonra kimin hangi pozisyonu elde edeceği konusunda anlaşmazlık içerisine düştüler. Yushchenko'nun devlet başkanı, Timoschenko'nun başbakan olması da sorunları çözmedi. Zira kurulacak hükümete

kimlerin alınacağı ve devlet kurumlarına kimlerin atanacağı da iki lider arasında büyük çaplı krizlerin yaşanmasına neden oldu. Her ne kadar Ukrayna Demokrasisi, eski Sovyet Cumhuriyetleri içinde en etkin olanlarından biri olsa da, henüz yeterince gelişmiş değildi ve siyasal liderler kendi isteklerini yerine getirebilmek için meşru olmayan yollara sapıyorlardı (Samokhvalov, 2006: 257-260).

Viktor Yushchenko, Ukrayna'nın eski lideri **Leonid Kuchma** tarafından 2000 yılında Başbakanlığa atanmış bir isimdi ve Kuchma'nın otoriter devlet yönetimine aykırı politikalar uyguladığı gerekçesiyle görevden alınmıştı. Hâlbuki Yushchenko, başbakanlığı döneminde gerçekleştirdiği özelleştirmeler, kamu reformu uygulamaları ve yolsuzluğun ortadan kaldırılması amacıyla ortaya koyduğu kararlılık ile halkın sevgisini kazanmıştı (Sarıkaya, 2010: 1-10). Kuchma'nın onu görevden alması halk nezdinde büyük bir hayal kırıklığına neden olmuş ve Yushchenko'nun "**Bizim Ukrayna**" adıyla yeni bir siyasal ittifak kurması ve muhalefete geçmesiyle Ukrayna Siyaseti yeni bir boyut kazanmıştı. Leonid Kuchma'nın yolsuzluk iddiaları ile itibarının sarsılması ve 2004'te yapılacak başkanlık seçimlerinde yer almayacak olması, Yushchenko'nun cumhurbaşkanlığı umutlarını arttırmıştı.

2004'te gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı Seçimleri'nde Viktor Yushchenko'nun rakibi, Kuchma döneminde Yushchenko'dan sonra başbakanlık koltuğuna oturan ve Kuchma ile iyi anlaşan **Bölgeler Partisi** lideri Rus kökenli **Viktor Yanukovic** olmuştur. Yapılan seçimleri kazananın Viktor Yanukovic olduğu açıklansa da Yushchenko'nun itirazları ile seçim sonuçları yeniden değerlendirilmiş ve seçimlerde usulsüzlükler olduğu tespit edilerek asıl kazananın Yushchenko olduğu Ukrayna Seçim Komisyonu tarafından ilan edilmiştir. Tabii, bu durumun ortaya çıkmasındaki birincil faktör Yushchenko taraftarlarının ayaklanması ve Batı Dünyası'nın Yushchenko'ya destek vermesi olmuştur.

Seçimleri kaybettiği açıklanan Yanukovic ise anamuhalefet görevini devralmış ve AB-ABD ittifakının Viktor Yushchenko'ya verdiği desteği görerek Rusya'ya daha da yakınlaşmıştır.

Yushchenko tarafından Başbakanlığa atanan ancak Yushchenko ile bir dargın bir barışık bir siyasal figür olduğu ve ülkenin içerisine düştüğü ekonomik ve siyasal sorunları çözemediği görüldüğü halde 2005-2010 arasında 2 farklı dönemde Başbakanlık yapan Timoschenko ise,

asında çok zengin bir oligarktır ve Rus kökenlidir. **Anavatan Bloğu**'nun lideri olan Timoschenko, Leonid Kuchma'ya karşı Yuschenko'nun yanında yer almıştı. Amacı, büyük reformlar gerçekleştirerek liberal demokrat bir Ukrayna yaratabilmektir. Bunun için de Ukrayna'nın Batı'ya yaklaşarak Rusya'dan uzaklaşması gerektiğini savunuyordu. Aslında, Timoschenko ile Yushchenko'nun anlaşabildiği tek nokta Rusya karşıtlığıdır.

2005 sonrası kurulan Batı yanlısı Ukrayna Hükümeti, ilk iş olarak özelleştirmelere ve geniş çaplı kamu reformlarına girişmiş ve Rusya karşıtı çıkışlar yaparak ABD'nin takdirini kazanmaya çalışmıştır. Tabii bu arada Avrupa Birliği'nin de kapısı çalınmış ve Ukrayna'nın AB üyeliği için bir takvim oluşturulması istenmiştir. Yine, Batı yanlısı politikalar izleyen eski Sovyet Cumhuriyetleri'nden Gürcistan, Azerbaycan ve Moldova ile **GUAM** adlı bir de siyasi örgüt oluşturulmuştur. Bu örgütün kuruluş amacı **BDT**'ye bir rakip ittifak oluşturabilmektir fakat zaman içerisinde GUAM'ı oluşturan devletlerin dış politika çizgilerini uyumlaştıramamaları sonucu, bu örgüt gözden düşmüştür.

Turuncu Devrim sonrası iktidara gelen Batı yanlısı siyasi liderler AB'nin kendilerini yakın bir zaman içerisinde birlik içerisinde alacağını düşünmelerine rağmen, aynı düşüncenin AB üyesi ülkelerin halkları ve yöneticileri nezdinde geçerli olmadığını anlamaları uzun sürmeyecektir. AB, 2004 ve onun devamı olan 2007 genişlemelerinin ardından çok sayıda ekonomik ve siyasi problemle karşılaşmış ve birliğin örgütsel yapılanmasında da üstesinden kolaylıkla gelinemeyecek sorunlar ortaya çıkmıştır. Buna örnek olarak Avrupa Parlamentosu ve AB Komisyonu'nun üye sayısı konusunda yaşanan kriz ve Doğu Avrupa ülkeleri ile 2004 öncesi AB içerisinde bulunan eski üyeler arasında büyük tartışmalara neden olan ağırlıklı oy uygulaması gösterilebilir. Yine, birliğe yeni katılan ülkelerin AB'nin ekonomik yapısını sarsması ve AB fonlarının çok büyük bir kısmını kullanmaya başlaması, Doğu-Batı çatışmasını körüklemiştir. Ucuz işgücünün oldukça bol olduğu Doğu Avrupa ülkeleri AB içerisine girdikten sonra sanayi yatırımlarını kendilerine çekmiş ve uygulanan vergi avantajları, Batı Avrupa sermayesinin Doğu Avrupa'ya kaymasına neden olmuştur. Bu durum, Batı Avrupalıları daha önce hayatlarında görmedikleri kadar yüksek oranlara ulaşan işsizlik rakamları ile karşı karşıya bırakmış, aynı zamanda Doğu Avrupa'dan Batı Avrupa'ya akan ve düşük standartlarda ve maaşla çalışmaya hazır işgücü nedeniyle çalışma standartlarının düşmesi sorununu da

beraberinde getirmiştir. Kültürel anlamda Doğu Avrupa halkları ile Batı Avrupa halkları arasında zaten mevcut olan farklılıklar da siyasal ve ekonomik sorunların üzerine eklenince, Avrupa'da çok büyük bir tepki dalgası oluşmuştur.

Yukarıda anlatılanlar ışığında Ukrayna'nın durumunu düşündüğümüzde, oldukça fakir ve tamamıyla tarıma dayalı bir ekonomik yapısı olan bu ülkenin, Orta ve Batı Avrupalıların karar mekanizmalarında çok etkin olduğu AB içerisine kabul edilebilmesinin çok ama çok zor olduğu ortaya çıkmaktadır. Ukrayna'nın durumu uzun yıllardır üyeliğe kabul edilmek için bekleyen Türkiye'ye benzemektedir (Matthews, 2010).

AB, biraz da Rusya'nın burnunun dibinde elde ettiği çok önemli bir mevziyi kaybetmek istemeyen ABD'nin de baskısıyla Ukrayna ile görüşmeler yürütmüştür. Ukrayna'nın AB tarafından gelecekte üye yapılabilecek bir devlet olarak düşünülmediği, bu devletin bağımsızlığının ardından onun SSCB'nin etkisinden kurtulan Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin arasında zikredilmemesinden anlaşılabilir. AB, Ukrayna'yı bağımsızlık sonrası **Yeni Bağımsız Ülkeler** kategorisine sokmuş ve batı komşularından ayırmıştır (Solonenko, 2009: 709). Aslında, Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri kategorisinde yer alan devletlerin bir süre sonra AB'ye alınacakları bu isimlendirme farklılığı ile çok net bir biçimde ortaya konmuştur. Ukrayna, daha baştan bu sürecin dışında tutulmuştur.

Avrupa Birliği, Rusya'ya enerji konusunda bağımlı olduğu için hiçbir zaman Ukrayna'yı tam olarak desteklememiştir. Viktor Yushchenko'nun AB liderleri ile temasları ise tam bir gösteriş halini almış, kameralar önünde gerçekleştirilen el sıkışmaların aslında hiçbir öneminin olmadığı Ukrayna'nın ekonomik ve siyasal anlamda tam bir çöküş sürecine girdiği dönemlerde anlaşılabilmiştir. Son 5 yıl içerisinde Ukrayna'da AB üyelik hedefi sayesinde demokratikleşme, çoğulcu anlayış ve insan haklarına saygı konusunda birtakım ilerlemeler kaydedilmiş olsa da, Sovyet döneminin izleri hala silinebilmiş değildir. Öyle ki, azınlıklara saygı ve yolsuzlukların önlenmesi ile şeffaf yönetim anlayışı konusunda çok büyük ilerlemeler kaydedilemediği çok açık bir şekilde görülmektedir.

Ukrayna, Turuncu Devrim sonrası yaşadığı ekonomik problemlerden kurtulamamıştır. Yolsuzluklar da ayyuka çıkınca Viktor Yushchenko ve Yulia Timoschenko ittifakı da çatırdamış ve 2006'dan itibaren halk nezdindeki itibarları da azalmaya başlamıştır. Öyle ki, 2006'da Rusya

ile yaşanan enerji krizinin ardından Viktor Yanukovic başbakanlık koltuğunu Timoschenko’dan devralmayı başarmış ve Yushchenko ile hiç anlaşamamasına rağmen yaklaşık 1 yıl bu koltukta oturmayı başaramamıştır. Fakat 2007’de gerçekleştirilen Parlamento Seçimleri sonrası Yushchenko ve Timoschenko aralarındaki sorunlardan biraz olsun sıyrılıp ittifak kurmuşlar ve Yanukovic yeniden muhalefete dönmüştür. Yanukovic’in muhalefette kaldığı dönem Şubat 2010’da yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerine kadar sürecektir.

Ukrayna’da Turuncu Devrim sonrası hiçbir şeyin iyiye gitmemesi ve ekonominin içine düştüğü çıkmaz (bugün bütçe açığı %12’yi bulmuştur ve nüfusun %20’yi aşan bir kısmı açlık sınırında yaşamaktadır) 2008’de yaşanan küresel ekonomik bunalımla birleşince ülke iflasın eşiğine gelmiştir. IMF ile yapılan anlaşma sonrası gelen 16,5 milyar dolar Ukrayna’ya biraz olsun nefes aldirmiştir. Fakat giderek artan bütçe açığı, işsizlik ve yolsuzluk dalgası ülkeyi sömürmeye devam etmektedir. Bu durum, kurtuluşunu AB üyeliğine bağlayan Ukrayna’da, AB’den olumlu hiçbir mesajın gelmemesi ile de birleşince AB üyeliğini destekleyenlerin oranını %45’e kadar düşürmüştür (Simon, 2009: 367-382).

Ukrayna’da, ABD ile işbirliği içerisinde olunması politikasına gereken halk desteği de azalmaktadır. Öyle ki, bugün Ukrayna’da ülkenin NATO’ya girmesi gerektiğini savunan kişilerin toplam nüfusa oranı %20’ye kadar inmiştir (Simon, 2009) ABD’ye olan güvenin azalmasında etkili olan birkaç faktör bulunmaktadır.

Birincisi, Ukrayna’da devrimden sonra işbaşına gelen ABD yanlısı hükümetin yolsuzluklara ve ekonomik sıkıntılara bir son verememesi ve ülkenin ekonomik anlamda 2005 öncesinden daha kötü bir pozisyona sürüklenmesidir. Ukraynalılar, ABD ve AB’nin kendi ülkelerine yeterince destek olmadığına ve Rusya’nın oynadığı rolü oynayamadığına inanmaktadırlar. Bu da NATO üyeliğine ve Batı tarzı yönetim anlayışına olan desteği azaltmaktadır. Rus yanlısı medya ve sivil toplum kuruluşları da bu düşüncenin yayılmasını sağlamak için çok çaba sarf etmektedirler.

İkinci olarak, Ukraynalılar AB’nin Ukrayna’ya yardım etmemesini ve kendilerine bir üyelik perspektifi sunmamasını ABD’nin AB’ye yeterince baskı yapmamasına bağlamaktadırlar. Onlara göre, eğer ABD, AB’nin “*önce Rusya*” diyen lider ülkelerine baskı yapsaydı, Ukrayna bugün içine düştüğü pozisyonda olmayacak ve Turuncu Devrim gerçek

amacına ulaşacaktı. AB üyesi olmak Ukrayna'nın ulusal bütünlüğünü garanti edebilecek çok önemli bir faktör olarak görüldüğü için, özellikle ülkenin batısında yaşayan Batı yanlısı kesim tarafından özellikle arzulanıyor. Çünkü Ukrayna'nın batısı ile doğusu ve **Kırım**'ı da içeren güneyi arasında çok önemli düşünce ayrılıkları ve duygusal bağlıklar söz konusudur (Malek, 2009: 515-542). Zaten, ülkenin doğusu ve güneyi kendilerini Rusya ve Bağımsız Devletler Topluluğu Teşkilatı'na bağlı görürken, batısı AB'ye ve Batı'nın güvenlik şemsiyesi olan NATO'ya hemen üye olmaları gerektiğini savunmaktadır. Takdir edersiniz ki, bölgeleri arasında bu tarz görüş ayrılıkları olan bir ülke sosyal ve siyasal bütünlüğünü uzun süre koruyamaz.

Üçüncüsü, Ukraynalılar Rusya'dan uzaklaştıktan sonra bu ülkenin Ukrayna'ya yaptığı yatırımların derhal durdurulduğunu ve daha önceleri çok ucuza almakta oldukları doğalgaz fiyatlarında oldukça yüksek oranlarda zam yapıldığını görmüşlerdir. Hatta durum o kadar ileri gitmiştir ki 2006 ve 2009 yıllarında Rusya, Ukrayna'ya olan gaz akışını tamamıyla kesmiştir (<http://www.bbc.co.uk>). Bu durum, Ukrayna'nın yanı sıra Ukrayna üzerinden gaz akışı sağlanan AB üyesi ülkeleri de tedirgin etmiş ve bu ülkeler Ukrayna'ya, Rusya karşısında daha tedbirli davranmasını salık vermişlerdir. Avrupalılar, Ukrayna'nın Rusya gibi bir enerji devi karşısında asla dayanamayacağını bildikleri için kendilerini riske atmaya kalkışmamışlardır. Ukrayna, her iki kriz esnasında da Rusya'ya boyun eğmiş ve fiyat artışlarını kabul etmek zorunda kalmıştır. İşte, bu durum Ukrayna halkını Rusya'nın kendileri açısından ne kadar önemli olduğunu bir kez daha görmeye itmiştir.

Dördüncüsü, Ukraynalı yetkililerin 2008'de patlayan **Gürcistan-Rusya Savaşı** ve ardından yaşanan gelişmelerden rahatsız olmalarıdır. Bilindiği gibi Gürcistan, 2003 yılından beri Rus karşıtı **Mikhail Saakaşvili** tarafından idare edilmektedir. Tıpkı, Yushchenko gibi Batı yanlısı bir siyasetçi olan Gürcü lider tarafından yönetilen Gürcistan, Rusya'nın etkisi altındaki **Abhazya** ve **Güney Osetya** özerk bölgelerine müdahale etmeye kalkışınca, uzun zamandır Gürcistan'a büyük bir ders vermek isteyen Rusya'nın direkt müdahalesi ile karşılaşmıştır. Sonuçta, 5 gün süren kısa bir savaşın ardından Abhazya ve Güney Osetya Gürcistan'dan tamamen koparken, Rus tankları Gürcülerin başkenti Tiflis'e girmek üzereyken durmuşlardır. Bu savaş esnasında, ne NATO'nun ne de AB'nin Gürcistan'a yardımcı olamamaları, bu ülke ile çok yakın müttefik olan Ukraynalı siyasetçileri de derinden etkilemiş ve körü körüne Batı

yanlısı olan dış politika stratejilerini yeniden gözden geçirmelerine sebep olmuştur (Antonenko, 2009: 259-269).

Bu gelişmeler yaşanırken, Şubat 2010 tarihinde düzenlenecek olan cumhurbaşkanlığı seçimleri gelip çatmıştır. Cumhurbaşkanlığı Seçimleri'nin ilk turuna Batı yanlısı kanadın iki aday ile katıldığını görüyoruz. Mevcut cumhurbaşkanı Viktor Yushchenko ve başbakan Yulia Timoschenko cumhurbaşkanlığı için aday olurlarken, Rusya yanlısı kanat Bölgeler Partisi lideri Viktor Yanukovic ile temsil edilmiştir. Batı yanlısı kanadın iki aday çıkarması, tamamıyla Yushchenko ile Timoschenko'nun kişisel anlaşmazlığının sonucudur. Sonuçta, Ocak 2010'da düzenlenen seçimlerin birinci turunda Ukrayna halkı, Viktor Yushchenko'yu cezalandırmış ve son 5 yılın tüm sorumluluğunu ona yükleyerek sadece %5,45 oranında oy almasına neden olmuşlardır. Batı yanlısı kanadın diğer adayı mevcut başbakan Timoschenko da %25 civarında oy alarak seçimlerin ikinci turunda yarışmaya hak kazanırken; asıl çıkışı Yanukovic yapmış ve %36 oranında oy alarak halk nezdindeki itibarını ortaya koymuştur. Seçimlerin ikinci turunda, ilk turu kaybeden Yushchenko'nun taraftarları, her ne kadar Yushchenko istemese de, Yulia Timoschenko'ya oy vermişlerdir, fakat Viktor Yanukovic yine en fazla oy alan isim olarak Cumhurbaşkanlığı Seçimleri'ni kazanmış ve 2004'te yitirdiği koltuğa oturmayı başarmıştır. İkinci turda Timoschenko, %45,47 oranında oy alırken; Viktor Yanukovic, %48,95 oranında oy almayı başarmıştır (<http://www.bbc.co.uk>).

IV. TURUNCU DEVRİM'İN ARDINDAN UKRAYNA

Seçim sonuçlarının görülmesinin ardından seçimleri %3 civarında bir farkla kaybeden Yulia Timoschenko, seçimlerde hile yapıldığını ve bu nedenle seçimlerin yeniden düzenlenmesi gerektiğini belirtmiş ve eğer bu sonuçlar tescil edilirse taraftarları ile birlikte Kiev Sokakları'nda gösteriler düzenleyeceğini ve seçimler yenilenene kadar da bu gösterilerin süreceğini belirterek, 2004 yılındaki seçimlerin ardından yaşanan sürecin yeniden yaşanabileceği tehdidini öne sürmüştür. Fakat 2004 Seçimleri ile 2010 Seçimleri arasındaki farkı görememiştir. 2004 Seçimleri'nde Batı yanlısı kanat ilk kez Rusya'ya meydan okumuş ve bu meydan okuma ABD ve AB'den takdir ve destek görerek Yushchenko-Timoschenko Kanadı'na olumlu bir yansıma olarak geri dönmüştü. Batı İttifakı, Ukrayna'da Batı yanlısı bir hükümet iktidara gelirse,

Rusya'nın arka bahçesinde tüm Avrasya'ya örnek olabilecek bir refah ve özgürlükler kalesi oluşturulabileceğini düşünmüştü. Fakat aradan geçen 5 yılda Ukrayna'nın ekonomik, siyasal ve kültürel anlamda çok ciddi sorunlarının olduğu görülmüş ve bu devlet daha yakından incelenebilmiştir. Sonuçta, enerji arz güvenliğinin daha önemli olduğunu düşünen AB ve NATO'nun Karadeniz Havzası'na yayılabilmesi için daha erken olduğunu anlayan ABD'nin Ukrayna konusundaki tavırları değişmiş ve seçimlerden çıkacak olan sonucun saygıyla karşılanması noktasına gelinmiştir. Zaten, dikkat edilirse Şubat 2010'daki seçimin ardından hem **AGİT**'ten, hem de AB'den seçimlerin şeffaf ve demokratik bir ortam içerisinde geçtiğine ve çok büyük problemler yaşanmadığına dair açıklamalar gelmiştir. Bu gelişmeler, Timoschenko'nun yeni bir **“devrim”** tehdidinin Batı Dünyası'nda kabul görmeyeceğini gösteriyordu. Üstelik Ukrayna Muhalefeti de dağılmıştı ve 2004'teki birlik görüntüsünden çok uzaktı. Viktor Yushchenko ile Yulia Timoschenko arasındaki siyasal bağlar kısa bir zaman zarfında düzelemeyecek kadar bozulmuştu. Zaten, Yushchenko, seçimlerin ikinci turunda hiç kimseyi desteklemeyeceğini belirterek Timoschenko ile hiçbir bağının kalmadığını gözler önüne sermişti.

Tüm bu gerçeklerin farkına varan Yulia Timoschenko, birkaç hafta sonunda ayaklanma tehdidini bir yana bırakmış ve kendisini seçim sonuçlarını kabullenmek mecburiyetinde hissetmiştir. Zaten, katılım oranının %69 ile Ukrayna Tarihi'nin en düşük seviyesinde kaldığı (Levy, 2010) bu seçimlere halkın önemli bir kısmının kayıtsız kalması, Batı yanlısı kesimin umutlarının tükendiğini ve eski sisteme geri dönülmesine pek de itiraz etmeyeceklerini gösteriyordu. Çünkü Ukrayna halkının en önemli problemi NATO veya AB üyeliği değil, giderek kötüleşen ekonomik dengelerdi. Zira 2009 yılında Ukrayna Ekonomisi %15 oranında küçülmüştü (Barber, 2010).

Seçim sonuçlarının ardından iktidara gelen Viktor Yanukovic, ilk iş olarak Ukrayna'nın AB ile sürdürdüğü ilişkilere devam edeceğini ve Ukrayna'nın Avrupa'nın önemli bir parçası olduğunu açıkladı. Böylece, Ukrayna'nın Avrupa ile olan bağlarını koparmayacağını göstererek 5 yıldır Ukrayna'yı **“komşuluk politikası”** bağlamında dışarıda tutmaya çalışan AB'ye Ukrayna'nın Avrupalılığı konusunda bir mesaj vermiş oldu. Fakat AB, Ukrayna ile yalnızca Rusya'dan gelen enerji nakil hatlarının esenliği ekseninde temaslar kurmaya çalıştığı için

Yanukovic'in bu açıklaması AB makamlarında çok da etki yaratmamıştır. AB, Yanukovic iktidara geldikten sonra yalnızca ekonomik reformların gerçekleştirilmesi gerektiği yönlü açıklamalarda bulunmuştur.

Yanukovic'in asıl önemli açıklamaları NATO üyeliği ile ilgili oldu. Bilindiği gibi, Ukrayna bir süredir NATO üyesi olabilmek için girişimlerde bulunuyordu ve ABD de bu ülkeyi NATO'ya almak için uğraşıyordu. Ukrayna'nın NATO üyeliğinin önündeki en önemli engel ise Rusya'nın karşı çıkışı ve 2008 Ağustos'unda Gürcistan'da gerçekleştirdiği güç gösterisini Ukrayna'da da gerçekleştirmesi olasılığı idi. ABD nasıl Gürcistan'a yardımda bulunamadıysa, Ukrayna'ya da doğrudan yardımda bulunması imkânı yoktu ve bu nedenle Ukrayna'nın NATO üyeliği konusunda Rusya'nın üzerine fazla gitmeme politikasını benimsemişti. İşte, Yanukovic seçimleri kazandığında da Ukrayna'nın NATO üyeliği süreci bir süredir buzdolabına konmuş haldeydi. Yanukovic, gelir gelmez yaptığı ilk açıklamalardan birinde, kendi yönetimi altında Ukrayna'nın NATO ile iyi ilişkiler kuracağını ancak asla NATO'ya üye olmayacağını belirterek, Turuncu Devrim'in gerçekten sona erdiğini ortaya koymuş oldu.

Yanukovic, iktidara geldiği Şubat 2010'dan itibaren birçok kez Rusya'ya giderek **Medvedev-Putin İkilisi** ile istişarelerde bulundu. Bu görüşmelerde amaç, 2005'ten beri oldukça bozuk olan Ukrayna-Rusya İlişkileri'ni düzeltmekti. Rusya, bu noktada devreye girdi ve uzun zamandır sürüncemede olan Kırım'ın **Sivastopol Şehri**'ndeki Rus Üssü'nü görüşmelerin en ön sırasına yerleştirerek Yanukovic'in samimiyetini test etti. Tabii, bu testi yaparken Yanukovic'in halk nazarında güvenilirliğini arttıracak bir de silaha sahip olması gerektiğini biliyordu.

Rusya ile Ukrayna, Nisan 2010'da imzalanan antlaşmayla Kırım'daki Rus Deniz Üssü'nün 2017'de bitecek olan kira sözleşmesini 25 yıl daha uzattılar. Bunun karşılığında da Rusya, ekonomik anlamda çok zor durumda olan Ukrayna'nın enerji faturasında çok ciddi rahatlama sağlayacak olan bir hamle yaptı ve Ukrayna'ya satılan enerjinin fiyatında %30'luk bir indirim gitti. Yapılan antlaşma, Yushchenko ve Timoschenko'nun kontrolünde olan muhalefetin yoğun tepkilerine ve Yanukovic taraftarlarını ülkeyi satmakla suçlamalarına rağmen 450 sandalyeli Ukrayna Parlamentosu'nda 236 milletvekilinin desteğini alarak geçti ve yasalaştı (<http://en.rian.ru/world/20100427/158775967.html>). Ukrayna Başbakanı **Nikolay Azarov** da muhalefetin tepkisinin yersiz olduğunu çünkü kamuoyu araştırmalarına göre halkın

%60'ından fazlasının antlaşmayı desteklediğini belirterek referanduma gidilmeyeceğini açıkladı (<http://www.cnnturk.com>). Rus Dışişleri Bakan Yardımcısı **Andrey Denisov** da Ukrayna ile Kırım'daki Deniz Üssü'nün statüsü konusunda yapılan antlaşmanın her iki tarafın da yararına olduğunu belirterek, antlaşmanın ancak savaş veya beklenmeyen bir durumun ortaya çıkması halinde ortadan kaldırılabilceğini belirtti.

Böylece, Rusya Ukrayna'yı yeniden kontrolüne aldı ve Kırım'daki Deniz Üssü'nün kullanım süresini 2042 yılına kadar uzattı. Üssün kullanım süresinin uzatılması, Kırım Yarımadası'nda yaşayan Rus kökenli Ukrayna vatandaşlarını da oldukça mutlu etti. Zira bu bölgedeki Ruslar 1954'te SSCB kontrolündeki Ukrayna'ya bağlanan Kırım Yarımadası'nın yeniden Rusya'ya bağlanmasını arzu etmektedirler.

Kırım Yarımadası, Ukrayna'nın güneyinde yer almaktadır. 2 milyonluk nüfusunun %60'ı Rus kökenli olan bu yarımada nüfusun %25 kadarını da Ukraynalılar oluşturmaktadır. **Tatarlar**, nüfusun ancak %13'lük bir kısmını oluşturmaktadırlar. Hâlbuki Kırım Yarımadası, Tatarların anavatanıdır. Kırım Tatarları, II. Dünya Savaşı esnasında, **Naziler** ile işbirliği yaptıkları suçlaması ile **Josef Stalin** tarafından **Sibirya**'ya sürülmüşlerdir. Bu sürgün esnasında birçoğu yaşamını yitirmiş ve Sibirya'ya ulaşanlar da uzunca bir süre Kırım'a geri dönememişlerdir. Kırım Tatarları'nın anavatanlarına dönüş süreci Ukrayna'nın bağımsızlığı sonrası başlamıştır. 1990'lar boyunca yaklaşık 250.000 kadar Kırım Tatarı geri dönmüştür. Fakat yüksek işsizlik oranları, eski topraklarına el konulmuş olması ve bölgede yaşayan Ruslar ve Ukraynalılar ile yaşadıkları kültürel ve siyasal çatışmalar nedeniyle Kırım Tatarları bugün oldukça zor bir hayat sürdürmektedirler.

Kırım, 1996 yılında Ukrayna'ya bağlı özerk bir cumhuriyet haline gelmiştir. Kırım'ın kendisine ait parlamentosu ve hükümeti vardır. Fakat bu hükümet tarım, turizm ve kamu hizmetleri dışında pek de etkin çalışacak şekilde tasarlanmamıştır (<http://news.bbc.co.uk>). Açıkçası, Ukrayna Hükümeti çoğunluğu Rusların oluşturduğu bu bölgenin Ukrayna'dan kopmasından korktuğu için Kırım Hükümeti'ne fazla alan bırakmamıştır. Kırım Tatarları ise kendilerine ait bir temsil kurumu olan **Tatar Milli Meclisi**'ni oluşturmuşlardır. Kırım Tatar Milli Meclisi'nin amacı, Kırım Tatarları'nın vatandaşlık, konut, eğitim, vb. konulardaki haklarını korumaktır (Aytar, 2009).

Ukrayna Cumhurbaşkanlığı Koltuğu'na oturan Viktor Yanukovic, Rusya'nın Kırım'daki deniz üssünün kullanım süresini uzatırken, aynı zamanda Kırım'ın özerk statüsünü kuvvetlendirici reformlar yapacağını da birçok kez açıklamıştır. Bu açıklamaları yapmasının sebebi, Kırım'da giderek artan ayrılıkçılık söylemlerini ortadan kaldırmak ve Rusya'nın Kırım'ı kullanarak Ukrayna'nın iç işlerine karışmasını önlemek olarak görülebilir. Fakat Kırım'da giderek artan Rus-Ukraynalı çekişmesini nasıl önleyeceği şimdilik bilinmemektedir.

Viktor Yanukovic, cumhurbaşkanı olduktan sonra ilginç çıkışlar da yaparak, Rusya'nın yanında yer aldığı mesajını vermektedir. Örneğin, SSCB döneminde yaşanan ve milyonlarca Ukraynalı'nın hayatını kaybettiği "**Büyük Açlık Dönemi**"nin soykırım olarak değerlendirilemeyeceğini belirterek Ukraynalı milliyetçileri infiale uğratmıştır. 1932-1933 yılları arasında yaşanan ve çok sayıda Ukraynalı'nın hayatını kaybettiği bu dönem Viktor Yushchenko tarafından "soykırım" olarak değerlendiriliyordu (<http://www.cnnturk.com>).

Yanukovic, 2005-2010 arasında Ukrayna'nın en yakın müttefiki olan Gürcistan'dan Rusya tarafından resmen koparılan Güney Osetya ve Abhazya gibi bölgeleri de tanıyabileceğini belirterek uluslararası arenada gündem yaratmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Rusya'nın, Ukrayna'da büyük bir başarı elde ettiği Yanukovic'in ilk icraatlarından ve açıklamalarından anlaşılmaktadır. Yanukovic'in **Dinyeper Nehri**'nin iki yakasında yaşayan Ukraynalıları tek bir paydada birleştirmesi oldukça zor görünmesine rağmen Rusya'ya istediğini vermeye devam etmesi durumunda koltuğunu uzun bir süre koruyabileceği söylenebilir. Ukraynalılar, Batı kartına oynamış ve ne gibi sonuçlar getireceğini görmüştür. Bu nedenle bir süre daha Rusya'nın yanında yer almaya devam edebilecekleri söylenebilir.

Rusya, birkaç yıl önce "renkli devrimler" ile kaybettiği bölgeleri yeniden ele geçirmeyi başarmıştır. Ukrayna, Gürcistan'dan koparılan Abhazya ve Güney Osetya, Kırgızistan bunlardan bazılarıdır. Aynı zamanda Batı ile çok yakın ilişkileri ve bağları olan Azerbaycan ve Türkiye gibi ülkelerle Rusya arasında siyasal ve ekonomik anlamda altın bir dönem yaşamaktadır. Bu konjonktürün arka planında, ABD, AB ve Rusya'nın birbirlerinin yaşamsal

çıkarlarına dokunmamak konusunda görüş birliğine varmış olmaları gibi bir gerçek de söz konusu olabilir.

Ne olursa olsun, Karadeniz Havzası'nın en önemli ülkelerinden biri olan Ukrayna, büyük güçlerin mücadelelerinde bir piyon olarak kullanılmış ve yeniden eski sahibinin ellerine teslim edilmiştir. Bu sefer, **'turuncular'** değil **'maviler'** kazanmıştır.

KAYNAKÇA

- ANTONENKO, O. , (2009), "Towards a Comprehensive Regional Security Framework in the Black Sea Region After the Russia-Georgia War" , *Southeast European and Black Sea Studies*, v.9, n.3, pp. 259-269.
- AYTAR, N. , (2009), "Kırım Tatar Milli Hareketi" , *TURANSAM*, <http://www.turansam.org/makale.php?id=274> , Erişim Tarihi: 15.10.2010.
- BARBER, T. , (2010), "EU Urges Ukraine to Adopt Economic Reforms" , *Financial Times*, March 1.
- KARAN, C. , (2010), "Devlerin Gölgesindeki Ukrayna" , *Radikal*, 3 Mayıs.
- KUZIO, T. , (2006), "Is Ukraine Part of Europe's Future?" , *The Washington Quarterly*, , v.3, n.29, pp.89-108.
- LEVY, C. , (2010) "Opposition Leader Declares Victory in Ukraine" , *New York Times*, <http://www.nytimes.com/2010/02/08/world/europe/08ukraine.html?fta=y> , Erişim Tarihi: 11.10.2010.
- MALEK, M. , (2009), "The Western Vector of the Foreign and Security Policy of Ukraine" , *The Journal of Slavic Military Studies*, v.22, n. 4, pp.515-542.
- MATTHEWS, O. (2010), "How Europe lost Ukraine?" , *Newsweek*, January 22.
- OĞAN, S. , "Küresel Mücadelenin Yeni Rekabet Alanı: Karadeniz ve Montrö Antlaşması" , *TÜRKSAM*, <http://www.turksam.org/tr/a907.html> , Erişim Tarihi: 08.05.2010.
- ÖZKAN, E. , (2006), "Avrupa Birliği'ne Üyelik Sürecinde Baltık Ülkelerindeki Rus Azınlıklar" , *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, c.2, s.6, ss. 91-104.
- PURTAŞ, F. , (2005), "Ukrayna'daki Devrimin Tarihsel Analizi" , *Asya-Avrupa Dergisi*, sayı 2.

-
- SAMOKHVALOV, V. , (2006), “Ukraine and the Orange Revolution: Democracy or a Velvet Restoration?” , *Southeast European and Black Sea Studies*, v.6, n.2, pp.257-273.
- SARIKAYA, Y. , (2010), “Turuncuya Veda: Ukrayna'nın Kritik Seçimi” , *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, sayı 25, ss.1-10.
- SIMON, J. , (2009), “Ukraine Needs to Decide its Strategic Alignment” , *Southeast European and Black Sea Studies*, v.9, n.3, pp.367-382.
- SOLOMONENKO, I. , (2009), “External Democracy Promotion in Ukraine: the role of the European Union” , *Democratization*, v.16, n.4, pp.709-731.
- UMLAND, A. , (2010), “Ukraine's Future: The Precarious Alternatives to an EU Membership Perspective” , *Foreign Policy Journal*, <http://www.foreignpolicyjournal.com> , Erişim Tarihi: 03.09.2010.
- Pro-Moscow Yanukovich to Win Ukraine Election, (2010), <http://news.bbc.co.uk> , Erişim Tarihi: 09.05.2010.
- Regions and Territories: Crimea, (2010), <http://news.bbc.co.uk> , Erişim Tarihi: 09.05.2010.
- Russia Praises Ratification of Crimean Naval Base Deal, (2010), <http://en.rian.ru> , Erişim Tarihi: 04.05.2010.
- Russia Shuts Off Gas to Ukraine, (2009), <http://news.bbc.co.uk> , Erişim Tarihi: 08.05.2010.
- Rusya: Deniz Üssü Anlaşmasını Savaş Durdurur, (2010), <http://www.cnnturk.com> , Erişim Tarihi: 04.05.2010.
- Yanukovich: Büyük Açlık Soykırım Sayılmamalı, (2010), <http://www.cnnturk.com> , Erişim Tarihi: 04.05.2010.

OKUL GÜVENLİĞİNİN İLKÖĞRETİM OKULU ÖĞRETMENLERİNİN KAYGI, MOTİVASYON VE İŞ DOYUMU DÜZEYLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

İbrahim H. ÇANKAYA¹
Fatih TÖREMEN²
Önder ŞANLI³

ÖZET

Bu araştırmanın amacı ilköğretim okulu öğretmenlerinin algılarına göre okul güvenliğinin öğretmenlerin kaygı, iş doyumunu ve motivasyon düzeylerine etkisini araştırmaktır. Araştırmada betimsel nitelikte ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evreni 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Doğu Anadolu Bölgesi'nde Van, Elazığ ve Hakkari, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ise Şanlıurfa, Diyarbakır ve Batman il merkezlerindeki ilköğretim okullarında görev yapan sınıf öğretmenlerinden oluşmaktadır. Örneklem yöntemi olarak "oransız küme örneklem" yöntemi kullanılmıştır. Geriye dönen 2333 veri analize dahil edilmiştir. Okul güvenliği ile kaygı arasında ters yönde bir ilişkinin olduğu, iş doyumunu ve motivasyonu ile pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Öğrenci kaynaklı güvenlik daha güçlü bina güvenliği ise daha düşük bir oranda öğretmenlerin kaygı ve motivasyonu anlamlı olarak, bina güvenliği daha güçlü öğrenci kaynaklı güvenlik ise daha düşük oranda iş doyumunu anlamlı yordamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Okul Güvenliği, Güvenli Okul, Kaygı, İş Doyumu, Motivasyon

THE EFFECT OF SCHOOL SAFETY ON THE LEVEL OF SCHOOL TEACHER'S ANXIETY, MOTIVATION AND JOB SATISFACTION ABSTRACT

The aim of this research, according to the perception of the prime school teachers, is to study the effect of school safety on teacher's anxiety, job satisfaction and motivation. The universe of the study consists of the prime school teachers that work in the cities Van, Elazığ and Hakkari in the Eastern Anatolia Region, in the cities Şanlıurfa, Diyarbakır and Batman in the Southeastern Anatolia Region in 2009-2010 academic year. As the sample method, "Irretional group sample" has been used. The data which came back from 2333 teachers have been counted in the analysis. it has been seen that there is an opposite relation between school safety and teachers' anxiety and there is a meaningful and positive relation with job satisfaction and motivation. It has been determined that there is an opposite relation between the building safety and teachers' anxiety and there is a positive meaningful relation with job satisfaction and motivation. The safety risk originated from students predicts more strongly, the building safety at a lower rate predicts the level of teachers' anxiety meaningfully. The building safety predicts more strongly and the safety originated from students at a lower rate predicts the job satisfaction meaningfully. It has been determined that the student originated safety predicts more strongly and building safety predicts at a lower rate meaningfully.

Keywords: School Safety, Safety School, Anxiety, Job Satisfaction, Motivation.

¹ Arş. Gör. Dr. Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Elazığ. Ihcankaya@hotmail.com

² Doç. Dr. Zirve Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Gaziantep.

³ Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

** Bu çalışma İbrahim H. Çankaya'nın doktora tezinden geliştirilmiştir.

GİRİŞ

Dünya’da 1960 yılından sonra kent merkezlerinde bulunan okullarda meydana gelen saldırganlık içeren suçlar 4 kat oranında artarken, öğretmenlere yönelik saldırılar % 7100, narkotik içerikli suçlar % 1000, hırsızlık v.b. suçlar ise % 306 artış göstermiş, özellikle ABD başta olmak üzere batı ülkelerinde okullarda katliam düzeyine varan şiddet eylemleri ve intiharlar sık görülmeye başlanmıştır (Green,2000). Bu gelişmelere bağlı olarak son yıllarda kamuoyunda konunun giderek daha fazla tartışılması okul güvenliğini ilgi odağı haline getirmiştir (Işık,2004). 1990 yılından sonra uluslararası toplum düzeyinde okulların risk altında olduğuna daha fazla vurgu yapılarak bu durum özellikle medya ekseninde tartışılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda güvenliğin tanımlanması ve okullar açısından risk oluşturabilecek unsurların tespiti ve irdelenmesi okul güvenliği açısından önem oluşturmaktadır.

Okul güvenliği, istenmeyen öğrenci davranışlarını azaltmaya yönelik önlemlerin ve paydaşlar açısından okulu cazip hale getirmeye yönelik uygulamaların bütünü olarak değerlendirilebilir. Okul güvenliği, okul programlarını sosyal ve birey odaklı hale getirme ve bu programların düzenli yürütülebilmesi için okul - çevre işbirliğini destekleme süreci (Kermit ve Flanary,2005) olarak tanımlanmaktadır. Okul güvenliği, öğretmenlerin, çalışanların ve öğrencilerin psikolojik, duygusal ve fiziksel açıdan kendilerini rahat ve güvende hissetmeleridir (Dönmez ve Güven,2003). Okul güvenliği, temel insan hakları kapsamında öğrenci ve öğretmenlerin güvenlik haklarını kapsamaktadır. Bu nedenle okul güvenliği, sadece okul çevresi ile ilgili düzenlemeler oluşturmak ile sınırlı olmayıp, okul personeli, öğrenciler ve ailelere yönelik güçlü bir bağlılık ve bu paydaşlar arasında pozitif ilişkiler oluşturma süreci olarak ta kabul edilmektedir. Kermit ve Flanary’e (2005) göre şiddet ve zorba davranışlar kendisini okula düşük düzeyde bağlı hisseden öğrencilerin olduğu okullarda daha fazla görülmektedir. Bu bağlamda güvenli bir okul ortamı oluşturabilmenin en önemli sorumluluğu öncelikle okul yöneticilerine düşmektedir. Okul yöneticisinin en önemli rolü pozitif bir okul iklimi oluşturmak, öğrencilerin ve çalışanların bağlılığını sağlamaya çalışmak olmalıdır. Okul güvenliğinin temel amaçları arasında; öğrencilerin ruh sağlığına önem vermek, öğrencilerin ve öğretmenlerin güvenli bir ortamda olduklarını hissettirmek, öğrencilerin ve öğretmenlerin okul ortamından zevk almalarını sağlamak, okul üyelerini motive etmek ve öğrencileri geleceğe yönelik başarıya

odaklamak yer almaktadır (Baginsky, 2004). Bu hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için okulların, sosyal destek uzmanlarına, sivil toplum örgütleri ile işbirliğine, ekonomik desteğe, sosyal ve spor amaçlı faaliyetler için iyi bir altyapıya ihtiyaçları vardır. Okulların daha güvenli mekanlar olabilmeleri ve etkili hizmet sunabilmeleri için atılması gereken ilk önemli adım; okulların buldukları çevredeki yerel, sivil ve resmi örgütler ile işbirliği yapmalarına imkan veren yasal düzenlemeler oluşturmaya çalışmaktır. Okul güvenliği sadece okul içerisindeki unsurları değil aynı zamanda okulun sürekli etkileşim içerisinde olduğu toplumsal unsurlara da odaklanan bir süreç olarak değerlendirilebilir. Okul güvenliği dört temel boyuttan oluşmakta olup bu boyutlar Tablo 1’de gösterilmiştir (Schneider, Walker ve Sprague, 2000):

Tablo 1. Okul Güvenliği Kapsamı

Öğrenci Güvenliği	Başarıya odaklanmak, okul ve aile ile iletişim, pozitif değerlere sahip olmak, iyimser olmak, pozitif gelecek algısı oluşturmak, özel yeteneklerini geliştirmeye çalışmak, planlı yaşamak.
Aile Güvenliği	Çocuklara yönelik pozitif yaklaşım, çocukların ideallerini desteklemek, açık kurallara koymak ve prensiplerde tutarlı olmak, aile içi güven, aile içi sosyal aktivitelerde bulunmak aile içi şiddeti önlemek
Okul ve Okul Çevresine ait Güvenlik	Öğrenciye değer veren pozitif okul iklimi, okulda zorbalıklara karşı önlemler almak, öğrenci başarısını desteklemek, öğrenci danışmanlığına önem vermek, problem çözmeye yardımcı olmak, beklentilere uygun faaliyetlerde bulunmak, öğrencilere imkânlar sunmak, sosyal faaliyetler öğrenciyi motive etmek ve alternatifler sunmak.
Toplum Güvenliği	Sosyal desteğin olması, öğrencilere yönelik sivil toplum örgütleri işbirliği faaliyetleri, medya ve eğitim, altyapı hizmetlerinin ucuz ve yeterli olması, kültürel faaliyetler, şiddete karşı toplumsal dayanışma,

Okul güvenliği okulun etkileşim halinde olduğu toplumsal unsurları kapsamaktadır. Bu unsurlar arasında; okulların içerisinde yer aldığı çevrenin kültürel, ekonomik ve değer yapısı ile ailelerin çocuklara vermiş oldukları değer, gösterdiği ilgi veya çocukların aile içerisinde maruz kaldıkları fiziksel ve duygusal şiddet, genel olarak toplumun şiddete karşı genel tavrı yer almaktadır. Aile, okul çevresi ve toplumdan kaynaklanan sorunlar okulun risk düzeyini

doğrudan etkileyebilir. Okul güvenliği bir yönüyle de okulu geliştirme sürecidir. Bu nedenle okul güvenliği okulları olumsuz etkileyen risk faktörlerine karşı önlemler almak ve okulu geliştirmek odaklı bir cazibe anlayışını da hedeflemektedir. Bu bağlamda okul güvenliği kapsamında, sadece mevcut risklerin azaltılabilmesi değil okulun cazip hale getirilmesi de dikkate alınmalıdır. Özellikle ülkemizde okul güvenliği konusunda yapılmış lisansüstü tezlerin ve diğer araştırmaların genelde okul paydaşlarının (öğretmen ve öğrenci) güvenlik algılarının tespiti ile sınırlı olduğu görülmektedir. Sadece bireylerin güvenlik algılarının tespit edilmesi okul güvenliğinin bireysel ve toplumsal etkilerinin değerlendirilebilmesi için yeterli görülmemektedir. İnsanın sosyal bir varlık olması nedeniyle okul güvenliğinin çevre üzerindeki etkisinin başta bireyler açısından daha sonrada toplumsal açıdan yansımalarının neler olabileceği değerlendirilmelidir. Bu bağlamda literatürde yer alan araştırmalar genel olarak incelendiğinde öğretmenlerin; öğrencilerin istenmeyen davranışlarından, okul çevresinden ve toplumdaki kaynaklanan risk durumlarından olumsuz etkilendiği görülmektedir. Bu nedenle bu araştırmada okulların en önemli paydaşlarından biri olan öğretmenlerin okula yönelik güvenlik algılarının kaygı, iş doyumunu ve motivasyon düzeyi üzerindeki etkisi (yansımaları) değerlendirilmeye çalışılmıştır. Okul güvenliğinin kaygı, iş doyumunu ve motivasyonun anlamlı bir yordayıcısı olup olmadığının tespit edilmesi ve öğretmenlerin güvenlik algısı ile kaygı, iş doyumunu ve motivasyon arasındaki ilişkinin yönünün saptanması öğretmenlerin düşük mesleki doyum, düşük motivasyon ve yüksek kaygı konusundaki problemlerinin nedenlerinin tespiti ve bu konuda etkili çözümlerin önerilebilmesi için gerekli görülmektedir.

I. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın amacı ilköğretim okulu öğretmenlerinin algılarına göre okul güvenliğinin öğretmenlerin kaygı, iş doyumunu ve motivasyon düzeylerine etkisini saptamaktır. Bu amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır: Öğretmenlerin algılarına göre okul güvenliği ile öğretmenlerin kaygı, iş doyumunu ve motivasyon düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? Öğretmenlerin algılarına göre okul güvenliği kaygı, iş doyumunu ve motivasyonun anlamlı bir yordayıcısı mıdır?

II. YÖNTEM

A. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada betimsel nitelikte ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, çok sayıda elemandan oluşan evren hakkında genel yargıya ulaşmak amacıyla evrenin tümü ya da temsil yeteneği olan örneklem üzerinde yapılan çalışmadır (Karasar, 2003).

B. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evreni 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Doğu Anadolu Bölgesi'nde Van, Elazığ ve Hakkari, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ise Şanlıurfa, Diyarbakır ve Batman il merkezlerindeki ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin görüşlerinden oluşmaktadır.

C. Örneklem

Araştırmada örnekleme yöntemi olarak “*oransız küme örnekleme*” yöntemi kullanılmıştır. Evreni oluşturan her bir ildeki ilköğretim okulları birer küme olarak kabul edilmiş ve çalışma evreni içindeki bu kümelerden yeterli sayıda ilköğretim okulu tesadüfî olarak seçilerek bu okullarda görev yapan öğretmenlere ölçekler uygulanmıştır. Örneklem olarak alınan öğretmenlerin sayıları tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Örneklem Sayıları

İller	İl Merkezi İlköğretim Okulu Sayısı	İl Merkezinde İlköğretim Öğretmen Sayısı	Dağıtılan Ölçek	Dönen Ölçek
Elazığ	103	2730	700	340
Van	205	1561	1000	402
Hakkari	95	395	395	311
Diyarbakır	240	4057	1000	459
Batman	72	2150	500	301
Şanlıurfa	150	2828	1000	520
Toplam	865	15870	4595	2333

Örneklem seçilirken il merkezlerinde çalışan öğretmen sayıları göz önünde bulundurulmuş ve araştırma evreninde yer alan tüm illerde ortalama % 15 örneklem alındığı

görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin demografik özellikleri Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Cinsiyet ve Kıdem Değişkenlerine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Demografik Özellikler	F	%
Öğretmenlerin Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı		
Erkek	1339	57.4
Kadın	994	42.6
Öğretmenlerin Mesleki Kıdem Değişkenine Göre Dağılımı		
1-5 Yıl	968	41.5
6-10 Yıl	626	26.8
11-15 Yıl	381	16.3
16-20 Yıl	138	5.9
21 ve Üzeri	220	9.4
Toplam	2333	100,0

Tablo 3'te araştırmaya katılan erkek öğretmenlerin oranı % 57.4 iken, kadın öğretmenlerin oranının % 42.6 oranında olduğu görülmektedir. Kıdem değişkeni açısından hizmet yılı 1-5 yıl arasında olan öğretmenlerin oranı % 41.5 iken, 6-10 yıl arasında olanlar % 26.8, 11-15 yıl arasında olanlar % 16.3, 16-20 yıl arasında olanlar % 5.9, 21 ve yıl ve üzerinde kıdemi olanlar ise % 9.4 oranını oluşturmaktadırlar.

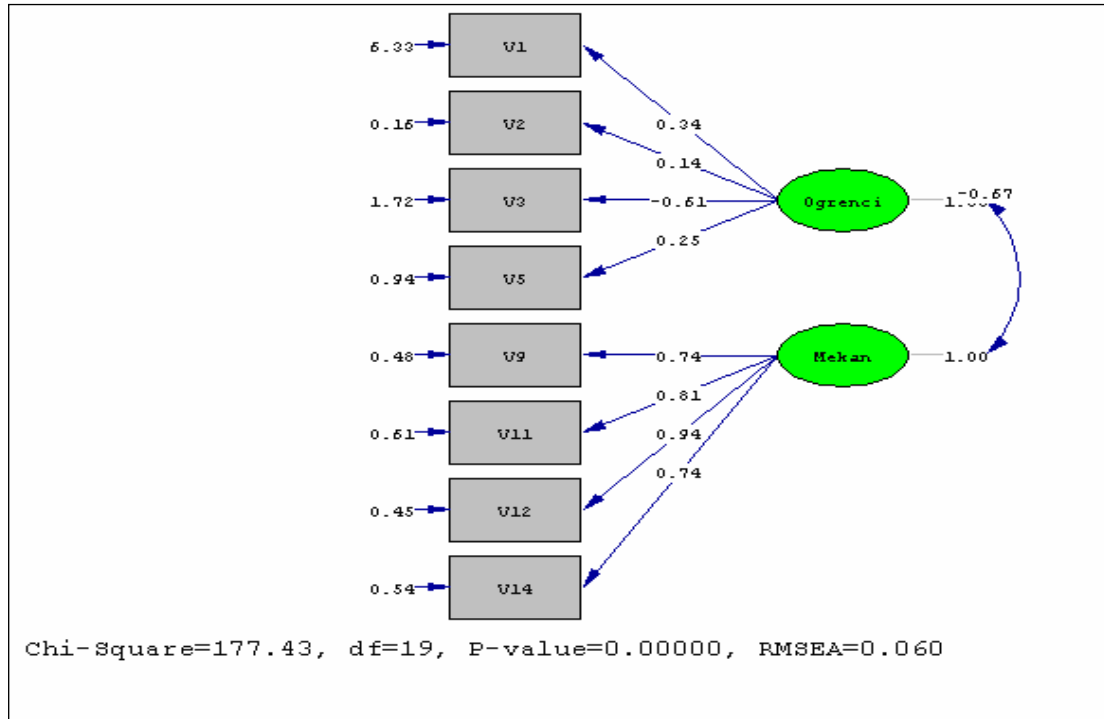
D. Veri Toplama Araçları

Araştırmada literatürde kullanılan ve gerekli izinleri alınan okul güvenliği, kaygı, iş doyumu ve motivasyon olmak üzere toplam dört mevcut ölçek kullanılmıştır.

Okul güvenliği ölçeği: Laura, Sanders, Smith (2002) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 35 maddeden ve altı boyuttan (çevre güvenliği, öğrenci güvenliği, bina güvenliği, öğrenci - personelden çekinme, olumsuzluklardan kaçınma ve okula uyumsuzluk) oluşmaktadır. Bu araştırmada ise ölçek üzerinde doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Bina güvenliği ve öğrenci kaynaklı okul güvenliği boyutlarından (1 madde) ile çevre güvenliği, öğrenci -

personelden çekinme, olumsuzluklardan kaçınma ve okula uyumsuzluk boyutları araştırmaya katılan öğretmenlerin ölçeğe vermiş oldukları cevaplar doğrultusunda faktör anlam yüklerinin ve RMSEA güvenilirlik değerinin oldukça düşük olmasından dolayı (Şimşek,2007) ölçekten çıkarılmış, ölçek maddelerinin öğrenci kaynaklı okul güvenliği ve bina (mekan) kaynaklı okul güvenliği olmak üzere iki boyut altında sıralandığı görülmüştür. Ölçek üzerinde yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçları Tablo 4’te gösterilmiştir.

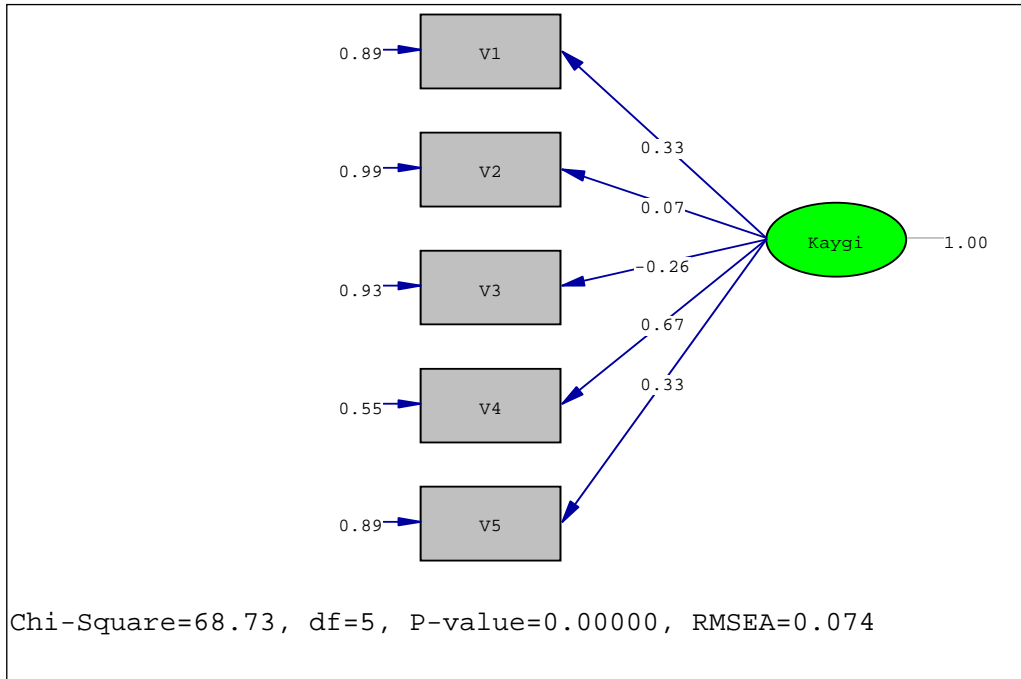
Tablo 4. Okul Güvenliği Ölçeğine Ait Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Ölçek içerisindeki (1,2,3,5.) maddeler öğrenci güvenliği boyutu, (9,11,12,14.) maddeler ise okul binası (mekan) güvenliği boyutu altında sıralanmaktadır. Ölçeğin RMSEA (güvenirlik katsayısı) değeri 0.60 düzeyinde kabul edilebilir oranda olduğu görülmektedir. Şimşek’e (2007) göre key kare değerinin standart sapmaya oranı en fazla 5 katı gibi bir değer olmalıdır. Ancak bu araştırmada ölçeğin key kare değerinin standart sapmaya oranının 9 katı gibi yüksek değerde olması ise ölçekteki örneklem sayısının fazla olmasına bağlanabilir.

Kaygı ölçeği: Goldberg tarafından (2007) yılında geliştirilmiştir. Ölçek 10 maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddeleri tek boyut altında sıralanmıştır. Bu çalışmada ise ölçek üzerinde doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Ölçekten beş madde çıkarılmış geriye kalan maddelerin orijinal kısmında olduğu gibi tek boyut altında sıralandığı görülmektedir. Ölçek üzerinde yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçları Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5. Kaygı Ölçeğine Ait Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

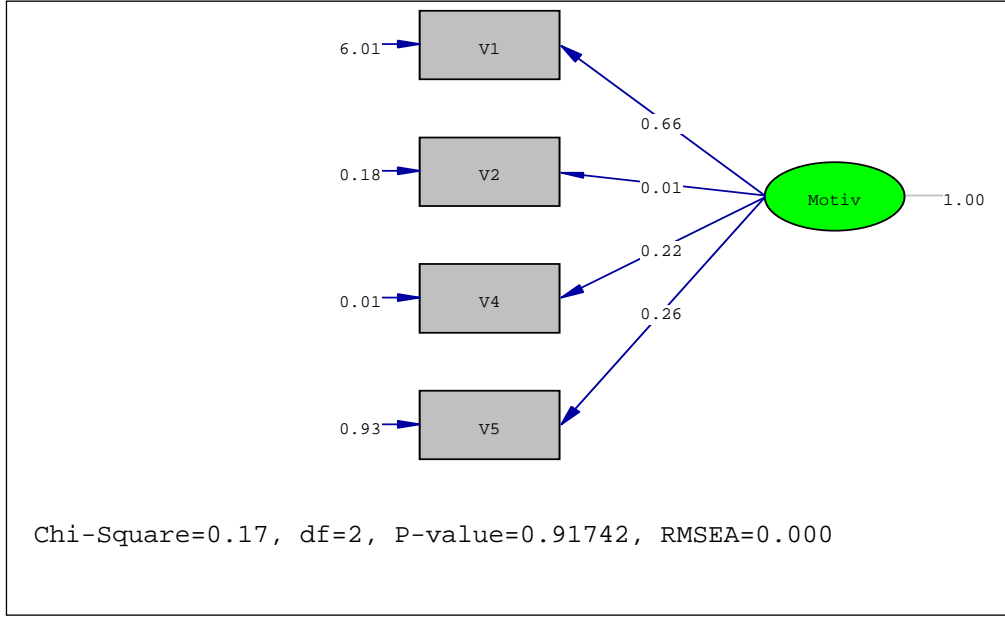

Ölçeğin RMSEA (güvenirlik katsayısı) değeri 0.74 düzeyinde kabul edilebilir oranda olduğu görülmektedir. Şimşek’e (2007) göre key kare değerinin standart sapmaya oranı en fazla 5 katı gibi bir değer olmalıdır. Ancak bu çalışmada ölçeğin key kare değerinin standart sapmaya oranının fazla olması ise ölçekteki örneklem sayısının fazla olmasına bağlanabilir.

Motivasyon ölçeği: Claud, Carolina, Frederic, vd. (2008) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 15 maddeden ve beş faktörden (iç motivasyon, dış motivasyon, düşük motivasyon, kurumsal kimlik ve normatif uyum) oluşmaktadır. Bu çalışmada ise ölçek üzerinde doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Ölçekten onbir madde çıkarılmış geriye kalan

maddelerin tek boyut altında sıralandığı görülmektedir. Ölçek üzerinde yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçları Tablo 6'da gösterilmiştir.

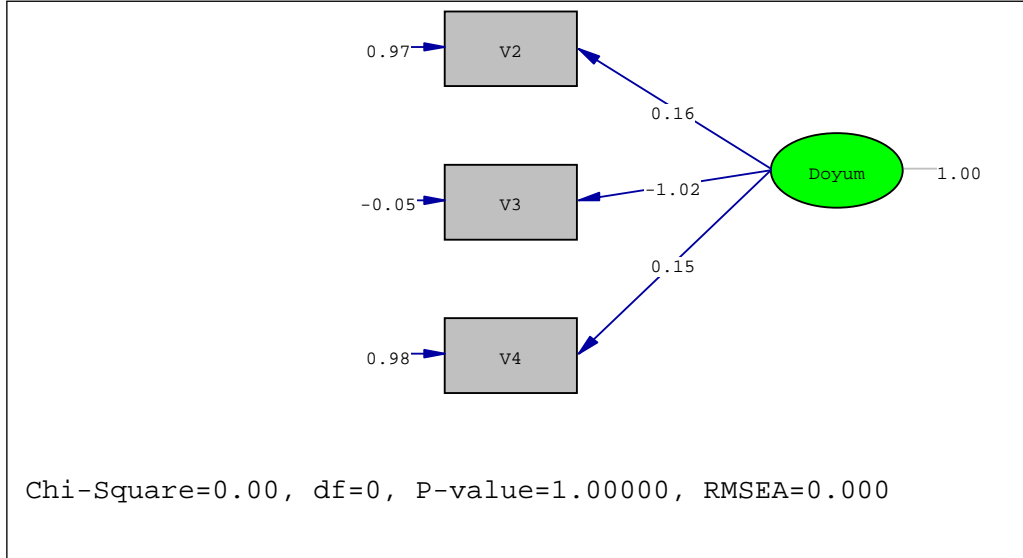
Tablo 6. Motivasyon Ölçeğine Ait Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Ölçeğin RMSEA (güvenirlilik katsayısı) ve key kare değerinin standart sapmasına oranının oldukça iyi oranlarda olduğu görülmektedir.

İş doyumunu ölçeği: Chung-Lim ve Wing-Tung (2006) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 5 maddeden ve tek faktörden oluşmaktadır. Bu araştırmada ise ölçek üzerinde doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ölçekten iki madde çıkarılmış geriye kalan maddelerin orijinalinde olduğu gibi tek boyut altında sıralandığı görülmektedir. Ölçek üzerinde yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçları Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. İş Doyumu Ölçeğine Ait Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Ölçeğin RMSEA (güvenirlik katsayısı) ve key kare değerinin standart sapmasına oranının oldukça iyi oranlarda olduğu görülmektedir. Ölçekler üzerinde yapılan doğrulayıcı faktör analizi aynı zamanda ölçek uyarlama çalışması kabul edilmektedir (Şimşek,2007). Araştırmada kullanılan ölçme araçlarının tamamı beşli “Likert” tipine benzer şekilde ölçeklenmiştir. Ölçme araçlarındaki maddelere katılma düzeyleri “Hiç Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kısmen Katılıyorum”, “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” şeklinde beş ayrı ifadeyle derecelendirilmiştir. Anketteki beşli ölçeğin değer farkının (5-1 = 4) değer yargısına (5) bölünmesiyle elde edilen 0.80’lik aralıklar, benimsenme düzeyinin sıra aralığını belirlemiştir. Buna göre, 1.00 -1.80 arasında aritmetik ortalamaya sahip olan sorulardaki sıra aralığı düzeyi “Hiç Katılmıyorum” , 1.81-2.60 arasındakiler “Katılmıyorum”, 2.61-3.40 arasındakiler “Kısmen Katılıyorum” , 3.41-4.20 arasındakiler “Katılıyorum” ve 4.21-5.00 arasındakiler “Tamamen Katılıyorum” olarak yorumlanmıştır.

E. Verilerin Analizi

Araştırmada veriler SPSS 13 paket programında analiz edilmiştir. Araştırmada kullanılan ölçekler üzerinde yapılan doğrulayıcı faktör analizleri ise Lisrel 8.50 paket

programında değerlendirilmiştir. Okul güvenliğinin alt boyutlarının öğretmenlerin kaygı, motivasyon ve iş doyumuna etkisini incelemek için çoklu doğrusal regresyon analizi ve korelasyon katsayısı hesaplanmıştır.

II. BULGULAR

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda okul güvenliği ile kaygı, iş doymu ve motivasyon arasındaki ilişkiye yönelik korelasyon değerlerine Tablo 8'de yer verilmiştir.

Tablo 8. Okul Güvenliği ile Kaygı, İş Doymu ve Motivasyon Ararsındaki Korelasyon Matrisi

	Öğrenci Kaynaklı Güvenlik	Bina Güvenliği	Kaygı	İş Doymu	Motivasyon
Öğrenci Kaynaklı Güvenlik	1 .000	.413** .000	-.499** .000	.491** .000	.481** .000
Bina Güvenliği	.413** .000	1	-.464** .000	.497** .000	.479** .000
Kaygı	-.499** .000	-.464** .000	1	-.550** .000	-.528** .000
Doym	.491** .000	.413** .000	-.550** .000	1	.883** .000
Motivasyon	.481** .000	.479** .000	-.528** .000	.883** .000	1

**P< 0.01

Yapılan çift yönlü korelasyon analizi sonucuna göre; okul güvenliğinin alt boyutunu oluşturan öğrenci kaynaklı güvenlik ile öğretmenlerin kaygı düzeyleri arasında ters yönde (-.499) bir ilişki; iş doymu (.491) ve motivasyon ile (.481) düzeyinde pozitif bir ilişki vardır. Okul güvenliğinin diğer alt boyutunu oluşturan bina güvenliği ile öğretmenlerin kaygı düzeyi arasında (-.464) düzeyinde ters yönde; iş doymu (.497) ve motivasyon düzeyi ile (.479) düzeyinde pozitif yönde bir ilişki vardır. Bu bağlamda öğretmenlerin iş doymu ve motivasyon

düzeyleri ile okul güvenliği arasında anlamlı, orta düzeyde, çift yönlü ve pozitif bir ilişkinin, kaygı ile de ters yönde bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Okulun güvenliği arttıkça kaygının azaldığı, iş doyumunu ve motivasyonun ise arttığı ve bunun yanı sıra öğretmenlerin okul güvenliği algılarına bağlı olarak iş doyumunu, motivasyonu ve kaygı düzeylerinin okul güvenliğini etkileyen risk faktörlerinden doğrudan etkilendiği söylenebilir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda okul güvenliğinin kaygıyı yordamasına ilişkin çoklu regresyon analizine ait bulgulara Tablo 9'da yer verilmiştir.

Tablo 9. Öğretmenlerin Okul Güvenliği Algılarının Kaygı Düzeyini Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcılar	B	Standart Hata	B	T	P	F	R	R ² ***
Sabit	5.075	0.60		83.950	.000			
Öğrenci Kaynaklı Güvenlik	-459	0.23	-.370***	-19.87	.000	772.323	.499	.249
Bina Güvenliği	-448	0.27	-.311***	-16.705	.000	571.746	.574	.329

***P<.001

Okul güvenliğinin alt boyutlarını oluşturan öğrenci kaynaklı güvenlik daha güçlü, bina kaynaklı güvenliği ise daha düşük düzeyde kaygıyı anlamlı yordamaktadır. Öğretmenlerin, kaygı düzeyleri üzerinde öğrenci kaynaklı risk davranışlarının okul binasından kaynaklanan risk unsurlarına göre daha fazla etkili olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Bu bağlamda kaygı açısından öğretmenlerin, okul binalarının konfor ve güvenliğine kıyasla öğrenci davranışlarından daha çok olumsuz etkilendikleri söylenebilir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda okul güvenliğinin iş doyumunu yordamasına ilişkin çoklu regresyon analizine ait bulgular Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10. Öğretmenlerin Okul Güvenliği Algılarının İş Doyumunu Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcılar	B	Standart Hata	B	T	P	F	R	R ²
Sabit	.853	0.60		83.950	.000			
Bina Güvenliği	.543	0.24	.355***	-19.87	.000	776.66	.497	.247***
Öğrenci Kaynaklı Güvenlik	.453	0.27	.345***	-16.705	.000	616.00	.588	.346***

***P<.001

Okul güvenliğinin alt boyutlarını oluşturan bina kaynaklı güvenlik daha güçlü, öğrenci kaynaklı güvenlik ise daha düşük düzeyde iş doyumunu anlamlı yordamaktadır. Öğretmenlerin, iş doyumları üzerinde okul binasından kaynaklanan güvenlik riskinin öğrenciden kaynaklanan güvenlik riskine göre daha fazla etkili olduğunu kabul ettikleri görülmektedir. Okulun fiziki donanımının (okul güvenliği, temizlik, aydınlatma, spor alanları, güvenlik kameraları) okulun cazibesini artıran önemli faktörler arasında olduğu tespiti ile karşılaştırıldığında (Işık,2004), okul güvenliği açısından okulun fiziki özelliklerinin (temizlik, aydınlatma, havalandırma, oyun alanları, spor sahaları, koridorların genişliği, sınıfların genişliği, renk) ve okul binasının konforunun iş doyumunu üzerinde daha etkili olduğu söylenebilir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda okul güvenliğinin motivasyonu yordamasına ilişkin çoklu regresyon analizine ait bulgulara Tablo 11’de yer verilmiştir.

Tablo 11. Öğretmenlerin Okul Güvenliği Algılarının Motivasyonunu Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcılar	B	Standart Hata	B	T	P	F	R	R ²
Sabit	1.494	0.60		83.950	.000			
Öğrenci Kaynaklı Güvenlik	.414	0.24	.342***	18.318	.000	703.197	.481	.232***
Bina Güvenliği	.474	0.27	.337***	18.08	.000	563.632	.571	.326***

***P<.001

Okul güvenliğinin alt boyutlarını oluşturan öğrenci kaynaklı güvenlik daha güçlü, bina kaynaklı güvenlik riski daha düşük düzeyde motivasyonu anlamlı yordamaktadır. Öğretmenlerin, motivasyonları üzerinde öğrenci kaynaklı risk davranışlarının, okul binasından kaynaklanan risklere göre daha fazla etkili olduğunu kabul ettikleri görülmektedir. İş doyumundan farklı olarak öğretmenlerin motivasyon konusunda öğrenci kaynaklı okul güvenliğini daha fazla önemsedikleri ve motivasyon üzerinde öğrenci güvenliğinin daha fazla bir etkili olduğu söylenebilir. Öğrencilerle yüz yüze olmaları ve rol modeli sorumluluğu taşımalarından dolayı öğretmenler, motivasyon konusunda iş doyumundan farklı olarak öğrencilerin davranışlarına okulun fiziki donanımına göre daha fazla önem vermektedirler.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Öğrenci kaynaklı güvenlik ile öğretmenlerin kaygı düzeyleri arasında ters yönde, iş doyumunu ve motivasyonu ile pozitif bir ilişki olduğu saptanmıştır. Okul güvenliğinin diğer alt boyutunu oluşturan bina güvenliği ile öğretmenlerin kaygı düzeyi arasında ters yönde, iş doyumunu ve motivasyonu ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Öğretmenlerin kaygı, iş doyumunu ve motivasyonu düzeyleri ile okul güvenliği arasında anlamlı, orta düzeyde ve çift yönlü bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Alanyazında yapılmış benzer araştırmalara bakıldığında; Türkmen (2005) Antalya merkezde “Orta Öğretim Kurumlarında Okul Güvenliği ile İlgili Yaşanan Sorunlar” adlı 5 genel lisede toplam 707 öğrenci üzerinde yaptığı araştırmada; öğrencilerin, akranlarından en çok fiziksel güvenlik problemleri ile (dayak, akran zorbalığı) karşılaşmaktan çekinip kaygılandıklarını ve okul binalarının mekan özelliği açısından dar, kalabalık ve yetersiz olduklarını saptamıştır. Özer (2006) Malatya İlinde “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerin Okul Güvenliğine Yönelik Algıları” adlı araştırmada, öğrencilerin okul güvenliği algıları ile güvenlik hisleri arasında pozitif bir ilişkinin olduğunu tespit etmiştir. Menacker, Ward ve Emanuel (1990) Chicago’da 3 okul üzerinde hazırlamış oldukları “okul güvenliği” konusundaki çalışmada, öğretmenlerin güvenlik algıları ile kaygı düzeyleri arasında ters yönde bir ilişki olduğunu saptamışlardır. Kapçı (2004) ilköğretim 4. ve 5. sınıfa devam eden 256 öğrenci üzerinde yapmış olduğu “İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün ve Sıklığının Depresyon, Kaygı ve Benlik Saygısıyla İlişkisi” adlı araştırmada

öğrencilerin maruz kaldıkları zorba davranışlar ile mutluluk ve benlik saygısı arasında ters bir ilişki olduğunu saptamıştır. Bu çalışmada elde edilen bulgular ile alanyazında yer alan bulgular karşılaştırıldığında; okul güvenliği ile okul paydaşlarının (öğretmen) doyum ve motivasyon düzeyleri arasında pozitif bir ilişki olduğu, kaygı düzeyi arasında ise ters yönde bir ilişki olduğu savı doğruluk kazanmaktadır. Okul güvenliğinin alt boyutunu oluşturan öğrenci kaynaklı risk davranışları ile öğretmenlerin iş doyum ve motivasyonları arasında daha güçlü ve ters bir yönde ilişki olduğu görülmüştür. Bu durum özellikle öğrenci kaynaklı istenmeyen davranışlarının öğretmenler üzerinde okul güvenliğini riske eden diğer faktörlere göre daha fazla olumsuz etkisi olduğunu göstermektedir.

Öğrenci kaynaklı güvenlik riski daha güçlü, bina güvenliği riski ise daha düşük bir oranda öğretmenlerin kaygı düzeyini anlamlı olarak yordamaktadır. Bu paralelde: Dönmez (2001) yapmış olduğu çalışmada öğretmenlerin, okul güvenliği içerisinde önem sırasına göre ilk sırada öğrenci güvenliğini, okul binasının ve çevresinin güvenliğinin ise daha sonra geldiğini vurguladıklarını saptamıştır. Bektaş (2007) İstanbul Büyükçekmece ilçesinde özel ilköğretim okul müdürü ve öğretmenleri ile resmi ilköğretim okul müdürü ve öğretmenleri üzerinde yaptığı “İlköğretim Okullarında Öğrenci Güvenliği” adlı çalışmada genel olarak öğretmen ve yöneticilerin en fazla öğrenci davranışlarının okul güvenliğini riske ettiğini saptamıştır. Baran (2008) Ankara Keçiören ilçesinde 6 lisede 84 öğretmen ve 840 öğrenci üzerinde yaptığı “Öğretmenlerin ve Öğrencilerin Görüşlerine Dayalı Olarak Okullarda Şiddet ve Okul Güvenliğinin İncelenmesi: Keçiören Örneği” adlı çalışmada, öğretmenlerin % 72.6'nın son bir yıl içerisinde okul içerisinde şiddet ve suç olaylarının gerçekleştiğini ve bu durumun öğretmenleri kaygılandırıldığını saptamıştır. Bu çalışmada elde edilen bulgular ile karşılaştırıldığında; öğretmenlerin okul güvenliği konusunda öğrenci davranışları üzerine daha fazla odaklandıkları, öğrencilerden uyumlu davranışlar göstermeleri konusunda beklenti içerisinde oldukları ve bu durumu okulun fiziksel donanımına göre daha fazla önemsedikleri görülmektedir.

Bina güvenliği riski daha güçlü, öğrenci kaynaklı güvenlik ise daha düşük oranda iş doyumunu anlamlı yordamaktadır. Benzer araştırma sonuçlarına bakıldığında, Baykan vd (1993) okul öncesi eğitim kurumlarının durum tespiti araştırmasında okul binalarının % 43.28

nin fiziksel açıdan yetersiz olduğunu saptamışlardır. Erbuğ ve Demirkan (1998) Ankara’da 58 adet ilkokul üzerinde yaptıkları “İlköğretim Yapılarında Güvenlik” adlı araştırmada, öğretmenlerin % 78’nin yangın, sel baskını gibi afetler karşısında okulların fiziki açıdan yetersiz olduğunu ifade ettiklerini saptamışlardır. Schneider, Walker ve Sprague (2000) okul güvenliği konusunda ABD’de yaptıkları çalışmada okul binalarının sağlamlığı, temizliği, aydınlatma yeterliliği, spor ve sosyal amaçlı alanların yeterliliği, acil çıkış kapıları ve güvenlik sisteminin öğretmen ve diğer personelin genel iş doyum düzeyleri üzerinde etkili olan faktörler olduğunu saptamışlardır. Öğretmenlerin, kaygı ve motivasyon konusundaki görüşlerinden farklı olarak iş doyumunda okul binalarının sağlamlığı, fiziksel donanımı, ve konforunu daha fazla önemsedikleri görülmektedir. Bu durum mekan güvenliğinin işgörenler üzerinde etkili olduğunu göstermesi açısından önemli olarak kabul edilebilir.

Öğrenci kaynaklı güvenlik daha güçlü ve bina güvenliği ise daha düşük bir oranda motivasyonu anlamlı yordamaktadır. Bu bulguya paralel olarak, Geyin (2007) İstanbul’da Anadolu yakasında bulunan 10 ilçe merkezinin 5’ den her bölgeden 2 olmak üzere toplam 10 lise üzerinde yaptığı “Genel Liselerde Okul Güvenliği Algılarının İncelenmesi” başlıklı araştırmada, öğretmenlerin okul güvenliği konusunda en fazla çekindikleri hususun öğrencilerden kaynaklanan risk davranışlar olduğu daha sonra okul binasının ve çevresinin güvenlik konusunda riskler taşıdığını bildirmiştir. Bu durumun öğretmenlerin motivasyonlarını olumsuz olarak etkilediğini ve okulların fiziki donanım açısından yetersiz olmasını öğretmenlerin risk olarak algıladıklarını bildirmiştir. Öğretmenlerin öğrencilerle sürekli yüz yüze oldukları düşünüldüğünde öğrenci kaynaklı istenmeyen davranışların okul binalarının yetersiz donanımına göre öğretmenlerin motivasyonunu olumsuz yönde daha fazla etkilediği söylenebilir. Saptanan bu bulgular doğrultusunda şu öneriler ileri sürülebilir:

- Öğretmenlerin okul güvenliği algıları ile kaygı düzeyleri arasında ters yönde bir ilişkinin, iş doyum ve motivasyon düzeyleri arasında ise pozitif bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Bu doğrultuda okullarda “*okul güvenlik ekibi*” oluşturulmalı ve bu ekip öğretmen ve öğrencilerden oluşmalı ve okulun güvenlik stratejileri bu ekibin kararları doğrultusunda hazırlanmalıdır.
- İl merkezlerinde yeni yapılacak okullar “*kampus okullar*” şeklinde planlanmalı ve

kampus alanı resim, müzik atölyeleri, spor alanları, kütüphane, internet merkezi tiyatro veya sinema salonları olan bir alt yapıya sahip olmalıdır. Bu şekilde öğretmen ve öğrencilerin okul dışı zamanları daha fazla okul kampuslarında geçirmeleri sağlanarak öğrenci kaynaklı risk davranışları kontrol altında tutulabilir.

- Okulların koridorlarını, bahçesini ve çevresini görüntüleyen güvenlik kameraları ile okul girişlerinde ve okul bahçelerinde tam yetkili olarak çalışan güvenlik görevlisi uygulamaları yaygınlaştırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- BAGINSKY, Mary; (2004), Safeguarding Children And School, Deakin University Press.
- BARAN, Gonca Karataş (2008), Öğretmenlerin ve Öğrencilerin Görüşlerine Dayalı Olarak Okullarda Şiddet ve Okul Güvenliğinin İncelenmesi: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- BAYKAN, Sezgin; Ömeroğlu, E; Şahin, F; Dereobalı, N ve Turla, Ayşe; (1993), “Türkiye’de Okulöncesi Eğitim Kurumlarının Durum Tespiti Araştırması Sonuçları”, Okulöncesi Eğitimi, s.52-57.
- BEKTAŞ, Talha (2007), İlköğretim Okullarında Öğrenci Güvenliği: Büyükçekmece Örneği: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- CHUNG-LIM, Ho;Wing-Tung, Au;(2006), “Teaching Satisfaction Scale: Measuring Job Satisfaction of Teachers”, Educational and Psychological Measurement,66, ss.172-185.
- CLAUDE, Fernet; Caroline, Senecal; Frédéric, Guay; Herbert, Marsh and Martin, Dowson; (2008), “The Work Tasks Motivation Scale for Teachers”, Journal of Career Assessment, 16, ss. 256-278.
- DÖNMEZ, Burhanettin; Güven, Mehmet; (2003), “Genel Liselerdeki Yönetici ve Öğretmenlerin Okul Güvenliğine İlişkin Görev Algıları”, Çağdaş Eğitim Dergisi, 28(304), ss. 17-26.
- DÖNMEZ, Burhanettin; (2001), “Okul Güvenliği Sorunu ve Okul Yöneticisinin Rolü”, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 7(25), ss. 63–74.

-
- ERBUĞ, Çiğdem ve Demirkan, Halime (1998), İlköğretim Yapılarında Güvenlik. 6.Ergonomi Kongresi Milli Produktivite Merkezi, Ankara.
- GEYİN, Çiğdem; (2007), Genel Liselerde Okul Güvenliği Algılarının İncelenmesi: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- GOLDBERG, Lewis. R; (2007), International Personality Item Pool, <http://ipip.ori.org/newNEOKey.htm#Anxiety> , Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2010.
- IŞIK, Halil; (2004), “Okul Güvenliği: Kavramsal Bir Çözümleme”, Milli Eğitim Dergisi, 32(164), ss. 154 – 161.
- KAPÇI, Emine Gül; (2004), “İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün Ve Sıklığının Depresyon, Kaygı Ve Benlik Saygısıyla İlişkisi”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37, ss. 1–13.
- KARASAR, Niyazi.; (2003), Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- KERMIT, Buckner and Flanary , Richard. A; (2005), Protecting Your School And Students: The Safe Schools Handbook, USA, <http://bul.sagepub.com/content/80/579/44>, Erişim Tarihi: 29.10.2010.
- LAURA, Ting; Sara, Sanders and Pamela, L, Smith; (2002), “The Teachers’ Reactions To School Violence Scale: Psychometric Properties And Scale Development”, Educational and Psychological Measurement, 62, pp. 1006-1019.
- MENACKER, Julius; Ward, Weldon and Emanuel Hutwitz; (1990), “Community Influences On School Crime And Violence”, Journal of Urban Education, 25, pp. 68-80.
- ÖZER, Niyazi (2006), İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerin Okul Güvenliğine Yönelik Algıları: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya.
- SCHNEIDER, T; Walker, Hill and Sprague, Jeffrey; (2000), Safe School Design: A Handbook For Educational Leaders- Applying The Principles Of Crime Prevention Through Environmental Design, Clearinghouse on Educational Management, University of Oregon, Eugene.

Okul Güvenliğinin İlköğretim Okulu ÖĞretmenlerinin Kaygı,
Motivasyon ve İş Doyumu Düzeyleri Üzerindeki Etkisi

İbrahim H. ÇANKAYA
Fatih TÖREMEN
Önder ŞANLI

ŞİMŞEK, Ömer Faruk; (2007), Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş, Ekinoks Yayınları,
Ankara.

TÜRKMEN, Mustafa (2004), Orta ÖĞretim Kurumlarında Okul Güvenliği İle İlgili Yaşanan
Sorunlar: On Sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış
Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.

MUHASEBE MESLEK MENSUPLARINDA STRESE NEDEN OLAN FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ: YALOVA VE BİLECİK İLLERİ ÖRNEĞİ

Mustafa ZEYTİN*

Ahmet GÖKGÖZ**

ÖZET

Günümüz iş hayatının yoğun temposu, değişen çevre koşulları ve teknolojik gelişmeler bireyler üzerinde strese yol açmaktadır. Muhasebe meslek mensupları da bir çok meslek dalında olduğu gibi stres altında faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bunun nedenleri arasında muhasebe mesleği fonksiyonlarının fazlalığı ve ilgi çevresinin genişliği söylenebilir. Bu çalışmada, Bilecik ve Yalova illerinde muhasebe mesleğini sürdüren muhasebe meslek mensuplarında strese neden olan faktörlerin ağırlık derecesinin belirlenmesi hedeflenmiştir.

Yapılan faktör analizi sonucunda uygulamaya katılan muhasebe meslek mensuplarında strese neden olan faktörler 3 grup altında toplanmış olup, bu faktörler de toplam varyansın %63'ünü açıklamaktadır. Yapılan analizler sonucunda; iş yükünün fazlalığı, tahsilatların zamanında yapılamaması, mevzuatın sık sık değişmesiyle gece gündüz çalışma zorunluluğu, meslektaşların daha ucuza defter tutması strese neden olan önemli faktörler olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe mesleği, muhasebe meslek mensubu, stres, mesleki stres.

THE ANALYSIS OF THE FACTORS LEADING TO STRESS FOR THE ACCOUNTANTS: YALOVA AND BILECIK SAMPLES

ABSTRACT

Today's busy business tempo, changing environmental conditions and the technological progresses lead to stress. Like many other professions, those who work in accounting do their job under stress. Among the reasons of such a result in this profession are the large range of job activities and interest areas. In this study, it has been aimed to identify the factors for job stress in the professions of accounting in Yalova and Bilecik.

As a result of the factor analysis, the factors leading to stress has been gathered in 3 groups. These factors explain 63% of the total variation. The excessive work load, the payments not being done on time, frequents changes in the regulations and compulsory whole day work, some accountants' keeping books at low charges are the main factors leading to stress.

Key words: The profession of accountancy, accountant, stress, occupational stress.

* Öğretim Görevlisi, Bilecik Üniversitesi, Söğüt Meslek Yüksek Okulu, mustafa.zeytin@bilecik.edu.tr

** Öğretim Görevlisi, Yalova Üniversitesi, Yalova Meslek Yüksek Okulu, agokgoz@yalova.edu.tr

GİRİŞ

Latince’de “estricia”, eski Fransızca’da “estrece” olarak geçen stres, günümüzde günlük dilde çok sık karşılaşılan bir kelimedir. Modern dünyada farklı bilimler açısından farklı anlamlara gelen ve bireyde gerilim duygusu ön plana çıkaran stresin “stringere” sözcüğünden geldiği savunulmaktadır (Eren Gümüştekin ve Gültekin, 2010:3). 17. yüzyılda felaket, bela, musibet, dert, keder, elem gibi anlamlarda kullanılmış, 18. ve 19. yüzyıllarda kavrama yüklenen anlam değişmiş ve güç, baskı, zor gibi anlamlarda objelere, kişiye, organa veya ruhsal yapıya yönelik kullanılmıştır (Baltaş ve Baltaş, 2008:304).

Stres kavramı, yazında ilk defa 1936 yılında Hans Selye’nin yaptığı bir çalışmada kullanılmıştır. Selye’ye göre; stres, bireye yapılan etkilere spesifik olmayan tepkidir (Akat vd., 1997:354).

Stres, bireyin fizik ve sosyal çevredeki uyumsuz koşullar nedeniyle, bedensel ve psikolojik sınırlarının ötesinde harcadığı gayrettir (Cüceloğlu, 1994:321). Schermerhon’a göre stres, olağanüstü talepler, sınırlamalar veya fırsatlarla yüz yüze gelindiğinde birey tarafından yaşanan bir gerilim durumudur (Pehlivan, 1995:7). Kavramsal olarak stres ise, algılanan çevresel tehditlere bireyin fiziksel ve ruhsal bir tepki verme eylemi olarak tanımlanmaktadır (Özmutaf, 2006:75).

Çin uygarlığı içinde de stresin tanımı yapılmış stres kelimesi “tehlike” ve “fırsat” kelimelerinin sembollerinin karışımı olarak ifade edilmiştir. Stres bu iki kavramı paylaşmaktadır. Streste hem aşılması gereken zorluklar, hem de bu zorluklar ve gerginlikler aşıldığında elde edilecek yeni fırsatlar ve kazançlar bulunmaktadır (Eren Gümüştekin ve Gültekin, 2010:3).

Yüksek dozda stres, bireyin strese karşı hoşgörü düzeyinin düşük olması halinde bireyde kalp hastalığı, ülser, zihinsel rahatsızlık, düşük iş performansı, üretime karşı davranışta bulunma, sabotaj, işe devamsızlık etme ve işten ayrılma gibi olumsuz davranışlara yol açabilmektedir (Balcı, 1993:315-316). Stres, örgütsel verimsizliğe, hastalıklar nedeniyle devamsızlığa, kalitenin düşmesine, endişenin artmasına, sağlık tedbirleri ile ilgili maliyetlerin artmasına neden olan bir faktördür (Gül, 2007:321). Bireyin işinde yaşadığı bu tür

rahatsızlıkların ve gösterdiği böylesi olumsuz davranışların bireye ve dolayısı ile örgütün etkililiğine olumsuz yansımaları olmaktadır (Balcı, 1993:316).

Stres, bireyler üzerinde etki yapan ve onların davranışlarını ve başka insanlarla olan ilişkilerini etkileyen bir konudur. Stres kendiliğinden oluşan bir konu olmayıp, çevrede meydana gelen değişimlerin bireyi etkilemesi sonucu oluşur ve zaman içerisinde etkisini gösterir (Güçlü, 2001:93). Şu da unutulmamalıdır; tıpkı aşırı stres gibi stresin yokluğu ya da orta düzeyin altında oluşu da bireyin üretken olmasını olumsuz yönde etkilemektedir (Balcı, 1993:316).

Stres içinde olan bir bireyde meydana gelen fizyolojik faaliyetler şu şekilde seyretmektedir (Mısırlı, 2004:121-122); kalp atışları artar, kan basıncı yükselir, terleme başlar, hızlı ve derin nefes alınır, midede asit salgılanması artar, kaslar gerilir, göz bebeklerinde büyüme görülür, ağız kurur, kan şekeri artar.

Erçen Yoğun'a (2007) göre stres süreci şu aşamalardan oluşmaktadır: Alarm aşaması stresle karşılaşılan ilk aşamadır. Bu aşamada birey stres karşısında direnme ya da kaçma kararı alır. Bu süreçte, bireyin solunum sıklığı, tansiyon, kalp atışları gibi fiziksel parametrelerinde önemli değişimler olur. Kalp atışları hızlanır, nefes alıp verme hızlanır ve kişiye bağlı olarak tansiyonu yükselir. İkinci aşama uyum/direnme aşamasıdır. Bu aşamada birey kendini toparlayarak stresin bedeninde yarattığı tahribatı gidermeye çalışır. Birey stresle başa çıktığında parasempatik sinir sistemi devreye girer ve sakinleşir. Bu aşamada kalp atışı, tansiyon durumu ve solunumu düzene girer, kas gerilimi azalır. Direnme aşamasında ise birey, stresle baş edebilmek için uğraş verir ve bu aşamada bireyin duygu ve davranışlarında değişiklikler oluşur. Uyum aşamasındaki gerilim kaynakları azalmadıkça bireyin gücü azalır ve bireyin davranışlarında ciddi derecede sapmalar oluşan hayal kırıklıklarının yaşandığı evreye geçilir. Eğer birey stresle baş edemezse, fiziksel güç tükenir ve tükenme aşamasına geçilir.

Günümüzde strese neden olan bir çok faktör bulunmaktadır. Strese neden olan faktörlere, stres kaynakları da denmektedir. İnsanların stres kaynakları, çoğu kez onların kişiliklerini ortaya çıkaran huyları, mizaçları, karakterleri ve yetenekleri olabilmektedir. Başka bir deyişle, stresin kaynağı bizzat bireyin kendi kişiliği olabilir (Eren Gümüştekin ve Gültekin, 2010:4). Stres kaynakları sadece bireysel stres kaynaklarından ibaret değildir. Örgütsel stres

kaynakları da mevcuttur. Örgütte çalışanlardan birinin yaşadığı stres diğer çalışanlara da zarar vermektedir (Dubrin, 1980; Steers, 1981). Bundan dolayıdır ki, örgütteki bir bireyde yaşanan stres, örgütün diğer bireylerinin de stres yaşamalarına neden olabilir.

Günlük hayatta stresin insan üzerindeki olumsuz etkilerini önlemek için çeşitli yöntemler uygulanmaktadır. Stresi önlemede ve yönetmede uygulanan bireysel yöntemler; dinlenme ve motivasyon, düzenli tatil yapma ve sağlık kontrolünden geçme, aerobik, egzersiz ve spor yapma, dengeli beslenme, hobiler, kişisel gelişim şeklinde sıralanabilir (Aydın, 2004:71). Karabağ'a (1999) göre ise stresten kurtulmanın yolları şöyle sıralanmıştır; yürüyüş yapmak, bir hayvan beslemek, yeni bir hobi edinmek, müzik dinlemek, masaj yaptıрма, bir arkadaşla konuşmak, bir aktivite planlamaktır. Mısırlı'ya (2004) göre ise stresi azaltmanın yolları şöyle belirtilmiştir; derin nefes alma, duruşunuzu rahatlatma, gülümseme, su içmek, rahatlamak için stresi açığa vurma, iş yaparken organize olma, olumlu düşünme ve olumlu konuşma, gerektiğinde hayır demeyi bilme, öfkeyi azaltma, başkalarına yardım etmeyi deneme, iş yükünü hafifletme, beslenmeye dikkat etme, yeterli ve düzenli uyumadır.

Günümüzde bütün bireyler az ya da çok stresle karşı karşıyadır ve stresten uzak kalmak artık imkânsızdır. Bu bağlamda her meslek belli ölçüde strese neden olmaktadır. Bunun yanında bazı meslekler az strese neden olmakta, bazıları ise daha fazla strese neden olmaktadır. Hargreaves'in (1999) çeşitli meslekler üzerinde gerçekleştirdiği bir araştırmada gardiyanlık, polis memurluğu, öğretmenlik, ambulans şoförlüğü, hemşirelik, doktorluk, itfaiyecilik, diş hekimliği, maden işçiliği, askerlik, aktörlük ve gazetecilik gibi mesleklerin en çok stresli meslekler olduğu; gökbilimcilik, güzellik uzmanlığı, çevrecilik, seracılık, kütüphanecilik, müzecilik, berberlik, spor kulübü yöneticiliği, göz doktorluğu ve din adamlığı gibi mesleklerin ise, en az stresli meslekler olduğu belirlenmiştir (Yıldırım, 2008:154).

Muhasebe fonksiyonlarının çeşitliliği ve ilgi çevresinin genişliği dikkate alındığında, muhasebecilik mesleğinin özelliği gereği; düşünsel bir faaliyete dayalı olması, devamlı dikkat gerektirmesi vb. nedenler onun stresli meslekler arasında yer almasına neden olmuştur. Bu durum muhasebe meslek elemanı açısından irdelendiğinde; özellikle çalışma ortamında yaşanan stres düzeyinin muhasebeciler üzerinde yoğun bir etki bıraktığı bilinen bir gerçektir (Yıldırım vd., 2004:2).

Hangi mesleğin daha stresli olduğunu tespit etmek için 250 meslek, mesleği icra edenler göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde; muhasebecilik mesleğinin, en stresli işler arasında 173. sırada ve stres oranı da %31,1 olarak yer aldığı görülmüştür (Robbins, 1998:653). Günümüzde böyle bir çalışmanın ülkemizde yapılması durumunda, aynı sonucu vermeyeceği açıktır. Özellikle ülkemizin stratejik konumu, yaşanan ekonomik ve politik belirsizlikler vb koşullar göz önünde bulundurulursa, muhasebecilerin daha yüksek stres oranına sahip oldukları ortaya çıkabilir (Yıldırım vd., 2004:11).

Bu çalışma, Yalova ve Bilecik illerinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensuplarında, strese neden olan faktörlerin ağırlık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla dönük olarak gerçekleştirilen bir araştırmadır.

I. LİTERATÜR TARAMASI

Literatürde farklı mesleklerde strese neden olan faktörlerin incelenmesi ekseninde bir çok çalışma bulunmaktadır. Fakat muhasebe meslek mensuplarının mesleki stres düzeyini etkileyen faktörlerin incelenmesi özelinde yapılan çalışma sayısı oldukça azdır.

Aydın'ın (2002) bankacılık mesleğinde stres kaynakları üzerine yaptığı çalışmasında, strese yol açan faktörleri şu şekilde sıralamıştır;

- Müşteri sayısından kaynaklanan iş yükü fazlalığı,
- İşlemleri yetiştirmede yaşanan zaman baskısı,
- Uzun ve belirsiz çalışma saatleri,
- Müşterilerle iletişimden kaynaklanan sorunlar,
- İşin aşırı dikkat gerektirmesi,
- Sorumlulukların ağırlığı,
- Kasanın tutmaması nedeniyle bankadan çıkamamak,
- Bilgisayar sistemindeki arızalar,
- Bilgisayar ile çalışma zorunluluğu,
- Sürekli çalan telefonlar,
- Çalışma ortamının ısı, ışık, temizlik ve dizayn sorunu,
- Dengesiz iş yükü dağılımı,

- Sosyal etkinliklere, aileye (özellikle de çocuklara) yeterince zaman ayırlamaması.
Yıldırım'ın (2008) muhasebe öğretim elemanları ve meslek mensuplarının mesleki stres düzeyi üzerine yaptığı bir araştırmada, muhasebe meslek mensupları ile muhasebe eğitimi veren öğretim elemanlarında iş stresin yüksek boyutta olduğu tespit edilmiştir.
Devine'in (1992) CPA firmalarında çalışan 1.000 meslektaş üzerinde yaptığı bir araştırmaya göre, muhasebecilerin %70'inin aşırı iş yükü nedeniyle stres içinde oldukları belirlenmiştir.

II. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Bu başlık altında çalışmanın amacı, evreni ve örneklemini, sınırlılığını, yöntemi ve çalışmada kullanılan tekniklere ilişkin bilgiler verilmiştir.

A. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, muhasebe meslek mensuplarında strese neden olan faktörlerin ağırlık düzeylerinin belirlenmesidir.

B. Araştırmanın Evreni ve Örneklemini

Bu araştırmanın evrenini, Yalova ve Bilecik illeri sınırları içerisinde faaliyet gösteren muhasebe meslek mensupları (Serbest Muhasebeci, Serbest Muhasebeci Mali Müşavir, Yeminli Mali Müşavir) oluşturmaktadır. Bu illerin özellikle seçilmesindeki amaç, sanayi ağırlıklı iller olması ve ülke ekonomisi içerisinde önemli bir yere sahip olmaları dolayısıyla, ithalat ve ihracat yapan işletmelerin yoğunluğu olup, bu kapsamda bu illerdeki meslek mensuplarının strese daha fazla maruz kalacağı düşüncesidir. Araştırma gerçekleştirilecek meslek mensuplarının seçiminde basit tesadüfî örneklem seçim yöntemi uygulanmıştır. Yalova ve Bilecik illerinin Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odaları'ndan (Mayıs 2010 tarihi itibarıyla) alınan bilgiye göre odaya kayıtlı 352 muhasebeci bulunmaktadır. Bu illerde faaliyet gösteren tüm meslek mensuplarına ulaşmanın mümkün olmadığından hareketle, seçilen basit tesadüfî örneklem kapsamında 250 meslek mensubu ile araştırma yapılması düşünülmüşse de, ancak 127 meslek mensubuna anket formları ulaştırılarak dönüşümü sağlanmıştır. Örneklem ana kütleyle %36 oranında temsil etmektedir.

C. Araştırmada Kullanılan Yöntem ve Teknik

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket formu düzenlenmiştir. Anket formları, daha sağlıklı sonuçlar alınması amacıyla, bizzat araştırmacı tarafından meslek mensuplarıyla yüz yüze görüşülerek doldurulmuştur. Uygulanan ve değerlendirmeye alınan anket sayısı 127'dir. Anket verileri istatistiksel paket programı SPSS 16.0 yardımı ile değerlendirilmiştir. Anket sonuçları tek grup t-testi'ne tabi tutularak geliştirilen hipotezlerin doğruluğu incelenmiştir. Ayrıca veri setinin faktör analizine uygun olup olmadığını test etmek için korelasyon ve KMO testleri yapılmıştır. Bu testler sonucunda veri seti faktör analizine uygun olduğu için analize tabi tutulmuştur. Ankete katılan muhasebe meslek mensuplarının soruları doğru olarak cevaplandıkları kabul edilmiş, seçilen örnek kütleinin, ana kütleiyi anlamlı olarak yansıttığı, cevap verenlerin kesinlikle yönlendirilmediği varsayılmıştır.

D. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın amaçları çerçevesinde muhasebe meslek mensupları ile yüz yüze görüşmeler, literatürde yapılan çalışmaların incelenmesi sonucu geliştirilen hipotezler şu şekildedir;

H₁ : Muhasebe mesleğinde iş yükünün fazlalığı strese neden olan önemli bir etkidir.

H₂ : Muhasebe mesleğinde tahsilatların zamanında yapılamaması strese neden olan önemli bir etkidir.

H₃ : Muhasebe mesleğinde mevzuatların sık sık değişmesi sonucu gece gündüz çalışmak zorunda kalınması strese neden olan önemli bir etkidir.

H₄ : Muhasebe mesleğinde, meslek mensubunun kendisi ve ailesine ayıracak zamanın azlığı strese neden olan önemli bir etkidir.

H₅ : Muhasebe mesleğinde meslektaşların daha ucuza defter tutması strese neden olan önemli bir etkidir.

H₆ : Muhasebe mesleğinde gelirin azlığı strese neden olan önemli bir etkidir.

H₇ : Muhasebe mesleğinde yükselmenin zorluğu strese neden olan önemli bir etkidir.

H₈ : Muhasebe mesleğindeki gelişme ve değişimleri izleyememe strese neden olan önemli bir etkidir.

H₉ : Muhasebe mesleğinde yükselmek için her düzeyde sınava girilme zorunluluğu strese neden olan önemli bir etkidir.

H₁₀: Muhasebe mesleğinde mesleki etik kuralları ile mükellefin istekleri arasında kalınması strese neden olan önemli bir etkidir.

H₁₁ : Muhasebe mesleğinde işsiz kalma korkusu strese neden olan önemli bir etkidir.

H₁₂ : Muhasebe mesleğinin toplumdaki statüsü strese neden olan önemli bir etkidir.

H₁₃: Muhasebe mesleğinde mükellefleri kaybetme korkusu strese neden olan önemli bir etkidir.

H₁₄ : Muhasebe mesleğinde gelişen muhasebe paket programlarına uyum sağlayamama strese neden olan önemli bir etkidir.

H₁₅ : Muhasebe mesleğinde alınan eğitimin yetersizliği strese neden olan önemli bir etkidir.

H₁₆ : Muhasebe mesleğinde icra edilen işin monoton ve değişime kapalı olması strese neden olan önemli bir etkidir.

III. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

Ankete katılan muhasebe meslek mensuplarının demografik özellikleri hakkındaki bilgiler tablolar yardımıyla aşağıda verilmiştir.

Tablo 1: Ankete Katılan Muhasebe Meslek Mensuplarının Unvanlarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
SM	33	26,0	26,0	26,0
SMMM	94	74,0	74,0	100,0
YMM	0	0,0	0,0	100,0
Toplam	127	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan 127 kişi unvanlarına göre incelendiğinde %26'sı Serbest Muhasebeci, %74'ü Serbest Muhasebeci Mali Müşavir olarak faaliyette bulunmaktadır. Yalova ve Bilecik illerinde faaliyet gösteren Yeminli Mali Müşavir bulunmadığı için anket yapılamamıştır.

Tablo 2: Ankete Katılan Muhasebe Meslek Mensuplarının Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kadın	28	22,0	22,0	22,0
Erkek	99	78,0	78,0	100,0
Toplam	127	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının Tablo-2’de de görüldüğü gibi %22’si kadın, %78’i erkektir.

Tablo 3: Ankete Katılan Muhasebe Meslek Mensuplarının Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Evli	108	85,0	85,0	85,0
Bekar	19	15,0	15,0	100,0
Toplam	127	100,0	100,0	

Tablo-3’de de görüldüğü gibi ankete katılanların %85’i evli, %15’i bekârdır.

Tablo 4: Ankete Katılan Muhasebe Meslek Mensuplarının Yaşlara Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
21-30	8	6,3	6,3	6,3
31-40	57	44,9	44,9	51,2
41-50	36	28,3	28,3	79,5
51-60	20	15,7	15,7	95,3
61 ve üzeri	6	4,7	4,7	100,0
Toplam	127	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların %6,3’ü 21-30 yaş arasında, %44,9’u 31-40 yaş arasında, %28,3’ü 41-50 yaş arasında, %15,7’si 51-60 yaş arasında ve %4,7’si ise 61 yaş ve üzerinde yer almaktadır.

Tablo 5: Ankete Katılan Muhasebe Meslek Mensuplarının Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Ortaöğretim	15	11,8	11,8	11,8
Ön Lisans	20	15,7	15,7	27,6
Lisans	88	69,3	69,3	96,9
Lisans Üstü	4	3,1	3,1	100,0
Toplam	127	100,0	100,0	

Araştırmaya katılanların eğitim seviyesi, %11,8'i ortaöğretim, %15,7'si ön lisans, %69,3'ü lisans ve %3,1'i de lisans üstü şeklindedir.

Tablo 6: Ankete Katılan Muhasebe Meslek Mensuplarının Aylık Gelir Durumlarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
1.000 TL'den az	10	7,9	8,1	8,1
1.001-1.500 TL arası	20	15,7	16,3	24,4
1.501-2.000 TL arası	36	28,3	29,3	53,7
2.001-2.500 TL arası	13	10,2	10,6	64,2
2.501-3.000 TL arası	18	14,2	14,6	78,9
3.001 TL ve fazlası	26	20,5	21,1	100,0
Cevapsız	4	3,1		
Toplam	127	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının gelir durumları, %8,1 1.000 TL'den az, %16,3 1.001-1.500 TL arası, %29,3 1.501-2.000 TL arası, %10,6 2.001-2.500 TL arası, %14,6 2.501-3.000 TL arası ve %21,1 3.001 TL ve fazlası şeklindedir.

Tablo 7: Ankete Katılan Muhasebe Meslek Mensuplarının Çalışma Yıllarına Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
5 yıldan az	20	15,7	15,7	15,7
6-10 yıl arası	25	19,7	19,7	35,4
11-15 yıl arası	30	23,6	23,6	59,1
16-20 yıl arası	17	13,4	13,4	72,4
21-25 yıl arası	13	10,2	10,2	82,7
26 yıldan fazla	22	17,3	17,3	100,0
Toplam	127	100,0	100,0	

Tablo-7'de de görüldüğü gibi muhasebe meslek mensuplarının %15,7'sinin 5 yıldan az, %19,7'sinin 6-10 yıl arası, %23,6'sının 11-15 yıl arası, %13,4'ünün 16-20 yıl arası, %10,2'sinin 21-25 yıl arası ve %17,3'ünün ise 26 yıldan fazla tecrübeye sahip olduğu şeklindedir.

Tablo 8: Ankete Katılan Muhasebe Meslek Mensuplarının Çalışma Şekillerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Bağımsız	116	91,3	91,3	91,3
Şirkete Bağlı	7	5,5	5,5	96,9
Bir Muhasebecinin Yanında	4	3,1	3,1	100,0
Toplam	127	100,0	100,0	

Araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının %91,3'ü bağımsız, %5,5'i şirkete bağlı ve %3,1'i bir muhasebecinin yanında çalıştığı görülmektedir.

Muhasebe meslek mensuplarında strese neden olan faktörlere ilişkin test sonuçları Tablo-9'da verilmiştir. Hipotezleri test etmek amacıyla "tek grup t-testi" kullanılmış olup, $\alpha = 0,05$ ve test değeri olarak ortak değer olan -3- alınmıştır.

Tablo 9: Muhasebe Mesleğinde Strese Neden Olan Faktörler İle İlgili Hipotezlerin t-testi Tablosu

	N	Ortalama	Standart Sapma	t değeri	P	Sonuç
SF1	124	4,2419	,91395	15,132	,000	Kabul
SF2	124	4,2258	1,13222	12,056	,000	Kabul
SF3	122	4,2213	,84806	15,907	,000	Kabul
SF4	123	3,7886	1,14700	7,625	,000	Kabul
SF5	122	3,8607	1,35033	7,040	,000	Kabul
SF6	122	3,3607	1,25353	3,178	,002	Kabul
SF7	123	2,7642	1,44336	-1,812	,073	Ret
SF8	121	3,0496	1,30289	,419	,676	Ret
SF9	123	2,8618	1,53284	-1,000	,319	Ret
SF10	123	3,2195	1,44027	1,690	,094	Ret
SF11	122	2,0984	1,20885	-8,238	,000	Kabul
SF12	123	2,5447	1,35654	-3,722	,000	Kabul
SF13	121	2,2479	1,33717	-6,187	,000	Kabul
SF14	123	1,9919	1,30256	-8,584	,000	Kabul
SF15	122	2,0246	1,24955	-8,622	,000	Kabul
SF16	120	2,4083	1,34412	-4,822	,000	Kabul

Not: Anketin ölçeği; (1) Hiç stres yaratmıyor, (2) Az derecede stres yaratıyor, (3) Orta derecede stres yaratıyor, (4) Yüksek derecede stres yaratıyor, (5) Çok yüksek derecede stres yaratıyor şeklindedir. Anketteki faktörler gereksiz tekrardan kaçınmak amacıyla SF1, SF2 şeklinde kod verilmiştir. Ayrıca uygulanan anket formu Ek-1’de verilmiştir.

Tablo-9’da da görüldüğü gibi araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarında strese neden olan faktörler ile ilgili hipotezlerden 4 tanesi ret edilmiştir. Diğer hipotezler kabul edilmiştir. Test sonuçlarına göre “iş yükünün fazlalığı”, “tahsilatların zamanında yapılamaması”, “mevzuatın sık sık değişmesiyle gece gündüz çalışma zorunluluğu”, “kendisine, ailesine ayrılacak zamanın azlığı”, “meslektaşların daha ucuza defter tutması”, “gelirin azlığı”, “işsiz kalma korkusu”, “mesleğin toplumdaki statüsü”, “mükellefleri kaybetme korkusu”, “gelişen muhasebe paket programlarına uyum sağlayamama”, “alınan eğitimin yetersizliği” ve “yapılan işin monoton ve değişime kapalı olması” muhasebe mesleğinde strese neden olan önemli faktörlerdir.

Bunun yanında “meslekteki gelişme ve değişimleri izleyememe”, “meslekte yükselmenin zorluğu”, “meslekte yükselmek için her düzeyde sınava girilme zorunluluğu” ve “mesleki etik kuralları ile mükellefin istekleri arasında kalınması” istatistiki analizleri sonucu önemli faktör olarak görülmemiştir.

Tablo 10: KMO ve Bartlett Testi Tablosu

Kaiser-Meyer-Olkin	Örnekleme Yeterlilik Testi	0,808
Bartlett Testi	Ki-Kare	994,239
	sd	120,000
	Anlamlılık	0,000

Faktör analizine geçmeden önce ilgili verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını test etmek için KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) testi yapılmıştır. Yapılan analizde KMO değeri 0,808 olarak bulunmuştur. Bulunan bu değer olması gereken minimum değer olan 0,50’nin üzerinde çıktığı ve 1’e yakın olduğu için verilerin faktör analizine uygun bir veri seti olduğunu göstermektedir. Anlamlılık değeri (sig) 0 çıkmıştır. Bunun anlamı bu veri seti ile faktör analizi yapılabilmektedir.

Tablo 11: Anti-Image Korelasyon Tablosu

	SF1	SF2	SF3	SF4	SF5	SF6	SF7	SF8	SF9	SF10	SF11	SF12	SF13	SF14	SF15	SF16
SF1	,718^a	-,152	-,071	-,474	,234	-,146	-,099	-,050	-,085	-,186	-,052	-,029	,141	,242	-,253	-,006
SF2	-,152	,650^a	-,403	,197	-,483	,128	-,209	,031	,193	-,098	,145	,145	-,084	-,162	-,005	,130
SF3	-,071	-,403	,610^a	-,348	,208	-,047	,055	-,169	-,104	,162	-,137	-,110	,045	,067	,082	,073
SF4	-,474	,197	-,348	,627^a	-,184	-,128	-,016	,135	,132	-,070	,092	,041	-,012	-,127	,117	-,190
SF5	,234	-,483	,208	-,184	,701^a	-,424	,148	-,161	-,288	-,220	-,077	-,127	,117	,150	-,058	,138
SF6	-,146	,128	-,047	-,128	-,424	,816^a	-,211	-,227	,232	,169	-,042	-,032	-,091	-,012	,007	-,008
SF7	-,099	-,209	,055	-,016	,148	-,211	,832^a	-,191	-,365	,093	-,181	-,378	,151	-,209	,224	-,050
SF8	-,050	,031	-,169	,135	-,161	-,227	-,191	,896^a	-,194	-,307	,132	,188	-,111	-,030	-,073	-,069
SF9	-,085	,193	-,104	,132	-,288	,232	-,365	-,194	,875^a	-,181	,046	,055	-,107	-,112	-,017	-,102
SF10	-,186	-,098	,162	-,070	-,220	,169	,093	-,307	-,181	,878^a	-,207	-,033	-,003	,077	-,018	-,050
SF11	-,052	,145	-,137	,092	-,077	-,042	-,181	,132	,046	-,207	,862^a	,055	-,507	-,014	,002	-,127
SF12	-,029	,145	-,110	,041	-,127	-,032	-,378	,188	,055	-,033	,055	,757^a	-,276	,222	-,332	,107
SF13	,141	-,084	,045	-,012	,117	-,091	,151	-,111	-,107	-,003	-,507	-,276	,847^a	-,351	,044	-,008
SF14	,242	-,162	,067	-,127	,150	-,012	-,209	-,030	-,112	,077	-,014	,222	-,351	,800^a	-,663	-,060
SF15	-,253	-,005	,082	,117	-,058	,007	,224	-,073	-,017	-,018	,002	-,332	,044	-,663	,804^a	-,275
SF16	-,006	,130	,073	-,190	,138	-,008	-,050	-,069	-,102	-,050	-,127	,107	-,008	-,060	-,275	,914^a

Faktör analizine başlamadan önce muhasebe meslek mensuplarında strese neden olan faktörlerin kendi aralarında korelasyonu incelenmiş ve Tablo-11'de görüldüğü gibi bazı

faktörler arasında yüksek derecede korelasyon olduğu görülmektedir. Faktörlerin (a) değerlerine bakıldığında hepsinin %50'nin üzerinde olduğu için faktör analizi bakımından her bir maddenin açıklayıcılığı iyi durumdadır.

Yapılan faktör analizi sonucu Tablo-12'de görüldüğü gibi muhasebe meslek mensuplarında strese neden olan faktörleri 3 grup altında toplamak mümkün olmuştur.

Tablo 12: Toplam Varyans Açıklama Tablosu

Faktörler	İlk Öz Değer			Ortaya Çıkan Faktörlerin Toplam Yükleri		
	Toplam	Varyans Yüzdesi	Kümülatif Yüzde	Toplam	Varyans Yüzdesi	Kümülatif Yüzde
1	6,362	39,761	39,761	6,362	39,761	39,761
2	2,396	14,974	54,735	2,396	14,974	54,735
3	1,391	8,693	63,427	1,391	8,693	63,427
4	,938	5,862	69,289			
5	,831	5,192	74,481			
6	,689	4,308	78,789			
7	,616	3,851	82,640			
8	,593	3,705	86,345			
9	,435	2,719	89,064			
10	,393	2,457	91,521			
11	,359	2,242	93,763			
12	,295	1,844	95,607			
13	,238	1,485	97,092			
14	,217	1,357	98,449			
15	,148	,925	99,375			
16	,100	,625	100,000			

Analiz sonucu 3 faktör oluşturulmuş ve bu faktörler de toplam varyansın %63'ünü açıklamaktadır. En fazla birinci faktör açıklamıştır.

Tablo 13: Matris Bileşenleri Tablosu

	Bileşenler		
	1	2	3
SF5	,554		
SF6	,586		
SF7	,764		
SF8	,789		
SF9	,789		
SF10	,690		
SF11	,715		
SF12	,553		
SF13	,743		
SF14	,752		
SF15	,757		
SF16	,626		
SF1		,537	
SF2		,474	
SF3		,626	
SF4			,595

Tablo-13’de görüldüğü gibi faktör analizi sonucu uygulamaya katılan muhasebe meslek mensuplarında strese neden olan faktörler 3 grup altında toplanmış olup, bu faktörler de Tablo-12’de görüldüğü gibi toplam varyansın %63’ünü açıklamaktadır. Oluşturulan gruplar arasında en fazla açıklayıcılığa sahip birinci gruptur. En fazla açıklayıcılığı olan birinci grup, “meslektaşların daha ucuza defter tutması”, “gelirin azlığı”, “meslekte yükselmenin zorluğu”, “meslekteki gelişme ve değişimleri izleyememe”, “meslekte yükselmek için her düzeyde sınava girilme zorunluluğu”, “mesleki etik kuralları ile mükellefin istekleri arasında kalınması”, “işsiz kalma korkusu”, “mesleğin toplumdaki statüsü”, “mükellefleri kaybetme korkusu”, “gelişen muhasebe paket programlarına uyum sağlayamama”, “alınan eğitimin yetersizliği” ve “yapılan işin monoton ve değişime kapalı olması” gibi faktörleri içermektedir. İkinci grupta, “iş yükünün fazlalığı”, “tahsilatların zamanında yapılamaması” ve “mevzuatın sık sık değişmesiyle gece gündüz çalışma zorunluluğu” faktörleri; üçüncü grupta ise “kendisine, ailesine ayrılacak

zamanın azlığı” faktörü yer almaktadır. Faktör analizi ile belirlenen 16 faktör, anlamlı 3 faktöre indirgenmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Günümüzde bütün bireyler az ya da çok stresle karşı karşıyadır ve stresten uzak kalmak artık imkânsızdır. Bu bağlamda her meslek belli ölçüde strese neden olmaktadır. Bunun yanında bazı meslekler az strese neden olmakta, bazıları ise daha fazla strese neden olmaktadır. Muhasebe fonksiyonlarının çeşitliliği ve ilgi çevresinin genişliği dikkate alındığında, muhasebecilik mesleğinin özelliği gereği; düşünsel bir faaliyete dayalı olması, devamlı dikkat gerektirmesi vb. nedenler onun stresli meslekler arasında yer almasına neden olmuştur. Bu durum muhasebe meslek elemanı açısından irdelendiğinde; özellikle çalışma ortamında yaşanan stres düzeyinin muhasebeciler üzerinde yoğun bir etki bıraktığı bilinen bir gerçektir (Yıldırım vd., 2004:2).

Halen Yalova ve Bilecik illerinde faaliyet gösteren 127 muhasebe meslek mensubu üzerinde yapılan anket çalışmasında muhasebe meslek mensuplarında strese neden olan faktörlerin önem derecesi tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan bu çalışmada, muhasebe mesleğinde strese neden olduğu düşünülen 16 faktörün, istatistiki olarak ortalamalarına bakıldığında muhasebe mesleğinde strese neden olan en önemli faktörler önem sırasına göre şunlardan oluşmaktadır;

- İş yükünün fazlalığı,
- Tahsilatların zamanında yapılamaması,
- Mevzuatın sık sık değişmesiyle gece gündüz çalışma zorunluluğu,
- Meslektaşların daha ucuz defter tutması,
- Kendisine, ailesine ayrılacak zamanın azlığı,
- Gelirin azlığı faktörleri oluşturmaktadır.

Anket sonuçlarına göre muhasebe mesleğinde strese neden olan faktörlerden en önemsiz görülenler, “gelişen muhasebe paket programlarına uyum sağlayamama”, “alınan eğitimin yetersizliği” ve “işsiz kalma korkusu” faktörleridir.

KAYNAKÇA

- AKAT, İ., G. BUDAK ve G. BUDAK (1997), *İşletme Yönetimi*, İzmir.
- AYDIN, Ş. (2004) “Örgütsel Stres Yönetimi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.VI, S.3,İzmir
- AYDIN PEHLİVAN, İ. (2002), *İş Yaşamında Stres*, Ankara: Pegem A Yayınları
- BALTAŞ, Z. ve A. BALTAŞ (2008), *Stres ve Başa Çıkma Yolları*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 25. Basım.
- BALCI, A. (1993), “Üniversite Öğretim Elemanının İş Stresi Örneği”, *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt 26, Sayı 1.
- CÜCELOĞLU, D. (1994), *İnsan ve Davranış Psikolojisinin Temel Kavramları*, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- DEVINE, N.E. (1992), *CPAs and the future: what's in the cards?* , Outlook, 59/4:6-13.
- DUBRIN, A. (1980), *Effective Business Psychology*, Virginia: Reston Pub.Com.Inc.
- EREN GÜMÜŞTEKİN, G. ve F. GÜLTEKİN (2010), “Stres Kaynakları İle Kariyer Yönetimi Etkileşimi: Borsa Aracı Kurum Çalışanları Üzerinde Bir Uygulama”, *Akademik Bakış Dergisi*, <http://www.akademikbakis.org/20/02.pdf> (Erişim Tarihi: 24.06.2010)
- GÜÇLÜ, N. (2001), “Stres Yönetimi”, *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C.XXI, S.1, s.91-109.
- GÜL, H. (2007), “İş Stresi, Örgütsel Sağlık ve Performans Arasındaki İlişkiler: Bir Alan Araştırması”, *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Aralık.
- KARABAĞ, A. (1999), *Sekreterin Kılavuzu*, İstanbul: Akba Yayıncılık,
- MISIRLI, İ. (2004), *Genel ve Teknik İletişim*, Ankara: Detay Yayıncılık, 2. Baskı.
- ÖZMUTAF, N. M. (2006), “Örgütlerde İnsan Kaynakları ve Stres: Ampirik Bir Yaklaşım”, *Ege Üniversitesi Su Ürünleri Dergisi*, C.XXIII, S.1-2, s.75-81.
- PEHLİVAN, İ. (1995), *Yönetimde Stres Kaynakları*, Ankara: Personel Geliştirme Merkezi Yayınları.
- STEERS, R. (1981), *Introduction to Organizational Behavior*, Scot, Foresman and Company, Illinois.

- YILDIRIM, S. (2008), “Muhasebe Öğretim Elemanları ve Meslek Mensuplarının Mesleki Stres Düzeyi Üzerine Bir Araştırma”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı 38, Nisan.
- YILDIRIM, O., F. TEKTÜFEKÇİ ve Y.C. ÇUKACI (2004), “Modern Toplum Hastalığı: Stres ve Muhasebe Meslek Elemanı Üzerindeki Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 9, Sayı 2.
- YOĞUN ERÇEN, A.E. (2007), “Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri: Mersin İlinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme”, *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 34.

Ek-1: Anket Örneği

Sayın Muhasebe Meslek Mensubu,

Bilecik ve Yalova İllerinde Faaliyet Gösteren Muhasebe Meslek Mensupları üzerinde, muhasebe mesleğinde strese neden olan faktörlerin önem derecesini tespit etmeye yönelik bir araştırma yapıyoruz. Akademik amaçlı yapılan bu çalışmaya vereceğiniz destek bizler için önemlidir. Bulgu ve sonuçların akademik dergilerde yayınlanması planlanmaktadır. Anketimize katılarak çalışmamıza katkıda bulunacağınızı umar, teşekkür ederiz. Saygılarımızla...

1. Genel ve Demografik Sorular

- Muhasebe Meslek Mensubu Olarak Unvanınız:

() SM () SMMM () YMM

- Cinsiyetiniz:

() Kadın () Erkek

- Medeni Haliniz:

() Evli () Bekar

- Yaşınız:

() 21-30 () 31-40 () 41-50

() 51-60 () 61 ve üzeri

- Eğitim Düzeyiniz

() Ortaöğretim () Ön Lisans () Lisans () Lisansüstü

- Gelir Düzeyiniz (TL cinsinden)

- () 1.000'den az () 1.001 – 1.500 () 1.501 – 2.000
() 2001 – 2.500 () 2501 – 3.000 () 3.000'den fazla

- Meslekteki Yılıınız:

- () 5 yıldan az () 6 – 10 yıl arası () 11 – 15 yıl arası () 16 - 20 yıl arası
() 21 – 25 yıl arası () 26 yıldan fazla

- Çalışma Şekliniz:

- () Bağımsız () Şirkete bağlı () Bir muhasebecinin yanında.

2. Aşağıda yer alan her bir faktörün sizde stres yaratma derecesini, ilgili yere X yazmak suretiyle belirtiniz.

No	FAKTÖRLER	(1) Hiç Stres Yaratmıyor	(2) Az Derecede Stres Yaratıyor	(3) Orta Derecede Stres Yaratıyor	(4) Yüksek Derecede Stres Yaratıyor	(5) Çok Yüksek Derecede Stres Yaratıyor
1	İş yükünün fazlalığı					
2	Tahsilatların zamanında yapılamaması					
3	Mevzuatın sık sık değişmesiyle gece gündüz çalışma zorunluluğu					
4	Kendisine, ailesine ayrılacak zamanın azlığı					
5	Meslektaşların daha ucuza defter tutması					
6	Gelirin azlığı					
7	Meslekte yükselmenin zorluğu					
8	Meslekteki değişme ve gelişmeleri izleyememe					
9	Meslekte yükselmek için her düzeyde sınava girilme zorunluluğu					
10	Mesleki etik kuralları ile mükellefin istekleri arasında kalınması					
11	İşsiz kalma korkusu					
12	Mesleğin toplumdaki statüsü					

13.	Mükellefleri kaybetme korkusu					
14.	Gelişen muhasebe paket programlarına uyum sağlayamama					
15.	Alınan eğitimin yetersizliği					
16.	Yapılan işin monoton ve değişime kapalı olması					

EĞİTİM KURUMLARINDA YÖNETSEL VE BİREYSEL KRİZE MÜDAHALENİN PLANLANMASI VE EĞİTİMİ

Yener ÖZEN¹

ÖZET

Bu çalışmada, kriz kavramının farklı kurumlar açısından ele alınmasının ortaya çıkardığı farklılıktan hareketle ve alanyazından yararlanarak, okullar açısından kriz kavramı ve temel özellikleri, krizlere etkili müdahale için okullarda gerçekleştirilmesi gereken hazırlık çalışmaları üzerinde durulmuştur. Çalışmada Türkiye’de eğitim kurumlarında ortaya çıkan ve basına yansıyan örnekler aracılığıyla da krize yol açan nedenler üzerinde saptamalar yapılmıştır. Okul yönetimlerinin krizlere yönelik hazırlıklar arasında bir krize müdahale takımı kurmak ve yetiştirmek, müdahale planı hazırlamak ve uygulamak için de hazırlıklı olmaları gerektiği belirtilmiştir. Bu hazırlıkların kurumlara özgü boyutları olduğu denli, genel ve tüm kurumlarca paylaşabilecek ortak boyutları da bulunmaktadır. Yine okulların krizlere müdahale planlaması ve uygulaması sırasında, yerel, bölgesel ve ulusal düzeydeki planlama ve uygulamaları dikkate alan eşgüdümlü bir çalışma göstermeleri de etkili bir kriz müdahalesi için zorunludur. Günlük yaşamda, karşılaşılan olumsuzlukların üstesinden gelme çabaları bireyleri zor bir savaşıma iter. Bu savaşımın sonunda eğer birey sorunların üstesinden gelecek psikolojik dinginliğe sahip değilse; psikolojik yıkım başlar ki bunun en son noktası bilişini ve kendini yok etmeye götüren Psikolojik krizdir. Bu çalışmada böyle kriz anlarında danışmanların ne yapacağına dair yeni bir bilişsel model önerisi kurgulanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kriz, Krize Müdahale, krize müdahale planlaması

MANAGERIAL PLANNING AND TRAINING EDUCATORS AND INDIVIDUAL CRISIS INTERVENTION

ABSTRACT

In this study, the concept of crisis and its basic characteristics for schools, preparations and effective intervention to crises that schools may face were discussed. In the study, the causes of crisis were defined by giving examples of crisis occurred in schools and published in media in Turkey. It was emphasized that establishing a Crisis Intervention Team (CRT) and training them, preparing Crisis Intervention Plan and being ready to implementing the plan are among the preparations of school administrators’ to crisis. There are common aspects of the preparations for crisis that can be shared by different organizations as well as unique aspects for organizations. During the intervention and implementation of crisis plans by school administrations, it is a necessity to communicate and coordinate with the plans and implementations of local, regional and national level. It is a hard struggle for individuals to overcome the daily life issues. At the end a psychological distruction occurs if a person lacks of psychological camness to conquer his or her problems. The last point is a psychological crisis that will later be destroying the individual’s himself. In this study a view cognitive model is developed to help counsellors decide what to do in case of a crisis.

Key Words: Crisis, Crisis Interference, crisis intervention planning

¹ Yrd. Doç.Dr., Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik ABD
yenerozen@erzincan.edu.tr

GİRİŞ

Günlük yaşamda yabancı olmadiğımız bir kavram olan kriz sözcüğü, ekonomik kriz, sinir krizi, kalp krizi gibi kullanımlarıyla dilimize girmiştir. İnsanlarda geleceğe ilişkin olarak belirsizliğin yarattığı güvensizlik, önemli bir gerginlik ve korku kaynağıdır. Bu güvensizlik ve korku durumunu azaltmaya yönelik olarak gösterilen tepkiler arasında gülünç görünebilecek kadar trajik bir durumu ortaya koyanlar da bulunmaktadır. Bireyler gelecekte ortaya çıkabilecek olumsuzlukları engelleyebilmek ya da ona yön verebilmek isteğiyle kahve falından yıldız falı, büyü çeşitleri, burçlar ve Tarot'a kadar ilkel ve günümüz dünyasının sahip olduğu bilimsel bilgi birikiminden uzak pek çok yolu denemiş ve denemeye devam etmektedir. Planlama, bir örgütün yenileşme araçlarından biri olduğu kadar, dengesizlik durumları için örgütün direnç gösterme gücünü artıran bir araç olarak da kullanılabilir. Bu noktada, örgüt yaşamını tehdit eden olağandışı durumların denetim altında tutulması ve etkisinin azaltılması da kriz planması ve kriz yönetimi etkinliklerinin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesine bağlı olacaktır. Planlama, geleceğe yönelik örgütsel bir karar alma sürecidir. Anderson'ın tanımlamasına göre planlama "bazı amaçlara ulaşmak için gelecekte uygulanacak bir dizi kararları hazırlamaktan oluşan bir süreçtir". Planlama belirsizlik altında karar verme süreci olarak da görülmektedir. Planlar ise bu kararların yazılı olarak belirlendiği belgelerdir. Planlama örgütün yönetim sürecinin bir parçasını oluşturur. Kriz planları örgütün güvenlik duygusunu tatmin etmeye ve kriz durumlarıyla daha yüksek düzeyde başa çıkabilmeye yardımcı olacak bir araçtır (Âdem, 1981, s.7).

Bu çalışmanın amacı, eğitim kurumlarının işleyişini ve içindeki bireyleri başedilmesi zor düzeydeki tehlikelerle ya da gerginlikle karşılaştıran durumlara hazır olma ve müdahale etmede yardımcı olacak krize müdahale planlamasının gereği ve önemine dikkat çekmek; bu süreçte gerçekleştirilebilecek çalışmaları betimlemektir.

I. KRİZ TANIMI VE KURAMSAL ÇERÇEVE

A. Eğitim kurumlarında doğal kriz ve kuramsal çerçeve

Kriz kelime anlamı olarak karar verme ve dönüm noktası; sözlük anlamı olarak, belli bir olayı izleyen ve hayati önem taşıyan kritik bir dönem; günlük yaşamda ise, aniden ortaya çıkan

olumsuz bir durum ve bu durum karşısında kişinin verdiği tepki olarak tanımlanmaktadır (Özen, 2009, s.8). Doğal yaşam bir düzenlilik içinde olduğu kadar bir belirsizlik ve kaos durumu da içerir. İnsanların düzenlilik ve yaşamı tümüyle kestirme ve buna göre önlem alma isteklerine rağmen bunun her zaman gerçekleştirilebilmesi mümkün değildir. Bazen de önceden kestirilebilmiş olmasına rağmen içinde bulunduğumuz örgütü tehdit eden durumların olmasını engelleyemeyiz. Gerçekleşmesini istemediğimiz, örgütün işleyişini olumsuz etkileyen bu durumlar örgütsel açıdan çoğu kez “kriz” olarak belirtilir. Kriz; (Can, 1999, s.315),

- a) Tehdit edici koşula müdahale edebilmede örgütün yetersiz olması
- b) Ortaya çıkan koşulun üstesinden gelme gerekliliği ve ivediliğinin olması, ortaya çıkan koşulun görmezlikten gelinemez olması
- c) Örgütün yaşamını tehdit eden bir durum olması özellikleriyle tanımlanmaya çalışılmaktadır.

Bir örgütün gerçekleşmesini istemediği her gelişmenin, her sorunun “kriz” olarak tanımlanması da mümkün değildir. Bu noktada “kriz”, diğer sorunlardan belli özellikleri ile ayrılmaktadır. Bu özellikler arasında şunlar sayılmaktadır (Can, 1999, s. 315):

- Tahmin edilememesi,
- Örgütün tahmin ve önleme mekanizmalarının yetersiz kalması,
- Örgütün amaç ve varlığını tehdit etmesi,
- Üstesinden gelmek için atılması gereken adımların kararlaştırılması için yeterli bilgi ve zamanın bulunmaması,
- İvedi müdahale gerektirmesi,
- Karar alıcılarda gerilim yaratması.

Bir örgütte ortaya çıkan krizle birlikte şu aşamaların yaşanması olası görünmektedir (Can 1999, 317-318):

1. Kriz uyarılarının algılanması ve hareketsizlik,
2. Kriz dönemi,
3. Çözülme dönemi. Bu aşamada örgüt krize etkili bir müdahalede bulunamaz ise örgütün etkisizleşmesi, amaçlarını gerçekleştiremez duruma düşmesi ve çözülmesi söz konusu olur.

Daha sınırlayıcı olarak, bir okul için öngörölen kriz durumlarına ilişkin bir tanımlamada da krizin şu özelliklerine vurguda bulunmaktadır. “Ani, genellikle beklenmedik, okul topluluğunun önemli bir bölümünü derinden ve olumsuz olarak etkileyen, çoğunlukla ciddi yaralanma veya ölüm içeren bir olay veya durumdur” (Jones ve Paterson 1992, s. 1). Örgütsel işleyişi canlı organizmanın işleyişine benzetilecek olursa, kriz, örgütün dengesini bozan, sağlıklı bir işleyiş sürdürmesine engel olan ve **müdahale** edilmesi gereken durumlar olarak görölebilir.

Kriz tanımı her okulun kendi ölçüleri ve özellikleri içinde anlam taşır. Farklı okullar benzer durumlar için farklı tepkiler gösterebilir, benzer durumlardan farklı şekilde etkilenebilirler. Yine benzer bir olay, aynı okulda farklı zamanlarda krize neden olma özelliği gösterebilir ya da rutin önlemlerle başedilebilir bir durum olarak görölebilir. Örneğin, geleneksel kültürün baskın olduğu ve aileler arasında çatışmalar yaşanan bir çevrede yer alan küçük bir okulda meydana gelen öğrencilerarası bir tartışma, tarafların birbirleriyle ilişkilerini gerginleştirip okula yansıtmasına ve daha büyük olayların meydana gelmesine yol açabilecekken, aynı nitelikteki bir durum geniş bir çevreden öğrenci alan ve ailelerin birbirleriyle iletişimlerinin az olduğu büyük bir okulda sıradan bir öğrenci davranışı olarak ele alınıp, düşük çaplı bir müdahale ile çözülebilir. Önemli olan hangi durumda nasıl bir sonucun ortaya çıkabileceğini kestirip buna karşı “güvenli” ve “kabul edilebilir ölçülerde” tepki verebilmek için hazırlanmış, bir başka deyişle örgütlenmiş olabilmektir (Aksoy ve Aksoy, 2003,s.39).

1. Eğitim Kurumları İçin Olası Kriz Nedenleri

Krizlerin ortaya çıkışına yol açan nedenler bazı gruplamalar ile ele alınmaktadır. Bunlar arasında örgüt içi nedenler olarak örgütsel yapı, yönetimin niteliği; örgüt dışı (örgütsel çevre etkenleri) olarak da ekonomik sistem ve durum, teknolojik gelişmeler, toplumsal ve kültürel etmenler, hukuksal ve siyasal etmenler, uluslararası çevre etmenleri ve doğall etmenler sayılmaktadır (Can 1999, s. 315-317).

Yine bir eğitim örgütünde krizlere yol açan riskleri çevresel olarak ele alan bir gruplamada ekonomik dalgalanmalar, politik baskılar, verimdeki düşüş, doğall afetler, salgın hastalıklar, girdi-çıktı (öğrenci) oranları sayılabilmektedir (Herman 1994). Yine güncel bir kriz

kaynağı olarak, Şiddet ve terör olayları, savaş tehditleri ve savaşı da çevresel risk ve kriz kaynakları olarak eklemek gereklidir.

Büyük ölçüde yaygın olan ve okul dışındaki çevrede yer alan hemen tüm örgütleri de etkileyen çevresel risk kaynakları dışında, doğrudan okul örgütü ile ilgili olarak görülebilecek çok sayıda risk kaynağı da bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmı okul içinde ortaya çıkmakla birlikte, kısmen okulun müdahale alanı dışında bulunabilmektedir. Bir başka deyişle, cinayet, rehin alma, ateşli silah kullanma, bomba tehdidi gibi acil durumlara müdahale etmesi gereken kişi ya da kurumların öncelikle okulun dışından olması gerekebilecektir. Okulun etkinlikleri ve sahip olduğu özelliklerden kaynaklanan diğer risk kaynakları ya da kriz nedenleri arasında Şunlar sayılabilir: servis kazaları nedeniyle ölümler, okulda yüksek düzeyde gerginlik yaratan kavga ve saldırılar, öğrencilerden birinin ya da yakınlarının ölümü, çevrede tepki yaratacak ya da yasal işlemlere yol açacak nitelikte öğrencilere dayak atılması ya da baskı uygulanması, okul çevresinden kişilerin maruz kaldığı ya da faili olduğu tecavüz olayları ve benzerleri.

Kriz türlerini belirlemede farklı yaklaşımlar sergilemek mümkün olmakla birlikte ilgili oldukları durumlara bağlı bir sınıflamanın kullanıldığı da görülmektedir. Buna göre Herman (1994) okullar için sözkonusu olabilecek kriz türlerini bireylerle, gruplarla, finansmanla, örgüt yöneticisi ve büyük felaketler (doğal afetler ve ölümlere yol açan kaza durumları) ile ilgili krizler olarak ele almaktadır.

Krize yol açan durumların birçok kez birden fazlasının bir arada bulunduğu görülebilir. Bazen yoğun bir kar yağışı, yeterli önlemler alındığında çocuklar için neşe kaynağı olarak görülebilecekken, krize yol açabilecek diğer etkenler ile birlikte gerçekte bir kriz durumuna yol açabilir

2. Bireylerden Kaynaklanan Krizler

Okullarda okul içindeki ilişkilerden, okul müdürü ve yardımcısı, öğretmen, öğrenci, veliler ve diğer personelden kaynaklanabilen bir çok kriz durumu ortaya çıkabilmektedir. Bu tür kriz durumlarının çoğu kez bireysel olarak kişilerin davranışlarıyla ilgili olduğu söylenebilir.

3. Doğal Afetlerden Kaynaklanan Krizler

Çevresel etkenler içinde yer alan doğal afetler, karşı konulması çok zor ya da olanaksız kriz durumları yaratabilirler. Bunlar arasında deprem, yangın, sel, fırtına ve benzerlerine bağlı olarak yaşanan, insanların yaşamlarını ciddi olarak tehdit edenler sayılabilir. Ülkemizin de pek çok kez bu felaket yaratan afetleri yaşadığını, eğitim örgütlerinin de bundan etkilendiğini biliyoruz. Unutulmaz yaralar açan 17 Ağustos 1999 İzmit ve peşinden gelen 12 Kasım 1999 Düzce depremleri de böyle bir durum ortaya çıkarmıştır. Sağlıkları bozulmuş, yakınlarını kaybetmiş çok sayıda öğrencinin bulunduğu okullarda öğrencilere sunulan sağlık, rehberlik, psikolojik danışma, diğer sosyal hizmet ve ekonomik desteklerin olağan bir şekilde, bu tür olayların ve etkilerinin yaşanmadığı bölgelerdeki gibi sürdürülmesi düşünülemez. Böyle bir ortam öğretmenler, okul yöneticileri, eğitim bilimciler, sosyolog, psikolog, sağlık ve sosyal hizmet uzmanları, il yöneticileri, sivil toplum yöneticilerinin ve diğer ilgili kurum ve meslekten kişilerin eşgüdümlü bir şekilde sorunlara yönelimini gerektirir.

4. Ekonomik Nedenden Kaynaklanan Krizler

Örgütlerin yaşamları, yeterli girdi sağlamayı sürdürebilmeleri ile mümkündür. Negatif entropi (örgütün güç kazanması) denilebilecek bu durumu sağlayamayan okullar çeşitli kriz durumları yaşamaktan kaçınamazlar. Yeterli parasal girdi sağlayamayan ya da girdilerini iyi kullanamayan okullarda da ekonomik kriz durumu yaşanır ve krizin üstesinden gelinememesi durumunda okulun yaşamı tehlikeye düşer. Hem kamu bütçesinden finansman alan devlet okulları hem de özel kesimce finanse edilen özel öğretim kurumları ekonomik nedenlerin yolaçtığı krizleri yaşayabilirler. Okulun parası yetmediği için ısınma sorununu çözemeyen bir okul müdürü eğitim döneminin ortasında eğitime ara vermeye zorlanabilecek ya da velilerin, öğrencilerin tepkisiyle karşılaşabilecektir.

II. EĞİTİM KURUMLARINDA PSİKOLOJİK KRİZ VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Kriz kelime anlamı olarak karar verme ve dönüm noktası; sözlük anlamı olarak, belli bir olayı izleyen ve hayati önem taşıyan kritik bir dönem; günlük yaşamda ise, aniden ortaya çıkan olumsuz bir durum ve bu durum karşısında kişinin verdiği tepki olarak tanımlanmaktadır.

Temel çalışmalar, Lindeman tarafından yapılmakla beraber krize müdahalenin büyük mimarı olarak tanınan G. Caplan'dır (Sayıl, 1996) Gerald Caplan (1964), homeostatis kavramını krize müdahale ile ilişkilendiren ilk kuramcı olmuştur. Caplan'a göre, insan organizması sürekli dış çevre ile homeostatik bir denge sürdürmeye çabalamaktadır. Bu hassas denge, fizyolojik ve ye psikolojik kuvvetler tarafından tehdit edildiğinde, insan organizması bu dengeyi tekrar kurmak için "problem çözme" etkinliklerine başvuracaktır. Ancak, bir kriz durumunda birey, o anda herhangi bir çözümün görünürde olmadığı bir problemle yüz yüzedir. Bundan hareketle kriz bir kararlı denge durumunun bozulması, alt-üst olması diye düşünülebilir. Caplan, krizi genellikle 5-8 hafta sınırlı bir dengesizlik dönemi olarak görmektedir (Uslu, 1981, 1991).

Daha sonra, E. Ericson tarafından ayrıntılı olarak ele alınan gelişimsel krizler, yaşam sıkalasında bir gelişimsel dönemden diğerine geçişte meydana gelen dezorganizasyon dönemleri olarak tanımlanır (Sayıl, 1996; Palabıyıköğlu, 1996).

"Kriz Kuramı", araştırmacılar ve çalışanlar genel olarak hem fikir oldukları ilkeler topluluğudur: Tüm insanların yaşamların farklı dönemlerinde düzensizlik, karmaşa ve daha önce yeterli olmuş başetme becerilerini yitirmeleri özelliklerini gösteren krizler yaşamları beklenir. Kriz durumu zaman sınırlıdır, 4-5 hafta içinde bir denge sağlanır. Genellikle tetikleyici bir olay ile başlar, farklı aşamalar boyunca birbirlerini izleyen gelişim örüntüleri sergiler. Bulunan çözüme göre, daha düşük, ya da daha yüksek işlev düzeylerine varma potansiyeli taşır. Krizin çözülmesi bazı etmenlere bağlıdır. Bunlar: 1.Tetikleyici olaya ait özellikler. 2. Bireye özgü kaynaklar. 3. Daha önceki krizlere ait deneyim ve bireyin sosyal kaynakları (Uslu, 1992; Sayıl, 1996; Palabıyıköğlu, 1996, 1999).

Genel anlamı ile krize müdahale ise, yıkıcı olayların anlık etkisini hafifletmek için dengenin bozulduğu dönemlerde, psikososyal işlevleri, aktif olarak etkileme ve krizden etkilenen insanların bilinen ve gizli psikolojik becerilerini ve sosyal kaynaklarını etkileri ile

uyum sağlayacak biçimde başleme amacı ile harekete geçirme sürecidir (Porad ve Porad, 1990; akt. Uslu, 1992; Sayıl, 1996). Zor-kriz sıralaması karmaşık biyo-psiko-sosyal güçler ile ilgili olduğu için, kriz; (1) özgün ve tanınabilir zorlu bir tetikleyici olay (2) olayın anlamlı ve tehdit edici olarak algılanması (3) zorlu olaya karşı dağılma ve denge bozulması biçiminde yanıt verme ve (4) çözüm ile ilgili uyumu sağlayabilecek veya sağlamayacak olan başleme girişimlerini içeren bir konfigürasyon olarak görülebilir. “Konfigürasyon” terimi, kriz sıralandırmasının aşamalarının iç içe girdiğini anlatabilmek için kullanılmıştır (Uslu, 1992)

A. Kriz Kuramının Ana İlkeleri

1. Tetikleyici Olay

Krizlerin tanımlanabilir başlangıçları vardır. Sevilen birinin beklenmedik ölümü veya tecavüze uğramak gibi bazı olaylar evrensel olarak hemen daima bir krize yol açarlar.

2. Durumsal Ve Gelişimsel Krizler

Durumsal krizler rastlantısal veya beklenmedik niteliktedir. Çevresel bir etken söz konusudur. Doğal felaketler, taşınma, boşanma, işsizlik verilebilir.

Gelişimsel krizler ise, yaşamın bir gelişimsel döneminden diğerine geçiş ile ilgilidir (Palabıyıkoglu, 1999)

3. Bilişsel Anahtar

Taplin’in bilişsel bakış açısına göre, durumu kritik hale getiren bireyin krize yol açan olayı nasıl algıladığıdır, olayın bireyin var olan algı dayanağına nasıl oturduğudur. Buna göre bireyin bilişi ve beklentileri, verileri alan, işleyen ve buna uygun davranan bir bilgisayara çok benzer. Böyle bakıldığında kriz, bilgisayarın aldığı bilginin; (a) Varolan programla uyumsuz olduğu (b) aşırı yüklemeye neden olacak kadar fazla miktarda girdiği bir dönemdir. Olaya ait gerçekler çarpıtılmış olarak algılanırsa, olayı çözme girişimi de etkisiz kalacak, dolayısıyla gerginlik azaltılmayacaktır (Bersun, 1996). Olayın ne tür bir bilişsel şema veya beklentiler sistemini bozduğunu ve hangi tamamlanmamış kişisel konuların gündeme geldiğini bilmek gerekir (Uslu, 1992).

4. Düzen ve Dengenin Bozulması

Krizin en önemli niteliklerinden biri, duygusal dengenin altüst olmasıdır. Duygusal tepkiler kadar, bedensel yakınmalar ve davranış bozuklukları ortaya çıkar.

Helpert (1973), krizde olan ve olmayan bireylerin davranış örüntülerini karşılaştırarak krizin ampirik bir tanımını yapmaya çalışmıştır. Buna göre krizdeki bireyler, diğerlerine göre anlamlı düzeyde daha fazla: Yorgunluk ve tükenme, çaresizlik, yetersizlik duyguları, zihin karışıklığı, bedensel yakınmalar, bunaltı, iş ilişkilerinde bozulma, aile ilişkilerinde bozulma, sosyal ilişkilerinde bozulma, sosyal etkinliklerde bozulmuş sergiliyorlardı (Akt: Uslu, 1992; Atle Dyregrov, 1999).

5. Zedelenebilirlik ve Savunmaların Azalması

Birey, daha fazla baş edemiyorsa ise, yaşamında değerli olan her şeyin dağıldığını ve savunulacak bir şeyin kalmadığını hissedebilir. Bilişsel açıdan, tetikleyici olayın getirdiğı yük, zihin karışıklığı yanı sıra, bireyi eğindirme yatkın bir hale getirilebilir.

6. Başetme ve Problem Çözme Becerilerinin Yitirilmesi

Caplan, etkin baş etme davranışına ait yedi nitelik tanımlamıştır. Bunlar: Konuyu araştırmak ve bilgi aramak, olumlu, olumsuz duyguları ifade etmek ve engellenmeye dayanmak, başkalarından yardım sağlamak, çabasını sürdürürken ve olabildiğince fazla işlev alanında denetimini korurken, bir yandan da yorgunluk ve dağılma eğilimlerini farketmek, olabildiğince duyguları denetlemek, temelde sonuca yönelik iyimserlik taşıyabilmek (Uslu, 1992).

7. Zaman Sınırları

Caplan'a göre kriz, 4-6 haftada sonlanır. Ancak, bu büyüü "6 hafta" sınırlaması karışıklık yansıtmıştır. İlk 6 haftalık dönem, dengenin yeniden kazanıldığı, yani başlangıçtaki kararsız davranışlar, karışık duygular ve bedensel yakınmaların şiddetinin azaldığı bir zamandır.

Denge, birey ve ailesini gelecekte olumsuz biçimde etkileyecek biçimde de kurulabilir. Krizin zaman sınırlı olması ile birlikte, olumlu ya da olumsuz yönde reorganizasyon potansiyeli taşıması kriz kuramının özünü oluşturur (Uslu, 1992; Sayısal, 1996; Palabıyıkoglu, 1996).

8. Dönemler ve Aşamalar

Kriz, oldukça iyi tanımlanmış bir dizi aşamadan geçer. Caplan (1964), krizin ilk evresini şöyle anlatır: Yaşam olaylarının etkisi ile artan gerginlik, alışılmış “Problem Çözme Tepkilerini” harekete geçirir, Bunlar başarısız olursa ve olayın etkisi sürüyorsa gerginlik, sıkıntı ve yetersizlik duyguları artar, işlevin düzeni bozulur. Sorun, genellikle başarısız deneme yanılma girişimleri ile çözülmeye çalışır. Yeni problem çözme becerileri harekete geçer. Bunlardan hiç biri gerçekleşmezse, gerilim kopma noktasına kadar birikerek ağır duygusal çözülme ile sonuçlanır (Atle Dyregrov, 1999).

9. Krizin Çözülmesi

Kurumsal olarak krizin üç olası sonucu vardır. Bunlar: Daha iyiye veya daha kötüye doğru bir değişim, ya da daha önceki işlev düzeyine dönüş. Krizler tehlike ve olanakların bir arada bulunduğu kritik dönüm noktalarıdır. Somut anlamda sonuçtaki tehlike bedensel ve/veya ruhsaldır. İntihar, cinayet ve şiddetin daha az ölümcül ancak ürkütücü biçimleri tehlike yelpazesinin bir ucunda yer alır (Oral ve Diğ. 1997).

Krizin sonuçlanması kavramı, dengenin yeniden sağlanması, bilimsel özümleme, davranış değişikliği ve dış kaynakların uygun kullanımı dahil, yeni başatma becerilerinin geliştirilmesini kapsar. Kriz olayına ait “işleme” sonucunda bunun “yaşamın dokusu ile bütünleştirilmesi” ve bireyin “geleceğe açık kalması” krizin olumlu bir biçimde sonuçlandığını gösterir (Uslu, 1992).

III. EĞİTİM KURUMLARI KRİZE MÜDAHALE PLANLAMASI SÜRECİ

Krize müdahale planlaması süreci, hazırlanmasına karar verilmesinden uygulanması aşamasına değin katılımcı bir süreç olarak ele alınmalıdır. Planlı bir okulda kriz yönetimi yüksek düzeyde gerginlik altında bulunan zamanlarda okulun işleyişinin tıkanmasını, kararsızlığı önemli derecede azaltır ve kontrol edilebilir dehşet verici olayların okul çapında kaosa yol açmasını önleyebilir. Küçük bir öğrenci ya da personel grubunu etkileyen bir durumda veya yasa uygulayıcılarına geri planda yardımcı olduğu durumlarda yetiştirilmiş bir takım veya personelce verilecek yapılandırılmış ya da önceden kararlaştırılmış bir tepki zararı

en aza indirebilir ve normal, günlük yaşama dönmeyi sağlayabilir. Okul, herhangi bir nedenle özel olarak yetiştirilmiş bir takım ayıramıyor, kuramıyor ise önceden hazırlanmış uyarı materyalleri ve kontrol listeleri tüm yararlı etkinlikleri bilmek isteyen ve kriz sırasındaki zarar ve sorumluluğu azaltmak isteyen okul yöneticileri ve diğer personele yardımcı olabilir.

Bir toplumun en değerli varlıkları olan çocuklarının en çok zaman geçirdikleri yer olan okullarda kriz durumlarına hazırlık çalışmalarının ve buna bağlı güvenlik önlemlerinin geçirilmesi ve yeterli önem ve özenin gösterilmemesi kabul edilebilir bir durum değildir. Ülkemizde günümüze değin bu konuda yeterli görülebilecek bir duyarlık ve çaba gösterildiği söylenemez. Okullarımızda ve diğer eğitim kurumlarında krize müdahale planlanması ve kriz yönetimi bilgilerinin yeterince kullanılmıyor olması büyük bir eksiklikler.

A. Eğitim Kurumları İçin Krize Müdahale Planı Oluşturma

Kaçınılmaz olarak belirli bir süre görevde bulunmuş olan bir yönetici çeşitli kriz deneyimleri yaşayacaktır. Yöneticinin bu krizlere karşı ortaya koyacağı tepkilerin deneme niteliğinde yanlış eylemler olmaması büyük önem taşımaktadır. Herman (1994) okullarda kriz durumlarına karşı hazırlık ve müdahale sürecinde yöneticilerin sahip olması gereken özellikler ve yapacakları arasında şunları saymaktadır. Bir yönetici,

- a) Olası krizleri kestirebilir.
- b) Belirli krizleri anlar.
- c) Krizler ortaya çıktığında bunlarla başetmek için kullanılacak siyasalar ve Standard Uygulama Yöntemleri (Procedure) geliştirir.
- d) Kriz sırasında yazılı ve görsel basın ile iletişim için iyi hazırlanmış bir yönergeye sahiptir.
- e) Zarar veren etkenin kontrol edilmesinde kendisini ve bu konuda önem taşıyan başkalarını sürece dahil eder.

B. Potansiyel Krizleri Kestirme

Bazen bir yönetici okul dışında var olan çeşitli gerginliklerin okul içinde yansımaları bulunabileceğini ve bunun bir süre sonra çeşitli gerekçelerle bir kriz durumuna (kavga, çatışma, toplu istifalar vb.) dönüşebileceğini kestirebilir.

Bir yönetici, kış sezonunun ortasında ülkede bulunan genel bir yakıt sıkıntısının okulunu nasıl etkileyeceğini kestirebilir. Bu kestirim sonucunda yakıtın kullanımıyla ve ek kaynakların yaratılmasıyla ilgili olarak bir plan hazırlamak ve sorun yaşanmadan önce sorunun çözümüne katkıda bulunabilecek tarafların ilgilerinin konuya çekilmesini sağlamak mümkün olabilir.

Bir yönetici bu olası krizlere dönük olarak çeşitli kişi ve kuruluşlarla iletişimini geliştirebilir. Sorunla ilgili tüm kişi ya da gruplarla yapılacak görüşmeler, tarafların katılımını sağladığında, gelecekte ortaya çıkabilecek zarar verici durumların ortadan kaldırılmasını sağlayabilir ya da kriz durumuna dönüşmesini önleyebilir. Potansiyel kriz durumlarının kestirilmesi ve bu yönde çaba harcanması, en azından krizin vereceği zararları kontrol etmeye, önlemeye yardımcı olacaktır.

C. Belirli Bir Krizin Parametrelerinin Anlaşılması

Olası bir kestirme ve mümkün olduğunda etkileyebilmekten başka, bir kriz ortaya çıktığında yöneticinin bu krizin parametrelerini (krizle ilgili değişkenleri) anlaması önem taşır. Ortaya çıkacak sorunları etkileme ve/veya kriz yönetimi yaklaşımları büyük ölçüde duruma ve krizin türüne göre değişiklik gösterse de yönetim davranışlarının tüm krizler için aynı olduğu düşünülmektedir. Aşağıda verilen ardışık aşamalar yöneticiye kriz durumlarıyla etkili bir şekilde başedebilme konusunda yardımcı olacaktır (Herman 1994):

1. Bir krizin varlığını farket, keşfet
2. Krize neden olan etken veya etkenleri belirle
3. Krizin derinliği ve yaygınlığını soruştur, anlamaya çalış
4. Krizin çözülmesi veya başedilmesi için gerek duyulacak zamanın uzunluğunu belirle

5. Krizin yönetiminde (krizle mücadelede) kimlerin yer almasının doğru olacağına karar ver
6. Uygulanabilir Kriz Siyasalarını izle veya Standard Uygulama Yöntemlerine bak.
7. Eğer mümkünse krize bir çözüm bulmak için görüşme yap (Okulun kapanması, potansiyel öğretmen hareketi vb.)
8. Kriz bittiğinde normal duruma tekrar dönmek için bir plan hazırla.

D. Okul Düzeyinde Krize Müdahale Takımının Oluşturulması

Her ne kadar krize neden olabilecek olayları algılama, bunlara karşı alınacak önlemleri tasarlama, planlama ve planları uygulamaya koyma yönetici rolleri arasında yer alsada çoğu kriz durumunda yönetim becerileri yetersiz kalabilmekte veya yanlış yönetilebilmektedir. Yanlış yönetilen bir kriz, örgüt için daha olumsuz ve uzun süreli krizlere yol açabilmektedir. Başka bir ifade ile, kriz durumlarında ya da kriz sonrasında başgösteren gereksinimleri karşılamak için yapılması gereken herşeyin sadece yönetici tarafından yerine getirilmesi olanaksızdır. Krizle etkin mücadelenin ön koşulu yetişmiş bireylerden oluşan krize müdahale takımının (ekibinin) oluşturulmasıdır. Bu nedenle okul düzeyinde krize müdahale takımının oluşturulmasının temel amacı kriz öncesinde, kriz anında ve kriz sonrasında yapılacak işlerin yetki ve sorumluluğunu okul ve yerel topluluğa ilişkin çeşitli bilgi ve becerilere sahip kişilere devrederek etkin bir müdahale planı yapabilmektir.

Krize müdahale takımını bölge, il ya da okul içinde oluşturmak mümkündür. Hangi düzeyde olursa olsun krize müdahale takımının görevi **acil durumlara** cevap vermek için birlikte hareket etmektir. Merkezi bir takımın üyeleri çoğunlukla kriz öncesi erken uyarı için hazır bulunurlar. Okul içinde oluşturulan takım üyeleri ise kriz anında öğrencilere ve okul personeline rehberlik etmekle sorumludurlar. Bu sorumluluk nedeniyle okul personelinden oluşan bir takım, merkezi takımdan farklılık göstermektedir (Gullatt ve Long, 1996, s. 108).

Okul içinde oluşturulacak krize müdahale takımının yapısı okulun örgütsel yapısı ve sahip olduğu kaynaklara göre değişim gösterebilir. Okulun yönetim yapısı ve sağduyu da takımın oluşturulmasında önemli bir yere sahiptir (Poland, 1994, s.178). Okul içinde

oluşturulacak krize müdahale takımının kaç kişiden oluşacağına ilişkin kesin bir belirleme yapmak zordur. Bu sayının dört –sekiz arasında olmasını öneren görüşler de bulunmaktadır. Çok küçük ve çok büyük takımlar bir kriz durumunda lojistik sorunlar yaratabilmektedir.

Örneğin çok küçük takımlarda takım üyelerinden birinin yokluğu nedeniyle yapılacak işlerden bazıları aksayabilir ya da çok büyük takımlarda bir çok kişinin yetki ve sorumlulukları birbirine karışabilir (Gullatt ve Long, 1996).

Merkezi, bölgesel ya da il düzeyinde oluşturulacak krize müdahale takımında bulunması kaçınılmaz olan kişilerle okul düzeyinde oluşturulacak takımda bulunması gereken kişiler farklılık gösterebilir. Geniş kapsamlı müdahale takımında eğitim yöneticilerinin yanısıra öğretmenler, veliler, rehber öğretmenler, rehberlik ve psikolojik danışma merkezlerinde görev yapanlar, polisler, sekreterler, hemşireler, doktorlar, ilkyardım uzmanları vb. kişiler yer alabilir.

Okul içinde oluşturulacak takımda ise okul müdürü, müdürün yokluğunda takıma başkanlık edecek en az bir müdür yardımcısının bulunması zorunlu görülmektedir (Lichtenstein, Schonfeld ve Kline, 1994, s. 79). Okul içindeki krize müdahale takımının üyeleri, sayı ve görevler itibariyle okulun sahip olduğu kadroya göre şekillendirilmek zorundadır. Buna göre, geniş ve farklı alanlarda yetişmiş çok sayıda öğretici ve diğer personeli bulunan okullar daha fazla sayıda üyesi bulunan bir krize müdahale takımı kurabilecek iken, az öğrenci nüfuslu ve görel olarak benzer bir eğitim almış az sayıdaki öğretmenlerin bulunduğu bir okuldaki krize müdahale takımı daha az sayıda üyeden oluşacaktır.

IV. EğİTİM KURUMLARINDA PSİKOLOJİK KRİZE MÜDAHALE

Uygulamada ne zaman kriz teknikleri kullanılır? Sorusunun pragmatik yanıtı, ne zaman sabit durumda anlamlı bir bozulma olursa, diye verilebilir. Yani, krize müdahalenin yaygın kullanımı vardır ve pek çok programda tercih edilen yöntemdir (Uslu, 1999).

Araştırmacılar, kriz tedavisinin önemli özelliklerini özetlerken, şu hususlar üzerinde durmaktadırlar (Aguilera ve ark., 1970; Marley,1970; Akt. Sayı ; 1, 1996).

Terapist yaptığı işi en iyi yaklaşım olarak görmeli. Etkili bir müdahale için tanısal bir değerlendirme değil, halihazırdaki sorunun tam bir değerlendirmesi esastır. İlişkileri hem terapist hem de başvuran tedavinin kesinlikle zamanla sınırlı olduğunu unutmamalı ve

enerjilerini tutarlı bir şekilde halihazırdaki sorunun çözülmesine yöneltmelidir. Bu tür müdahalede krize doğrudan ilintili olmayan materyalle uğraşmanın yeri yoktur. Terapist müdahale görevinde aktif ve bazen direktif rol almaya istekli olmalıdır. Yaklaşımında maksimum bir esneklik önerilir. Tedavinin ulaşmaya çalıştığı hedef çok açıktır.

Krize müdahalede genel ilkeler vardır bunlar şöyle sıralanabilir: 1. Krize müdahale gerekli olduğu anda yapılmalı ve kısa süreli olmalıdır, 24 saat içinde yapılmalıdır, müdahale 3-12 seansla maça ulaşmalıdır, seanslar 50 dakikadan fazla olabilir. 2. Krize müdahale yalnızca birey değil aile ve sosyal çevre de ele alınır. 3. Krize müdahale çok çeşitli sorunları hedef alır. 4. Krize müdahale, hastanın o andaki sorunlarına odaklanır. 5. Hastaların, gelecekte karşılaşacakları sorunlarla da başa çıkabilmeleri için uygun mekanizmaları geliştirmelerine yardımcı olunmaya çalışılır. 6. Krize müdahale, gerçeğe yönelik bir yaklaşımdır. 7. Krize müdahale terapistleri, hasta için danışman, eğitimci, ortak ve model teşkil etme gibi geleneksel olmayan roller içinde hazır olmalıdır. 8. Krize müdahale, daha ileri bir tedaviye hazırlama amacına hizmet edebilir. 9. Psikotrop ilaç kullanımı; aşırı anksiyete nedeniyle kişilik çözülmesi belirtileri varsa, bir süre için sedatifler kullanılabilir. 10. İlk görüşme sırasında terapist hastanın intihar riskine karşı uyanık olmalıdır. 11. Depresyon tanısı alan hasta, hemen tedaviye alınmalıdır. 12. Çevresel destekler ve hastanın ego kaynakları değerlendirilmelidir. 13. Kriz terapisti, ilgili, empatik, cesaret veren, destekleyen iyi bir dinleyici olmalıdır. 14. Kriz tedavisinde bireysel psikoterapi yanı sıra grup tedavileri de önemli yer tutar

A. Eğitim Kurumlarında Psikolojik Krize Müdahalenin Aşamaları

Kriz tedavisinde uygulamacı ilk olarak, psikodinamik, davranışçı, bilişsel ve varoluşçu yaklaşımlardan oluşan eklektik bir yaklaşım izlemelidir (sayal, 1996).

Tipik Bir Müdahale Şu Aşamalar Dizisinden Geçer:

1. *Bireyin ve sorunun değerlendirilmesi*: Bir kısım yazar (Burgess ve Baldwin, 1981; Helgern ve ark. 1979) bu değerlendirmenin duygusal, davranışsal ve bilişsel alanlarda yapılmasını önermektedir. Burada Lazarus'un (1976, 1981) değerlendirilmesi esas alınmıştır. Lazarus'un değerlendirmesi BASIC kişilik sistemleri olarak adlandırılmaktadır (Akt. Berksun, 1996).

a) Davranışsal Sistem (Behavioral System): Gözlenebilir aktiviteleri, özellikle çalışma, oyun ve diğer yaşam partternlerini içerir

b) Duygulanım (Affective Variables): Tüm duygulanımları, kişinin davranışlarına eşlik eden, davranışlarına karşı geliştirdiği, olaylara karşı geliştirdiği, yaşamın genelinde hissetmiş olduğu tüm duygulanımları içerir.

c) Bedensel İşleyiş (Somatic Functioning): Tüm bedensel duyuların, dokunmaya, sese, ışığa, tada karşı hassasiyetinin, fonksiyonel veya psikojen olan baş ağrılarının, hazımsızlık gibi sorunların kaydı bu alanın değerlendirilmesi için önemlidir.

d) Kişilerarası Modalite (Interpersonal modality): Kişilerarası modalite bireyin ailesi, arkadaşları, komşuları ile sosyal ilişkilerin niceliği ve niteliği ile ilişkili bilgileri içerir.

f) Bilişsel Modalite (Cognitive Modality): Bireyin yaşam amaçlarına ilişkin, şemaları, geçmiş anıları, geleceğe ilişkin beklentileri, düşünceleri, tekrarlayan rüyaları bu değerlendirme içinde yer alır.

2. *Terapötik Müdahalenin Planlama Aşaması:* Krizde bireyin ve sorunun değerlendirilmesinden sonra, sıra müdahalenin planlanması aşamasına gelir. Bu aşamada, olayın bireyin yaşantısını hangi şiddete etkilediği, bireyin güçlü yanları, geçmişte kullanmış olduğu başarılı problem çözme yöntemleri ve çevrenin desteği araştırılır.

3. *Müdahale Aşaması:* Terapötik müdahalenin planlanmasından sonra sıra “Müdahale” aşamasına gelinir. Bu aşamada genel olarak şu noktalar üzerinde durulur. a) Bireyin krizi düşünce düzeyinde anlamasını sağlamak, b) duygularını ifade etmesi için yardımcı olmak, c) başetme mekanizmalarını araştırmak, d) sosyal yaşama dönüşümü sağlamak.

4. *Krizin Çözümlemesi ve Geleceğe dönük Plan Yapma Aşaması:* **Birinci düzeyde Psikolojik ilk yardım yer alır:** Bu aşamada, krizin çözümlemesi için herhangi bir girişim yapılmaz. Psikolojik ilk-yardım aşamasında, danışmanın temel amacı, bireye kriz ile başa çıkma yolunda somut adımlar atabilmesi için yardımcı olmaktır. Bu, başta duygular olmak üzere durumun öznel faktörlerinin ele alınmasını ve problem sürecinin başlatılmasını kapsar (Lazarus,1980)

Psikolojik İlk-Yardım Aşamaları: 1. Psikolojik ilişki kurmak, 2. Sorunun kapsamının belirlenmesi, 3. Alternatif çözümlerin ve mevcut kaynakların birey ve uzman tarafından

karşılıklı olarak belirlenmesi, 4. Somut adımların atılması (Stevens ve Ellerbrock Ed40553595), 4. Son aşama, gelişimin denetlenmesi amacı ile hastanın takibidir (Uslu, 1992; Sayıl, 1996).

İkinci müdahale: Çok Yönlü Kriz Terapisi: Kriz terapisi, çeşitli krizler ile yıkılan yaşamını yeniden kurmaya çalışan bireye, psikolojik ilk-yardımanın bıraktığı yerden sürdürmektir. Kriz terapisinin benzersizliği, çeşitli terapilerden ödünç alınmış tekniklerden değil, terapistin yaptığı her şeyin, hastaya yaşamının her alanında kriz olayının etkisi ile baş etmesi için yardım etmektir. “kriz terapisi”, “Psikolojik ilk yardımdan” çok daha kapsamlı bir süreç olup, daha uzun zaman ve eğitiminin daha yüksek düzeyde olmasını gerektirir.

Kriz terapisi, dağılma dönemine rast geldiğinde en etkili olur, Bu dönemde sunulan yardım, birey yaşamını yeniden düzenlerken buna olumlu ve gelişmeyi sağlayacak biçimde yapabildiğini sağlamayı amaçlar.

B. Eğitim Kurumlarında Krize Müdahale Takımının Sorumlulukları

Bir krize müdahale takımı oluşturulduğunda bu takımın yerine getirmesi gereken bazı işlevler ve görevler bulunmaktadır. Bu işlevler ve görevler takımın bulunduğu düzey, bölge, kurum türüne bağlı olarak farklılaşacaktır. Bununla birlikte Vidal'ın bu görevlere ilişkin dört başlık altında yaptığı genel sınıflandırmanın, krize müdahale takımlarının rollerine ilişkin olarak kabul gördüğü düşünülebilir. (Vidal, 1989, Aktaranlar: Everett, 1991, ss 16-18; Gullat ve Long, 1996, ss, 109-110; Lichtenstein ve diğerleri, 1994).

1. Krize Müdahale Planının Geliştirilmesi ve Uygulanması

Krize müdahale takımının öncelikli işlevinin kapsamlı bir krize müdahale planı geliştirmek olduğu ileri sürülmektedir. Bu plan çok fazla zaman gerektirebilir. Kriz takımının planlama sürecindeki temel görevleri arasında bir krizi neyin oluşturduğunu tanımlamak, bir krizi yönetmek için siyasa ve süreçleri geliştirmek ve bir kriz durumunda belirli konularla sorumlu bireyleri görevlendirmek olduğu belirtilmektedir (Everett, 1991, s.16).

2. Çevre Kaynakları ile Eşgüdüm

Toplum pek çok kuruluşuyla bir kriz anında okullara yardımcı olmak için değerli kaynaklar sağlayabilir. Kriz takımları yerel hizmet kurumlarının bir listesini oluşturma ve bir felaket esnasında okulun bu kurumlarla nasıl ilişki kuracağını araştırmakla sorumludur. İlişkiyi kurmak ve sürdürmek için okullar düzenli olarak destekleyici toplum kurumlarının temsilcilerini kriz takımıyla tanıştırmalıdır. Okul dışındaki destekleyici toplum kurumlarının kriz planı içerisindeki rollerinin her iki yılda bir gözden geçirilmesinin yararlı olacağı belirtilmektedir. Ayrıca kamu desteğinin artırılması ile okulda meydana gelen bir kriz durumunun sadece okulun çözmesi gereken bir sorun olarak değil toplumun da bir sorunu olarak algılanmasına yol açacaktır.

3. Eğitim ve Yetiştirme

Kriz yönetimine ilişkin kaynaklar genellikle krize müdahale planının uygulanması ve sürdürülmesi için gerekli yetiştirmeyi krize müdahale takımının düzenlemesi ve sağlaması gerektiğini belirtmektedir. Bu aynı zamanda takımın kendini, öğretmenleri, danışmanları, yöneticileri, okul destek personelini, öğrencileri, aileleri ve okul çevresindeki topluluğu eğitmeyi içermektedir. Krize müdahale takımı plan oluşturma aşamasında belirtilen grupların eğitimi ile ilgili düzenlemeleri de (hedef kitle, eğitim içeriğı, yöntemler) belirlemelidir. Krize müdahale takımının eğitimler için çeşitli kriz durumlarıyla ilgili olarak farklı alanlardan ve okul dışından uzman kişilerden yararlanması beklenebilir. Eğitim ve yetiştirmeyi sadece seminerler, konferanslar şeklinde ele almak yeterli değildir. Okul çalışanlarının, öğretmenlerin, öğrencilerin ve ailelerin bilgisi dahilinde ve onların ulaşabileceğı ortamlarda krize müdahale ya da risk kaynaklarından kaçınma konusunda bilgiler içeren yayınlar (kitap, dergi, broşür, poster, vb), görsel, işitsel kaynaklar bulundurulması sağlanmalı ve bunlardan yararlanmaları özendirilmelidir. Bir okulda krize müdahale konusunda personeli geliştirme eğitiminin birisi içerik, diğeri takım oluşturma olmak üzere iki temel ögesinin bulunması gerektiğı düşünülmektedir. İçerik düzeyinde eğitimler kriz kuramının okul düzeyinde gözden geçirilmesi, bireysel veya tüm okulu ilgilendiren kriz durumlarının ayrımı ve bunlara karşı gösterilmesi gereken tepkileri kapsamalıdır. Takım oluşturma çalışmaları ise kurgusal kriz durumları

üzerinde kriz takımı üyelerinin özgün rollerini ortaya koymaları ve çeşitli durumlar için takım olarak olası çözümler bulmalarını sağlamayı içermektedir. Son aşama olarak da her iki çalışmanın bir uzantısı olarak, yerel okul çalışanlarının kişisel kriz deneyimlerinin paylaşılması ve tartışılmasını sağlayacak bir panel önerilmektedir (Lichtenstein ve diğerleri, 1994, s.81)

4. Programın Gözden Geçirilmesi (Etkililik Değerlendirmesi)

Kriz yönetimi planının yıllık olarak gözden geçirilmesi ve aynı zamanda her acil durum ve kriz sonrasında planın etkililiğinin değerlendirilmesi önerilmektedir (Everett 1991, s.17). Bir kriz durumunun hemen arkasından yapılan bir değerlendirme pekçok bilginin daha doğru hatırlanmasını sağlayacaktır. Ayrıca okulun olası stratejileri (ilgililerce ulaşılabilir hale gelmesiyle) kamuya sunmasından önce planın tüm okul çalışanları ve ailelerin katılımıyla değerlendirilmesi sağlanmalıdır (Gullatt ve Long, 1996).

SONUÇ VE DEğerLENDİRME

Denge durumuna dönülmüş olup olmadığı, kişilik alt sistemlerinin reorganizasyonu, bunların nasıl gerçekleşmiş olduğu, ne tür kazançlar ve kayıplara yol açtığı, bireyin geleceğe açık olup olmadığı değerlendirilir. Baş etme becerilerinin ne kadar kazanılabildiği, problem çözmesinin mümkün olup olmadığı ve sıkıntı hissini ne derece denetlenebildiğine bakılır. Kriz öncesi çözümlenmemiş konuların üzerinde ne kadar durulduğu, bu alanda bireyin sağladığı gelişme gözden geçirilir. Olayın bireyin yaşamına bütünleştirilmiş olup olmadığı ve bireyin bütün bunların sonunda geleceğe açık olup olmadığı denetlenir. Ülkemizde öğrenci nüfusu dünyadaki pek çok ülke nüfusundan daha büyük bir sayıya ulaşmıştır. Okullaşma oranlarında artışın sürdürülmesinin hedeflenmesi ve sekiz yıllık zorunlu eğitimde sağlanan gelişmelerle bu sayının daha da artırılması beklenmektedir. Hemen her gün yazılı ve görsel basında, okullarımızda yaşanan, aileleri ve toplumu tedirgin eden üzücü olaylar yer almaktadır. Yine kaçınılmaz şekilde gerçekleşecek olduğunu düşündüğümüz çok sayıda doğal afeti önlemek de olası olmayacaktır. Tüm ilgili taraflarca, okullarımızın beklenen ve beklenmeyen risk kaynaklarıyla yaratılan kriz durumlarına yeterli/etkili bir müdahalede bulunabilmesi ve okul topluluğu ve çevre üyelerinin krizden en az zararlı çıkabilmesi beklenmektedir. Bu beklentiği

karşılıyabilmek, okulların diğer öğretim etkinliklerinde olması gerektiği gibi, kriz durumlarına karşı da planlı ve eğitilmiş, yetişmiş bir ekip olarak müdahale edebilme yeterliğine bağlıdır. Tüm okullarımızın bu konuda olabildiğince kısa zamanda duyarlılıklarını artırarak, yapabileceklerini gözden geçirip hayata geçirmeye başlamaları, ailelerin, çocukların, gençlerin kendilerini okullarında ve okul çevresinde daha çok güvende hissedebilmelerini sağlamaya katkıda bulunacaktır. Güven duygusu yeterince tatmin edilmeyen ortamlarda bireylerin kendilerini öğrenme etkinliklerine tümüyle verebileceklerini ve bu anlamda, olası en üst düzeyde öğretim ve öğrenme sağlanabileceğini düşünmek zor olacaktır. Tüm bu değerlendirmeler, daha güvenli okullar için burada ele alınan planlama ve uygulama çabalarının önemli bir temel olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- ÂDEM, Mahmut. **Eğitim Planlaması Kavramlar, Yöntemler, Teknikler**. (Genişletilerek Yeniden Düzenlenmiş İkinci Bası). Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi (EFAM) Yayın No.1, Ankara, 1981.
- BERKSUN, O, E (1996). Krizin değerlendirilmesi. A.Ü. Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara.
- (1996). Krize Müdahalede Telefonun Kullanımı. A.Ü Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara
- CAN, Halil. **Organizasyon ve Yönetim**. Siyasal Kitabevi. Ankara, 1999.
- DEMİRTAŞ, Hasan. "Kriz Yönetimi". **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**. Yıl 6, Sayı, 23, Yaz 2000, ss. 353-373.
- DYREGROV, A. (1999) Kritik Olayları, Travmaları ve Kayıpları Takip Eden Psikolojik Bilgilendirme: Grup Liderleri İçin Kılavuz Kriz Psikolojisi Merkezi. Bergen. Norveç
- EVERETT, Susan M. **Crisis Management in Schools**. Colorado State University, Fort Collins, Colorado, March 1991. Master of Education Theses. ERIC Dökümanı No: ED 334 491
- GULLATT, David E. ve Douglas Long. "What are the Attributes and Duties of the School Crisis Intervention Team. Research Brief" **NASSP Bulletin**. May 1996. Pp. 104-113.

-
- HARRAN, S ve Diğ. (1995) Acil Serviste Kriz Odası Uygulamaları. Kriz Dergisi:II. Sosyal Psikiyatri sempozyumu Özel Sayısı 3(1-2): 129-132
- HERMAN, Jerry J. **Crisis Management. A Guide to School Crisis and Action Taken.** Corwin Press, Inc. , California. 1994.
- JONES, Melinda ve Lisa Paterson. **Preventing Chaos in Times of Crisis. A Guide for School Administrators.** South West Regional Laboratory. Los Alamitos, California. 1992. ERIC Dokümanı No. ED 350 700.
- LAZARUS, R.S (1961-1969) Patterns of Adjustment and Human Effectiveness University of California. U.S.A
- LICHTENSTEIN, Robert; David J. Schonfeld ve Marsha Kline. "School Crises Response: Expecting the Unexpected" . **Educational Leadership.** Vol.52. Issue 3. Nov.1994, pp.79-83.
- ORAL, E.A ve Diğ. (1977) İntihar Girişimi Olan ve Olmayan Kriz Olgularının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi Kriz Dergisi,5 (1): 25-31 Ankara.
- PALABIYIKOĞLU, R.(1996). Durumsal Krizler, Kriz ve Krize Müdahale. A.Ü. Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi. Ankara.
-(1999). Durumsal Krizler: Hastalığa bağlı olarak belirlenen Kriz Dönemi. Sağlık Psikolojisi Dergisi, Türk psikologlar Derneği Yayınları, No:19 Ankara.
- POLAND, Scott. "The Rule of School Crisis Intervention Teams to Prevent and Reduce School Violence and Trauma". **School Psychology Review.** Vol. 23, No:2, 1994. pp.175-189.
- SAYIL, I. (1996). Psikiyatride Kriz Kavramı ve Krize Müdahale. Kriz ve Krize Müdahale. A.Ü. Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi. Ankara.
- SAYIL, Işık. "Kriz Kavramı, Krize Müdahale ve Koruyucu Ruh Sağlığındaki Yeri". Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi. **Kriz ve Krize Müdahale.** Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları No:6, Ankara 2000.
- SONNECK, Gernot; H. Goll; H.Herzog; M. Klejna; S. Kuess; E. Pröpsting ve Diğerleri. **Krize Müdahale ve İntiharı Önleme.** (Çeviren: Dr. Yasemin Sözer). Türkiye Sosyal

-
- Psikiyatri Derneği. Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları No:4, Ankara 2000.
- STEVENS, B.A., ve Ellerbrock, L.S. (ED40553595). Crisis Intervention: An Opportunity To Change. ERIC.
- The Idaho Department of Education. **Safe Schools and Crisis Management . Guidelines, Strategies and Tools.** Boise, ID. 1999.
Online:<http://www.sde.state.id.us/safe/crisismanagement/safe%20schools.doc>
- USLU,R. (1981-1991). Emergency Psyciatry and Crisis Interventions: An Integrative Study Crisis. Published By Ankara University Crisis Intervention Center. Ankara.
- (1992). Acil Başvurulan Kriz Kuramı ve Krize Müdahale İlkeleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Master Tezi. A.Ü. Tıp Fakültesi Psikiyatri Kliniği. Ankara.
- YILMAZ, Levent. “Umberto Eco ile Kriz Üzerine (11 Nisan 2001, Bologna).” **Cogito. Kriz: Daha Derin, Daha Eski, Daha Yaygın.**Yapı Kredi Yayınları Üç Aylık Düşünce Dergisi, Sayı 27, Yaz 2001.ss.10-31.

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ ELEKTRONİK DERGİSİ

Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi yılda en az iki kez yayınlanan hakemli bir dergidir. Dergimizde yayınlanması arzu edilen çalışmaların aşağıda belirtilen yazım kurallarına ve diğer koşullara uygun bir şekilde hazırlanarak dergimiz e-posta adresine (sbedergi@gumushane.edu.tr) gönderilmesi gerekmektedir. Yayınlanmak üzere dergimize gönderilen çalışmaların tüm sorumlulukları yazarlara aittir.

MAKALE YAZIM KURALLARI

- 1.) Yayınlanmak üzere dergiye gönderilen yazılar daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir yere gönderilmemiş olmalıdır.
- 2.) Dergimizde Türkçe, İngilizce, Almanca, Rusça, Arapça, Farsça ve Fransızca dillerinden herhangi biri ile yazılmış yazılar yayınlanır.
- 3.) Yazılarda metnin başında Türkçe özet ve altında İngilizce başlık ve özet verilmelidir. Özetler 9 punto ile yazılmış ve 200 kelimeyi aşmayacak şekilde olmalıdır. “ÖZET” başlığı ortalanarak **bold** yazılmalıdır. Metin dili yabancı dilde olan çalışmalarda yabancı dildeki özetin altında Türkçe özet yer almalıdır. Özetin altında, çalışmanın alanını tanımlayabilecek en az üç en fazla beş adet “anahtar kelime” (keywords) bulunmalıdır. Özette denklem, atıf, standart dışı kısaltmalar, vb. yer almamalıdır.
- 4.) Yazılar, MS Word 97 veya üzeri sürümlerde A4 kağıdı boyutunda, “Times New Roman” yazı stili, 1.5 satır aralığı ve (11) punto ile yazılmalıdır. Paragraflarda ilk satır girintisi 1.25 cm olmalıdır.
- 5.) Yazıların ana başlığı ortada olacak şekilde, büyük harflerle **bold** ve (11) punto ile yazılmalıdır. Yazarın adı başlığın sağ alt kenarına konulmalı; yazar birden fazla ise, adları alt alta yazılmalıdır. Yazar(lar)ın akademik ünvanı, bağlı olduğu kurumu ve e-posta adresi dipnot şeklinde ilk sayfada yer almalıdır. İlk sayfada ayrıca, dipnot olarak çalışmayı destekleyen kuruluşlar vb. de belirtilebilir.

6.) Yazı, çizim veya grafiklerin yazım alanı içinde olmalarına dikkat edilmelidir. Yazılarda sayfa kenar boşlukları şu şekilde olmalıdır:

Üst ve alt	: 5 cm
Sağ ve sol	: 3 cm
Üstbilgi	: 2 cm
Altbilgi	: 2 cm

7.) Yazılar, şekil ve tablolar dahil 25 sayfayı geçmemelidir.

8.) Yazılardaki resim, şekil ve grafikler "Şekil" adı altında gösterilmeli; şekil ve grafikler bilgisayar ortamında çizilmelidir. Tablo, şekil ve denklemlere sıra numarası verilmeli, başlıklar tabloların üzerine, şekillerin ise altına her sözcüğün ilk harfi büyük olacak şekilde ve ortalanarak **bold** karakterler ile yazılmalıdır. Ayrıca tablo ve şekillere ait kaynaklar, alt tarafta 9 punto ile verilmelidir.

9.) Sayfaların altına (sağa yaslı olarak) sayfa numarası konmalıdır.

10.) Yazılar, Giriş bölümü ile ikinci sayfadan başlamalı ve uygun bölümlere ayrılmalıdır. "GİRİŞ", "SONUÇ VE DEĞERLENDİRME" ve "KAYNAKÇA" başlıklarına numara verilmemeli ve paragraf ile hizalı bir şekilde tamamen büyük harflerle **bold** yazılmalıdır. Başlıklardan önce bir satır boşluk bırakılmalıdır. Yazıda yer alan birinci derece alt başlıklar I,II, III, ... gibi Romen rakamlarıyla sınıflandırılmalı, tamamen büyük koyu harflerle ve paragraf ile hizalı bir şekilde yazılmalıdır. İkinci derece alt başlıklar A,B,C, ... gibi büyük harflerle sınıflandırılmalıdır. Bu başlıklar her sözcüğün ilk harfi büyük olacak şekilde koyu harflerle ve paragraf ile hizalı bir şekilde yazılmalıdır. Üçüncü derece alt başlıklar 1, 2, 3, ...gibi rakamlarla sınıflandırılmalıdır. Bu tür başlıklar her sözcüğün ilk harfi büyük olacak şekilde, koyu ve paragraf ile hizalı yazılmalıdır. Dördüncü derece alt başlıklar ise a, b, c, ... gibi küçük harflerle sınıflandırılmalıdır. Dördüncü derece alt başlıklar küçük harflerle, koyu ve paragraf ile hizalı yazılmalıdır.

11.) Kaynaklara yapılan atıflar, dipnotlar yerine metnin içinde parantez arasında yapılmalıdır. Parantez içinde sırasıyla yazar(lar)ın soyadı, kaynağın yılı: sayfa numarası yer almalıdır. (Aaker, 1991: 101). Birden çok kaynak noktalı virgül ile ayrılmalı, 3 veya daha çok yazar isimli bildirimlerde "vd" kısaltması kullanılmalıdır. Eğer, yazarın aynı yıl içinde

yayınlanmış birden fazla eserine atıf yapılıyorsa, yıllar harfler ile farklılaştırılmalıdır. Yapılacak atıf bir internet sitesinden alınmışsa ve atfın yazarı belli değil ise, parantez içerisindeki ifadeler şu şekilde sıralanmalıdır; internet sitesinin kurumu, erişim yılı. Aşağıda bazı örnekler sunulmuştur:

-(Tek, 2004: 12). : tek yazarlı bir yayına atıf
.....(Birlik, 2002a: 32; 2002b: 112). : aynı yazarın aynı yıldaki iki yayınına atıf
.....(Demircan, 1999:10; 2000: 211). : aynı yazarın ayrı yayınlarına atıf
.....(Aktan ve Vural, 2001: 30). : iki yazarlı yayınlara atıf
.....(Kara vd., 1991: 15) veya (Kara vd. (1991: 15)’e göre : ikiden fazla yazarlı yayınlara atıf
.....(Yılmaz, 2002: 211; Bozkurt, 2005: 14). : aynı konuda birden fazla yayına atıf
.....(Rekabet Kurumu, 2005). : yazarı bilinmeyen ve internet sitesinden ulaşılan yayına atıf
.....(www.die.gov.tr, 2007) : internet adresine atıf
.....(Anonim, 2000: 11) : anonim yayına atıf
.....(Duran, 2005) : yazarı belli internet yayınlı makaleye atıf
.....(Devlet Planlama Teşkilatı, 2005) : kuruma atıf
.....(Odabaşı, 2008) veya Odabaşı (2008)’na göre.: kaynağın tamamına atıf

Yukarıdaki atıf gösterimleri metin dili Türkçe olan makaleler içindir. Yabancı dilde yazılan makalelerdeki atıflarda kullanılan bağlaçlar, metin dili ile uyumlu olmalıdır. Kaynağa yapılan atıf dışında, yapılacak açıklamalar, “Notlar” başlığı altında yazının sonunda ayrı bir sayfada verilmelidir.

12.) Metin içerisinde atıfta bulunulan kaynaklar, eğer varsa notlardan sonra ayrı bir sayfada “**KAYNAKÇA**” başlığı altında alfabetik sıraya göre verilmelidir. Kaynakça başlığı paragraf ile hizalı bir şekilde tamamen büyük harflerle **bold** yazılmalıdır. Yazar soyadlarının gösteriminde tamamen büyük harf kullanılmalı ve yazar isimleri açık bir şekilde belirtilmelidir. Her kaynağın ikinci ve diğer satırları 1,25 cm içerden başlamalıdır. Kaynakça biçim kurallarına dair örnekler aşağıda sıralanmıştır:

Kitaplarda:

AAKER, David A.; (1991), **Managing Brand Equity**, The Free Press, New York, 299p.

AKTUĞLU, Işıl Karpat; (2004), **Marka Yönetimi**, Birinci Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 231s.

ERDEM, Metin; Doğan ŞENYÜZ ve İsmail TATLIOĞLU; (2003), **Kamu Maliyesi**, Üçüncü Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa, 352s.

FRIEDMAN, Daniel; Dan DRİEDMAN ve Alessandra CASSAR; (2004), Economics Lab: An Introduction to Experimental Economics, Routledge, United Kingdom, 256s.

KOTLER, Philip; (2000), **Marketing Management**, 9. Edition, Prentice Hall International Editions, USA, 718p.

NUNNALLY, Jum C. ve Ira H. BERNSTEIN; (1994), **Psychometric Theory**, Third Edition, McGraw-Hill, New York. 736p.

ODABAŞI, Yavuz ve Gülfidan BARIŞ; (2007), **Tüketici Davranışı**, Yedinci Baskı, MediaCat Kitapları, İstanbul, 404s.

Çeviri Kitaplarda:

PERRY, Alycia ve David WISNOM III; (2004), **Markanın DNA'sı**, Çev: Zeynep Yılmaz, Birinci Baskı, MediaCat Kitapları, İstanbul, 167s.

Makalelerde:

CENGİZ, Ekrem; Hasan AYYILDIZ ve Fazıl KIRKBİR; (2005), “Yeni Ürün Geliştirme Sürecinin Başarısında Etkili Olan Faktörler”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 24, ss.188-147.

MARION, Nancy P.; (1999), “Some Parallels Between Currency and Banking Crises”, **International Tax and Public Finance**, 6(4), ss.473-490.

CRAIG, C. Samuel ve Susan P. DOUGLAS; (2000), “Building Global Brands in The 21st Century”, **Japan and The World Economy**, 12(3), pp.351-359.

Derlemelerde:

DAHLMAN, Carl J. ve Richard NELSON; (1995), “Social Absorption Capability, National Innovation Systems and Economic Development”, iç. Bon-Ho KOO and Dwight PERKINS (Ed.), **Social Capability and Long Term Economic Growth**, St. Martin Press, New York, ss. 82–122.

METHİBAY, Yaşar; (2003), Avrupa Birliğinde İhale Sistemi ve GATT İhale Kodu”, iç. Binnur ÇELİK ve Fatih SARAÇOĞLU (Ed.), **Maliye Seçme Yazıları**, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’ni Geliştirme Vakfı Yayını, ss. 125-142.

İnternette Alınan Kaynaklarda:

ACEMOĞLU, Daron ve Simon JOHNSON; (2006), **Disease and Development: The Effect of Life Expectancy on Economic Growth**, NBER Working Paper 12269, <http://www.nber.org/papers/w12269>, Erişim Tarihi: 06.06.2006.

HAZİNE MÜSTEŞARLIĞI; (2006), “Kamu Borç Yönetimi Raporu”, http://www.hazine.gov.tr/duyuru/basin_KBYR.Mayis06.pdf, Erişim Tarihi: 06.06.2006.

REKABET KURUMU, <http://www.rekabet.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 12.02.2005

TİGREL, Ali; “Timetable: What will Happen and When,” <http://europa.eu.int/euro/html>. Erişim Tarihi: 27.09.1999.

Tezler:

YILDIZ, Salih (2007), Tüketici Tercihlerinde Marka Değerini Belirlemeye Yönelik Bir Model Önerisi: Trabzon Örneği, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

Bildiri:

ER, Bünyamin (1997), "Finansal Bağ Stratejileri, II. Geleneksel Finansal Sorunlar Kongresi, 22-25 Temmuz 2008, İstanbul.

Yukarıdaki gösterimler metin dili Türkçe olan kaynaklar içindir. Yabancı dilde yayınlanacak çalışmalarda bağlaçlar ve kısaltmalar metin dili ile uyumlu olmalıdır. Örneğin, metin dili İngilizce olan bir çalışmada ‘ve’ bağlacı yerine ‘and’, ‘ss.’, kısaltması yerine ‘pp.’ kullanılmalıdır.

Yukarıdaki formatta olmayan çalışmalar içerik açısından değerlendirilmeye alınmayacak ve editör tarafından yazarına iade edilecektir.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

- 1.) Kavram Haritası ve Vee Diyagramı Kullanımının İlköğretim
7. Sınıf Matematik Eğitiminde Öğrenci Başarısına Etkisi
Adile OĞRAŞ
Ali BOZKURT 1-13
- 2.) Kobi'lerin Basel Kriterlerinin Etkileri Hakkındaki Görüşleri:
Konya İlinde Faaliyet Gösteren Firmalar Üzerinde Bir Araştırma
Ayşe AKDAM
Mikail ALTAN..... 14-34
- 3.) Historical Development Of Nato Stanag 6001 Language Standards
and Common European Framework (Cef) and The Comparison
of Their Current Status
Ekrem SOLAK..... 35-46
- 4.) Globalization and Its Effects on Nation-State
Ekrem Yaşar AKÇAY..... 47-61
- 5.) Ukrayna'da Turuncu Devrim'in Sonu
Göktürk TÜYSÜZOĞLU 62-79
- 6.) Okul Güvenliğinin İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Kaygı,
Motivasyon ve İş Doyumu Düzeyleri Üzerindeki Etkisi
İbrahim H. ÇANKAYA
Fatih TÖREMEN
Önder ŞANLI 80-98
- 7.) Muhasebe Meslek Mensuplarında Strese Neden Olan Faktörlerin
İncelenmesi: Yalova ve Bilecik İlleri Örneği
Mustafa ZEYTİN
Ahmet GÖKGÖZ 99-118
- 8.) Eğitim Kurumlarında Yönetmelik ve Bireysel Krize Müdahalenin
Planlanması ve Eğitimi
Yener ÖZEN..... 119-140